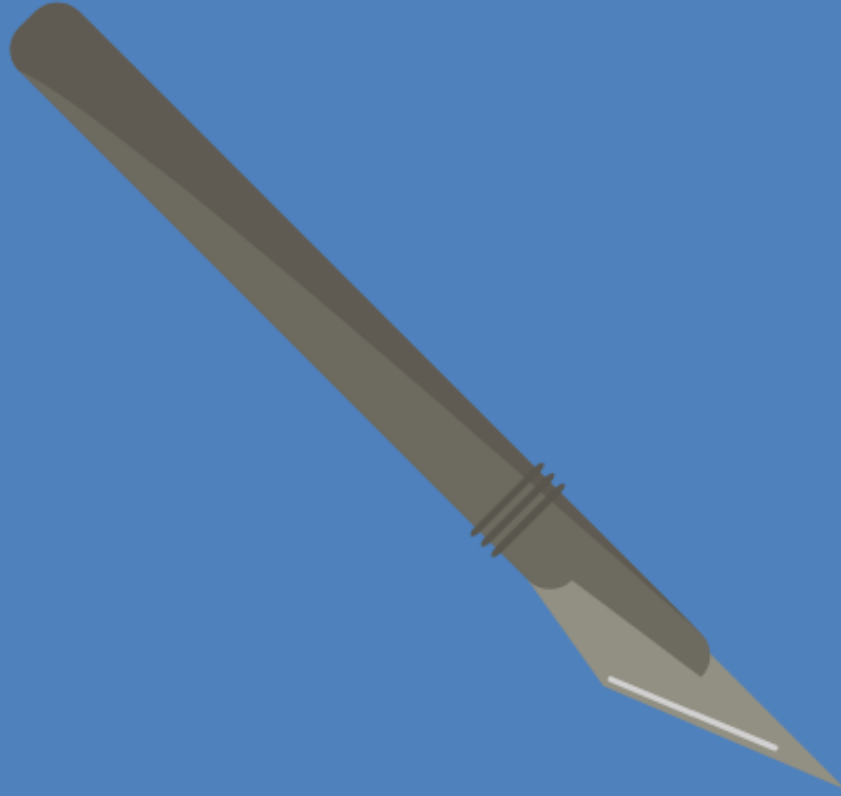

İNSAN HAKLARI DERNEĞİ

OHAL KHK'LARI

VE

İNSAN HAKLARI MÜCADELESİNE ETKİLERİ

HÜSNÜ ÖNDÜL

1986

Türkiye Cumhuriyeti, kurulduğu 1923'ten itibaren sık sık olağanüstü rejim koşullarında yönetilmiştir. 1923-1987 döneminde çeşitli tarihlerde arasında toplam 26 yıl sıkıyönetim askeri rejimi ve 1987-2002 döneminde 15 yıl Olağanüstü Hal [OHAL] rejimi olmak üzere sıkıyönetim ve olağanüstü hal rejimleri altında toplam 41 yıl ve 2016-2018 döneminde de 2 yıl OHAL rejimi olmak üzere Türkiye'de toplamda 43 yıl olağanüstü yönetim usulleri uygulanmıştır.¹

Genel olarak bu olağanüstü dönemlerde başta anayasalar olmak üzere pek çok yasa değişikliklere tabi tutulmuş, ya 1961, 1971 ve 1980 yıllarındaki askeri darbe dönemlerinde olduğu gibi yeni anayasalar ya da tek tek mevcut yasalarda temel hak ve özgürlükleri sınırlandıran yasa değişiklikleri yapılmıştır.

Son OHAL rejimi ise 15 Temmuz 2016 tarihinde yaşanan darbe girişiminin ardından uygulanmıştır. 20 Temmuz 2016 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 120. maddesinin verdiği yetkiyi kullanarak hükümet, 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu'nun 3'üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamında bütün ülkede 21 Temmuz 2016 tarihinden başlamak üzere üç ay süre ile OHAL ilan etti. İlk üç aydan sonra OHAL yedi kez daha uzatıldı ve OHAL 18 Temmuz 2018 tarihinde sona erdi.²

15 Temmuz 2016 tarihinde hükümete karşı yapılan darbe teşebbüsü sonrasında hükümet, OHAL ilanını takip eden dönemde temel hak ve özgürlükleri sınırlandıran Kanun Hükmünde Kararnameler [KHK] çıkarmıştır. Bu KHK'lar yargı denetimi dışında bırakılmışlardır. KHK'larla ilgili yapılan başvuruda da Anaya Mahkemesi, 2016 yılında OHAL KHK'ları hakkında verdiği kararla "önceki" içtihadından dönmüş ve OHAL KHK'larının anayasallık denetimine tabi olmadığını saptamıştır.³ Daha sonraki tarihlerde de OHAL kaldırıldığı halde bu kararnameleri

¹ 1991 yılına kadar geçen döneme dair belgeler ve değerlendirmeler için M. Semih Gemalmaz'ın 1994 yılında yayınlanmış *Olağanüstü Rejim Standartları* kitabına başvurulabilir.

² OHAL dönemi ve KHK'lar ile ilgili tafsilatlı bir değerlendirme için İHOP'un "OHAL Uygulamaları: Güncellenmiş Durum Raporu"na bakılabilir: http://www.ihop.org.tr/wp-content/uploads/2018/04/Ola%C4%9Fan%C3%BCst%C3%BC-Hal_17042018.pdf

³ OHAL KHK'ları ile ilgili olarak Kerem Altıparmak, Dinçer Demirkent ve Murat Sevinç'in ortak yazdığı "Atipik KHK'LER ve Daimi Hukuksuzluk: OHAL KHK'si ile erkeği kadın, kadını erkek yapamazsınız!" başlıklı bilgi notuna bakılabilir: http://www.ihop.org.tr/wp-content/uploads/2018/04/Atipik-OHAL-KHKleri_II-1.pdf

7145 sayılı ve 7333 sayılı yasalar ile olağan hallerde / koşullarda da uygulanmak üzere yasalaştırmıştır.

OHAL KHK'larının içerikleri ve uygulanmaları bakımından Türkiye'nin insan hakları ortamına iki etkisi olmuştur. Birincisi, usul bakımından Türkiye'de hukukun üstünlüğü ilkesinin aşınmasına, temel hak ve özgürlükler alanının hukuk dışı bir biçimde yönetilmesi sonucunu doğurmuşlardır. İkinci olarak da uygulamaları ile güncel insan hakları mücadelesinin pek çok bakımdan faaliyet alanının daralmasına neden olmuşlardır. Raporumuzun ilk bölümünde OHAL ilanı ve OHAL süresinin uzatılması sürecinin hukukiliği tartışılarak insan hakları ile ilgili temel ulusal ve ulusal üstü insan hakları belgelerindeki hakların ve özgürlüklerin sınırlandırılmasındaki standartlara değinilecek, ikinci bölümde ise 15 Temmuz 2016 ile başlayıp günümüze kadar gelen süreçte genel olarak insan hakları ve özgürlükleri konusunda KHK'lar yoluyla ve KHK'ların yarattığı hukuk dışı ortamda insan hakları ve özgürlüklerine müdahaleler, bunun çeşitli insan hakları ve temel özgürlükleri üzerindeki etkilerine odaklanılacaktır. Bunun gündelik hayatta insan hakları mücadelesine etkilerinin anlaşılabilmesi için öne çıkan belli davalara da örnek olarak sunulacaktır. Son bölümde ise OHAL'in ve OHAL KHK'larının neden olduğu sorunların ve ihlallerin sonuçlarının ortadan kaldırılabilmesi için önerilerde bulunulacaktır.

OHAL İlanı ve Türkiye'nin Yükümlülükleri

Türkiye'de 15 Temmuz 2016 tarihinde, halkın oylarıyla iktidara gelen hükümete karşı bir darbe teşebbüsü yaşanmıştır. Darbe teşebbüsünde bulunan Türk Silahlı Kuvvetleri'ne mensup subay ve astsubaylar, savaş uçakları ve tanklar gibi ağır silahlar da dahil olmak üzere çok çeşitli silahları kullanmışlardır. Bu saldırılar sırasında 173'ü sivil 245 yurttaş yaşamını yitirmiştir. 2 bin 194 yurttaş da yaralanmıştır. Darbe teşebbüsünde bulunanlar çok sayıda insanı da (kendilerine direnen darbe karşıtı resmi görevliler ve sivil yurttaşları) yaralamışlardır. Darbe teşebbüsünde bulunanlar, yasama organı olan Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni de bombalamışlardır. Darbe teşebbüsünün 16 Temmuz 2016 itibarıyla bastırılmasının ardından, 20 Temmuz 2016 tarihinde Cumhurbaşkanı'nın başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu (hükümet) o tarihlerde yürürlükte bulunan Anayasa'nın 120. maddesine dayanarak bütün Türkiye'de üç ay süresince Olağanüstü Hal (OHAL) ilan etmiştir. Bakanlar Kurulu'nun OHAL kararı, ertesi gün (21 Temmuz 2016) Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM) onaylanmıştır.

T.C. Anayasası Madde 120 [Mülga]

Anayasa ile kurulan hür demokrasi düzenini veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerine ait ciddi belirtilerin ortaya çıkması veya şiddet olayları sebebiyle kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması hallerinde, Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, Milli Güvenlik Kurulu'nun da görüşünü aldıktan sonra yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde, süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilân edebilir.

OHAL uygulaması her defasında Cumhurbaşkanlığı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu tarafından üç ay uzatılmış ve bu kararlar TBMM tarafından onaylanmıştır. Bu süreç üçer ay uzatılmak suretiyle 19 Temmuz 2018 tarihine kadar sürmüştür. Bakanlar Kurulu tarafından, bu süreçte yine o tarihte yürürlükte bulunan Anayasa'nın 121. maddesine dayalı olarak toplamda 32 adet OHAL Kanun Hükmünde Kararnamesi kabul edilmiştir.⁴ Bu dönemde 32

⁴ OHAL döneminde yayınlanan KHK'ların tam bir dökümü için raporumuzun ekine bakabilirsiniz: "Ek: Olağanüstü Hal Dönemi Kanun Hükmünde Kararnameleri (KHK), Resmi Gazete'de Yayınlanmaları ve Kısaca İçerikleri"

OHAL KHK'sı dışında⁵ , 698, 699, 700, 702 ve 703 sayılı 5 kararname de olağan kanun hükmünde kararname olarak yürürlüğe girmiştir.

OHAL KHK'ların öne çıkan özellik ve sonuçlarını şöyle özetlemek mümkündür:

- KHK'lar ile 130 binden fazla kamu görevlisi kamu görevinden çıkarılmıştır (ihraç). Bu görevliler, yalnızca fiili olarak darbe teşebbüsünde bulunan subay, astsubay, polis ,istihbarat elemanı gibi görevlilerden ibaret değildir. Hemen bütün devlet teşkilatında görev yapan memurlardır.
- Kamu görevlilerinin kamudan ihraçlarının başka bir ifade ile devlet aygıtından arındırılması yanında, kendilerininle birlikte eş ve çocuklarının pasaportları da iptal edilmiştir.
- Bu kişilerin silah ruhsatları, gemi adamlığı belgeleri ya da pilot ruhsatlarının iptali yoluna da gidilmiştir.
- İhraç edilenler, kamuya ait konutlardan, lojmanlardan 15 gün içinde tahliye edilmişlerdir.
- İhraç edilenler bir daha, ömürleri boyunca, kamu hizmetlerinde görev alamayacaklardır.
- İhraç edilenlerin binlercesi gözaltı ve tutuklamaya tabi tutulmuştur.
- Darbe teşebbüsü ile bağlantılı veya terörle "mensubiyet, irtibat ya da iltisak" ilişkisi iddiasıyla özel kurumlar ve kuruluşlar, eğitim öğretim kurumları, basın yayın, gazete ,dergi, televizyon kanalları, üniversiteler, vakıf ve dernekler vb.- temelli kapatılmıştır. Taşınır ve taşınmaz mallarına el konulmuş, müsadere edilmiştir.

Oysaki Olağanüstü Hal ile ilgili kanun, 1983 tarihli ve 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu'dur. Belirtilen durumda Anayasa'nın 121/3. maddesi çerçevesinde kabul edilen tüm OHAL KHK'larının 2935 sayılı OHAL Kanunu'na uygun olması gerekir. Üstelik, AİHM içtihatları ve Venedik Komisyonu raporlarında da değinildiği üzere, OHAL süresi sınırları aşarak orantılılık, etkililik, Anayasallık, hukuk devleti, temel haklar, demokrasi ilkeleri ihlal ederek tesis edilecek kalıcı bir tedbir, Avrupa Konseyi standartlarına açık bir şekilde aykırılık teşkil etmektedir.

OHAL Uzatma Kararları ve OHAL KHK'ları

⁵ Anayasa Mahkemesi 1 Nisan 2022 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan, 26.01.2022 tarihli, 2020/17 esas, 2022/5 karar sayılı kararında, 682 sayılı Kanun Hükmünde Kararname için(7068 sayılı Kanun), kararının 17.paragrafında, " İtiraz konusu kuralın yer aldığı 7068 sayılı Kanun, olağanüstü hal kapsamında çıkarılan 2.01.2017 tarihli ve 682 sayılı Genel Kolluk Disiplin Hükümleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından onaylanması sonucu yürürlüğe girmiştir." demektedir. Anayasa Mahkemesi 682 sayılı sayılı Kanun Hükmünde Kararname'yi "olağanüstü hal kapsamında çıkarılan" kanun hükmünde kararname olarak nitelemektedir. O nedenle bizim bu çalışmamızda 682 sayılı KHK OHAL kararnamesi olarak yer almaktadır

OHAL, 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu'nun 3. maddesine dayanılarak Bakanlar Kurulu tarafından 21 Temmuz 2016 tarihinden itibaren üçer aylık sürelerle ve en sonuncusu da 19 Nisan 2018 - 18 Temmuz 2018 dönemini kapsamak üzere tam 7 kez uzatılmış ve bu kararlar TBMM Genel Kurulu'nda kabul edilmiştir.

2935 Sayılı Olağanüstü Hal Kanunu⁶ Madde 3 - (b)

(...) Olağanüstü Hal kararı Resmi Gazete'de yayınlanır ve hemen Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin onayına sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise derhal toplantıya çağrılır. Meclis, olağanüstü hal süresini değiştirebilir. Bakanlar Kurulu'nun istemi üzerine, her defasında dört ayı geçmemek üzere, süreyi uzatabilir veya olağanüstü hali kaldırabilir. Bakanlar Kurulu, olağanüstü halin bu maddenin birinci fıkrasının (b) bendi gereğince ilanından sonra; süreyi uzatmaya, kapsamını değiştirmeye veya olağanüstü hali kaldırmaya ilişkin hususlarda da karar almadan önce Milli Güvenlik Kurulu'nun görüşünü alır.(...)

OHAL döneminde, Anayasa'nın 121. maddesinin verdiği yetkiye dayanılarak toplam 32 Kanun Hükmünde Kararname çıkarılmış ve Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Pek çok kanun hükmünde kararnamenin kabul ediliş sürecinde usullere aykırı davranıldığı gözlenmiştir. Bu durum, yasama organı tarafından yürütme organının tasarruflarının zamanında ve yerinde denetiminin yapılamadığını, yasama organı denetiminin yapılacağı zamana değin yürütmenin kanun hükmünde normatif düzenlemelerle (KHK'lar ile) yasamanın yetkisini kullandığını göstermektedir.

Söz gelimi, 1 Eylül 2016 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanan 672 ve 673 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameler yürürlüğe girmesinden 1 yıl 6 ay sonra TBMM Genel Kurul'una intikal ettirilmiş, 6 Şubat 2018 tarihinde Genel Kurul'da görüşülerek kabul edilmiş ve 8 Mart 2018 tarihinde 672 sayılı KHK 7080 ve 673 sayılı KHK da 7081 sayılı yasa olarak Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

Bu konuda Anayasa'daki düzenleme 121. maddede yer alır. Buna göre, "Kararnameler, Resmi Gazete'de yayınlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin onayına sunulur; bunların Meclisçe onaylanmasına ilişkin süre ve usul, İçtüzük'te belirlenir." TBMM İç Tüzüğü'nün 128. maddesinde ise, Komisyonlarda en geç 20 gün içinde görüşülmesi tamamlanmayan kararnamelerin Meclis Başkanlığı'nca Genel Kurul gündemine alınacağı, ivedilikle otuz gün içerisinde görüşüleceği hüküm altına alınmıştır.

Yayınlanan 32 OHAL kararnamesinin sadece birinde komisyonun toplanmış. 31 OHAL kararnamesi ise görüşülmediği için doğrudan Genel Kurul'a gönderilmiştir. 2016 yılında çıkarılan 12 KHK'nın 5'i (667, 668, 669, 671, 674) Resmi Gazete'de yayınlandıktan 3 ay sonra 2016 yılı içinde, diğer 7 KHK (670, 672, 673, 675, 676, 677, 678) Resmi Gazete'de yayınlandıktan 14-16 ay sonra 2018 yılı içinde, 2017 yılında çıkarılan 18 KHK (679-696), Resmi Gazete'de yayınlandıktan 13 ay sonra 2018 yılı içinde TBMM Genel Kurulu'nda görüşülmüş ve kanunlaşmıştır.

⁶ 2935 Sayılı Olağanüstü Hal Kanunu'nun tam metni için: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2935.pdf>

2018 yılında çıkarılan 697 sayılı KHK bir ay içinde, OHAL'in son kararnamesi olan 701 sayılı KHK da 3 ay sonra TBMM Genel Kurulu'nda görüşülerek kanunlaşmıştır. Aşağıdaki tabloda KHK'ların kanunlaşma süreci gösterilmiştir:

KHK'ların Kanunlaşma Süreci

KHK Sayısı	Resmi Gazete	Kanun No	Resmi Gazete
667 Sayılı KHK	23.07.2016	6749 Sayılı Kanun	29.10.2016
668 Sayılı KHK	27.07.2016 Mükerrer	6755 Sayılı Kanun	24.11.2016
669 Sayılı KHK	31.07.2016	6756 Sayılı Kanun	24.11.2016
670 Sayılı KHK	17.08.2016	7091 Sayılı Kanun	08.03.2018 Mükerrer
671 Sayılı KHK	17.08.2016	6757 Sayılı Kanun	24.11.2016
672 Sayılı KHK	01.09.2016 Mükerrer	7080 Sayılı Kanun	08.03.2018 Mükerrer
673 Sayılı KHK	01.09.2016 Mükerrer	7081 Sayılı Kanun	08.03.2018 Mükerrer
674 Sayılı KHK	01.09.2016 Mükerrer	6758 Sayılı Kanun	24.11.2016
675 Sayılı KHK	29.10.2016	7082 Sayılı Kanun	08.03.2018 Mükerrer
676 Sayılı KHK	29.10.2016	7070 Sayılı Kanun	08.03.2018 Mükerrer
677 Sayılı KHK	22.11.2016	7083 Sayılı Kanun	08.03.2018 Mükerrer
678 Sayılı KHK	22.11.2016	7071 Sayılı Kanun	08.03.2018 Mükerrer
679 Sayılı KHK	06.01.2017 Mükerrer	7084 Sayılı Kanun	08.03.2018 Mükerrer
680 Sayılı KHK	06.01.2017 Mükerrer	7072 Sayılı Kanun	08.03.2018 Mükerrer
681 Sayılı KHK	06.01.2017 Mükerrer	7073 Sayılı Kanun	08.03.2018 Mükerrer
682 Sayılı KHK	23.01.2017	7068 Sayılı Kanun	08.03.2018 Mükerrer
683 Sayılı KHK	23.01.2017	7085 Sayılı Kanun	08.03.2018 Mükerrer
684 Sayılı KHK	23.01.2017	7074 Sayılı Kanun	08.03.2018 Mükerrer
685 Sayılı KHK	23.01.2017	7075 Sayılı Kanun	08.03.2018 Mükerrer
686 Sayılı KHK	07.02.2017 Mükerrer	7086 Sayılı Kanun	08.03.2018 Mükerrer
687 Sayılı KHK	09.02.2017	7076 Sayılı Kanun	08.03.2018 Mükerrer
688 Sayılı KHK	29.03.2017 Mükerrer	7087 Sayılı Kanun	08.03.2018 Mükerrer
689 Sayılı KHK	29.04.2017 Mükerrer	7088 Sayılı Kanun	08.03.2018 Mükerrer
690 Sayılı KHK	29.04.2017 Mükerrer	7077 Sayılı Kanun	08.03.2018 Mükerrer
691 Sayılı KHK	22.06.2017 Mükerrer	7069 Sayılı Kanun	08.03.2018 Mükerrer
692 Sayılı KHK	14.07.2017 Mükerrer	7089 Sayılı Kanun	08.03.2018 Mükerrer
693 Sayılı KHK	25.08.2017	7090 Sayılı Kanun	08.03.2018 Mükerrer
694 Sayılı KHK	25.08.2017	7078 Sayılı Kanun	08.03.2018 Mükerrer

695 Sayılı KHK	24.12.2017	7092 Sayılı Kanun	08.03.2018 Mükerrer
696 Sayılı KHK	24.12.2017	7079 Sayılı Kanun	08.03.2018 Mükerrer
697 Sayılı KHK	12.01.2018	7098 Sayılı Kanun	08.03.2018 Mükerrer
701 Sayılı KHK	08.07.2018	7150 Sayılı Kanun	03.11.2018 Mükerrer

667 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 1. maddesinde öngörüldüğü üzere bu kararnamenin amacı "ülke genelinde ilan edilen olağanüstü hal kapsamında, darbe teşebbüsü ve terörle mücadele çerçevesinde alınması zaruri olan tedbirler ile bunlara ilişkin usul ve esasları belirlemektir."

KHK'da terör örgütlerine veya Milli Güvenlik Kurulu'nca devletin milli güvenliğine karşı faaliyette bulunduğuna karar verilen yapı, oluşum veya gruplara üyeliği, mensubiyeti veya iltisakı yahut bunlarla irtibatı olduğu değerlendirilen kamu görevlilerinin görevden çıkarılacağı belirtilmiştir. KHK ile hakimlerin nasıl görevden alınacağına dair düzenleme yapılmıştır. 2935 sayılı OHAL Kanunu hakimlerin görevden alınmasına dair bir hukuksal düzenleme öngörmemiştir. Sadece hakimler de değil, diğer kamu görevlilerin de tasfiyesine ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Tüzel kişilerin -kanunda dernek olarak geçmektedir- temelli olarak kapatılması / tasfiyesi de 2935 sayılı yasada yer almamaktadır. Yasanın 11. maddesinin son fıkrasında, dernek faaliyetlerinin üç ayı geçmemek şartıyla durdurulmaktan bahsedilmektedir. Bunun ancak her bir dernek için ayrı ayrı karar alınması gerektiği hükme bağlanmıştır.

667 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 3. ve 4. maddeleri, hakimlerin ve diğer kamu görevlilerinin, ilgili yargı organlarının veya idare kurumlarının kararlarıyla görevden çıkarılmasını öngörmektedir. 668 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 2. maddesinde, görevden çıkarılacak kamu görevlilerinin bir listesi ve KHK ile kapatılacak olan basın kuruluşları listesi yer alıyor. Bu listede yer alanlara ait olan tüm mal varlıkları kalıcı olarak ve bedelsiz olarak devlet hazinesine geçmektedir. Yukarıda yer alan kalıp halindeki düzenlemeler tüm ihraç kararnamelerinde, taşınır ve taşınmaz mallarla ilgili hükümler de aynen tekrarlanmaktadır. Tüm bu tedbirler kalıcıdır. İhraçlar kalıcıdır. Ruhsatların geri alınması kalıcıdır. Taşınır ve taşınmaz mallara bedelsiz el konulması kalıcıdır. 667 sayılı KHK'nın 10/1. maddesine göre de KHK kapsamında alınan kararlara ve yapılan işlemlere dair açılan davalarda yürütmenin durdurulması kararı da verilemeyecektir.

Venedik Komisyonu, konu ile ilgili hazırladığı "15 Temmuz 2016 Başarısız Darbe Girişimi Sonrasında Çıkarılan 667 ilâ 676 Sayılı Olağanüstü Hal Kanun Hükmünde Kararnameleri Hakkında Görüş"⁷ raporunun 85. paragrafında kalıcı tedbirler yerine geçici tedbirler kullanılarak da aynı sonuca ulaşılabileceği vurgulanmıştır.

85. Eğer Gülenci varsayılanlar, ihtiyati bir tedbir olarak görevlerinden çıkarılmak yerine uzaklaştırılırsalardı kalkışmanın tekerrür etme riski önemli derecede azaltılabilirdi. Benzeri şekilde kurumların tüm malvarlıklarına mutlak surette el koymak yerine davalarının normal usullere uygun bir mahkeme tarafından

⁷ Görüşün resmi çevirisi için: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)037-tur](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)037-tur)

[İncelenene kadar banka hesaplarındaki yüksek tutarları geçici olarak dondurmak veya önemli miktarda işlem yapmalarını engellemek, geçici kayyum atamak ve sadece söz konusu kurumun hayatta kalabilmesine yardımcı olabilecek ekonomik faaliyetlere izin vermek de yeterli olabilirdi. Bu tipte geçici tedbirler nihayetinde, olağan yargı sürecine göre alınan kararların doğruluğunun daha adilane incelenmesine olanak tanır.

KHK'lardaki bazı hükümlerin kalıcı nitelikte olduğunu tespit eden Venedik Komisyonu, bu durumun OHAL'in geçiciliği ile bağdaşmadığını da 87. kaydetmektedir ve 88. paragrafta da örneklerini vermektedir:

87. ...Kanun hükmünde kararnamelerin getirdiği bazı tedbirler açıkça geçici olmasına rağmen diğer tedbirler mevcut mevzuatta değişiklik yapmakta olup kanun hükmünde kararnamelerde bu tedbirlerin, olağanüstü halin bitmesinden sonra geçerliliğini yitireceğini belirtmemektedir. Nitekim resmi makamlar bu tedbirleri mevzuatta kalıcı olarak tutma eğilimdedir.

88. Buradan hareketle örneğin 671 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 23. maddesinde, Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı kaldırılmakta ve görevleri Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumuna devredilmektedir. Söz konusu Kanun Hükmünde Kararnamenin 25. Maddesinde, haberleşmenin dinlenmesine ve elektronik veri arşivlerine erişim sağlanmasına izin verilmesine ilişkin yeni bir usul belirlenmektedir. Bu suretle, Elektronik Haberleşme Kanununun mevcut 60. maddesi değiştirilmektedir. 674 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 16. maddesiyle, ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazı hakkındaki 5275 sayılı kanun değiştirilerek Cumhuriyet Başsavcılığına, tutuklukların ceza infaz kurumlarından "geçici olarak çıkmalarını" kısıtlama yetkisi verilmiştir.

OHAL Kararnameleri ile Temel Hak ve Özgürlüklerin Kısıtlanması

Olağanüstü Hal dönemlerinde taraf olunan uluslararası ve bölgesel insan hakları sözleşmelerinin maddelerinin uygulanmasına kısıtlamalar getirilebilmekte, bu maddeler askıya alınabilmektedir. Ne var ki yapılacak kısıtlamalar bildirim ve denetime tabidir. Üstelik bu durum, kısıtlanması ya da askıya alınması mümkün olmayan sözleşme maddeleri için geçerli değildir. Türkiye Cumhuriyeti, Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne taraftır. Sözleşmelerin aşağıda belirtilen maddelerinde devletlerin yükümlülüklerini azaltamayacakları, aykırı önlem alamayacakları insan hakları ve özgürlükleri yer almaktadır.

Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi 4. Madde

Olağanüstü durumda yükümlülük azaltma

1. Sözleşmeci Taraf Devletler, ulusun yaşamını tehdit eden olağanüstü bir durumun meydana gelmesi ve bun resmen ilan etmeleri halinde, durumun zorunluluklarının

kesinlikle gerektirdiği ölçüde, uluslararası hukuktan doğan diğer yükümlülüklerine aykırı düşmeyecek ve ırk, renk, cinsiyet, dil, din, toplumsal köken gibi sebeplerle ayrımcılık içermeyecek şekilde, bu Sözleşmedeki yükümlülüklerinde azaltma yapan tedbirler alabilir.

2. Sözleşmenin 6, 7, 8 (1 ve 2 fıkralar), 11, 15, 16 ve 18. maddelerindeki yükümlülüklerde hiçbir azaltma yapılamaz.

3. Sözleşmedeki yükümlülüklerini azaltma yetkisi kullanan Sözleşmeye Taraf bir Devlet, yükümlülük azaltılan Sözleşme maddeleri ile yükümlülük azaltmayı gerektiren sebepler hakkında Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aracılığıyla Sözleşmeye Taraf diğer Devletleri derhal bilgilendirir. Yükümlülük azaltmanın sona erme tarihi de aynı yolla başka bir bildirimle iletilir.”

4.maddenin ikinci paragrafında sayılan maddelerde şu haklar düzenlenmiştir:

Yaşam hakkı (m. 6), İşkence yasağı (m. 7), Kölelik, kulluk yasağı (m. 8), Borç nedeniyle hapis yasağı (m. 11), Kanunsuz ceza olmaz (m. 15), Kişi olarak tanınma hakkı (m. 16), Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü (m. 18).

Bu hak ve özgürlükler ile ilgili 4/2.maddede belirtildiği gibi, yükümlülüklerde azaltma yapılamaz.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 15. Madde

Olağanüstü hallerde yükümlülükleri askıya alma

1. Savaş veya ulusun varlığını tehdit eden başka bir genel tehlike halinde her Yüksek Sözleşmeci Taraf, durumun kesinlikle gerektirdiği ölçüde ve uluslararası hukuktan doğan başka yükümlülüklerle ters düşmemek koşuluyla, bu Sözleşme’de öngörülen yükümlülükler aykırı tedbirler alabilir.

2. Yukarıdaki hüküm, meşru savaş fiilleri sonucunda meydana gelen ölüm hali dışında 2. maddeye, 3. ve 4. maddeler (fıkra 1) ile 7. maddeye aykırı tedbirlere cevaz vermez.”

Belirtilen durumda, AİHS 15/2. maddeye göre yükümlülüklerin azaltılamayacağı, aykırı önlem alınamayacak haklar ve özgürlükler, yaşam hakkı(2.madde),ışkence yasağı(3), kölelik kulluk yasağı(madde 4/1), kanunsuz ceza olmaz(madde 7) şeklindedir.

Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesine taraftır. Avrupa Konseyi ve Birleşmiş Milletler’in insan hakları sözleşmelerinin tarafı olarak Türkiye, OHAL ilanının hemen ardından, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin (AİHS) 15. maddesi doğrultusunda 21 Temmuz 2016 tarihinde Avrupa Konseyi Genel Sekreteri’ne ve Birleşmiş Milletler(BM) Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi’nin 4.maddesi doğrultusunda da 2 Ağustos 2016 tarihinde BM Genel Sekreteri’ne bildirimde bulunmuştur. Türkiye, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği’ne yükümlü olduğu sözleşmelerin hangi maddelerinde kısıtlamaya gideceğini açıkça yazdı. Ancak Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği’ne sadece genel bir beyan verilmekle yetinildi.

AİHM, Mehmet Hasan Altan/Türkiye kararında(başvuru 13237/17, karar 20.03.2018), Türkiye’nin Avrupa Konseyi’ne 15.madde bağlamındaki bildirimine ilişkin şöyle demiştir:

Mahkeme Türkiye'nin, Sözleşme'nin 15. maddesinin 3. fıkrasında düzenlenen Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ni yükümlülüklerin askıya alınması altında alınan tedbirler ve sebepleri hakkında bütünüyle bilgilendirme resmi gerekliliğini yerine getirdiğini kabul etmektedir. Mahkeme Sözleşme'nin 15. Maddesi'nin her Yüksek Sözleşmeci Tarafın savaş veya ulusu tehdit eden olağanüstü hal zamanında; aynı maddenin ikinci paragrafında belirtilen maddeler kapsamındaki yükümlülükler haricinde, alınan tedbirlerin durumun zaruretlerine karşılık orantılı olması şartıyla ve uluslararası hukuk altındaki diğer yükümlülüklerle çatışmayacak biçimde Sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerini askıya alabileceğini tekrar etmektedir.

OHAL döneminde BM Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nde toplam 13 maddede kısıtlamaya gidileceği Birleşmiş Milletler'e bildirildi. Bu maddeler arasında 2. maddede yer alan Genel Hükümler'den "İhlal durumunda etkili bir hukuki yola başvurma hakkı" da dahil olmak üzere özgürlük ve güvenlik hakkı (m. 9), tutulanların hakları (m. 10), seyahat özgürlüğü (m. 12), yabancıların sınırdışı edilmelerine karşı usulü güvenceler (m. 13), adil yargılanma hakkı (m. 14), Özel yaşamın korunması, mahremiyet hakkı (m. 17), ifade özgürlüğü (m. 19), toplanma özgürlüğü (m. 21), örgütlenme özgürlüğü (m. 22), siyasi haklar (m. 25), hukuk önünde eşitlik (m. 26), azınlık haklarının korunması (m.27) konularında yükümlülüklerini azaltma yoluna gitmiştir.

İç hukuk bakımından da Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 15/2. maddesinde de savaş ve olağanüstü hallerde de yükümlülük azaltılamayacak haklar ile ilgili hükümler bulunmaktadır. Madde, darbe teşebbüsünde bulunulduğu 15 Temmuz 2016 tarihi itibarıyla (21/1/2017 tarihli ve 6771 sayılı Kanun'un 16'ncı maddesiyle, bu fıkra da yer alan "sıkıyönetim" ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.) değişiklik öncesi haliyle şöyledir:

IV. Temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması

Madde 15 - Savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlâl edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir.

(Değişik: 7.5.2004-5170/2 md.) Birinci fıkrada belirlenen durumlarda da savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler dışında, kişinin yaşama hakkına, maddî ve manevî varlığının bütünlüğüne dokunulamaz; kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan dolayı suçlanamaz; suç ve cezalar geçmişe yürütülemez, suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz.

Görüldüğü gibi, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ile Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, savaş ve olağanüstü durumlarda da yükümlülük azaltması yoluna gidilemeyecek hak ve özgürlükleri saymaktadır. Oysa Türkiye böyle bir kısıtlamaya gidilmesinin gerekli olup olmadığını değerlendirecek süreyi kullanmadan, OHAL uygulamasının başlaması ile alalecele mümkün olan bütün uluslararası ve ulusal yükümlülüklerini askıya alma yoluna gitmiştir.

OHAL döneminde yaşananlara ilişkin bir diğer önemli değerlendirme ise Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Nils Muiznieks tarafından yapılmıştır. Nils Muiznieks, 27-29 Eylül 2016 tarihlerindeki Türkiye ziyaretinin ardından, “Türkiye’de Olağanüstü Hal Tedbirlerinin İnsan Hakları Etkilerine İlişkin Memorandum”u 7 Ekim 2016 tarihinde yayınlamıştır.⁸

Komiser, bir yargı kararı olmaksızın, KHK’lar ile alınan tedbirlerin, kamu sektörü ile sınırlı olmadığını, STK’ları, belediyeleri, özel okulları, üniversiteleri, sağlık kuruluşlarını, hukuk derneklerini, medyayı, iş ve finans alanını, şüphelilerin ailelerini de kapsadığını tespit ediyor. Bu durum, çok büyük sayıda insanın, insan haklarına geniş kapsamda müdahale yaratıyor diyor. Komiser, KHK’ların idareye tanıdığı geniş takdir yetkisinin keyfiliğe yol açtığını, hukukun üstünlüğünü aşındırdığını ve hukukun üstünlüğü olmadan da insan haklarının korunamayacağını açıklıyor. Komiser, memorandumun yayınlandığı tarihte darbe teşebbüsünün üzerinden iki buçuk ay geçmiş olmasına rağmen olağanüstü halin devam etmesini eleştirmekte, cezai ve idari usul ve güvenceleri bakımından olağan durum mevzuatına dönülmesi gerektiği düşüncesini dile getirmektedir. Komiser, olağanüstü hal kararnamelerinin bir an önce kaldırılması gerektiği görüşündedir. (Paragraf 12). Komiser 13. paragrafta ise ilkeleri hatırlatmaktadır:

Komiser, Türkiye devleti yetkililerinin insan haklarına ve masumiyet karinesi, ceza sorumluluğunun ve cezalandırmanın kişiselliği, kanunsuz ceza olmaması, ceza kanunun geriye yürütülemezliği, hukuki kesinlik, savunma hakkı, kuvvetlerin eşitliği gibi genel hukuk ilkelerine tam olarak bağlı kalarak bu mücadeleleri yürütmelerinin kendilerinin yararına olacağı inancındadır. Darbe girişiminin ardından Türkiye toplumunun gereksinimini duyduğu toplumsal barışın yeniden tesisi ve demokratik kurumlara güven, komiser göre Avrupa Konseyi’nin özünde yer alan hukukun üstünlüğü ilkeleri ve insan haklarına bağlı kalarak tüm usullerin tamamıyla şeffaf bir biçimde yürütülmesi ile ancak gerçekleşebilir.

Komiser 14. paragrafta 30 günlük gözaltı süresinin, avukata erişimdeki zorluklara, avukat/müvekkil ilişkisinin mahremiyetine aykırı uygulamalara dikkat çekmekte ve işkence iddialarına ilişkin, Türkiye’de işkence konusunda işlevsel bir ulusal önleme mekanizmasının bulunmadığını bildirmektedir. 19. paragrafta ise Milli Güvenlik Kurulu’nun FETÖ/PDY’yi 2015 yılında terör örgütü olarak tanımladığı ve ancak kurulun aldığı kararların kamuoyuna açıklanmadığını, sadece bakanlar kuruluna iletilmiş olduğunu da not etmektedir. 20 paragrafta da Türkiye yargısının bu örgüt ile ilgili kesinleşmiş yargı kararı bulunmadığını da belirtmektedir. Komiser yetkilileri, Fethullah Gülen hareketi ile etkileşim içinde olsa bile yasal olarak kurulmuş ve faaliyet gösteren kuruluşlara sadece üyelik ya da ilişkide olmanın cezai sorumluluk oluşturmak için yeterli olmadığını ve terör suçlamasının 15 Temmuz tarihinden önceki eylemlere geriye dönük olarak uygulanmayacağını sarıh biçimde ifade ederek bu korkuları bertaraf etmeye davet etmektedir.”

OHAL Kararnameleri ile ilgili olarak Venedik Komisyonu tarafından Aralık 2016’da yayınlanan “15 Temmuz 2016 Başarısız Darbe Girişimi Sonrasında Çıkarılan 667 ilâ 676 Sayılı

⁸ Memorandumun gayriresmi çevirisini için: <https://ihop.org.tr/avrupa-konseyi-insan-haklari-komiseri-nils-muiznieks-turkiye-ziyareti-memorandumunu-yayinladi/>

Olağanüstü Hal Kanun Hükmünde Kararnameleri Hakkında Görüş”, Venedik Komisyonu tarafından 109. Genel Kurul Toplantısı’nda kabul edilmiştir Görüş, temel olarak Aralık 2016’ya kadar yayınlanan 10 OHAL Kararnamesi üzerinden değerlendirmelerde bulunmuştur. Venedik Komisyonu da yaptığı değerlendirmede olağanüstü hal yetkilerinin sınırlı kullanılmasına ve mevcut tehditlere karşı tedbirlerin olağan yasalar yoluyla alınmasını söylemiştir⁹:

(...) Hükümet, belirli bir olağanüstü halle bağlantılı olarak Temmuz 2016’da Meclisten talep ederek aldığı olağanüstü yetkileri duruma uygun kullanmalıdır. Hukukun üstünlüğü Kontrol Listesinde vurgulandığı üzere (başka uluslararası insan hakları standartlarına atfen) olağanüstü hâl bağlamında “hükümetin söz konusu olağanüstü yetkilerinin süresi, koşulları ve kapsamı bakımından kati sınırlamalar konması şarttır.” Kamu düzeni ve emniyetine yönelik diğer tehditler, olağan yasalar vasıtasıyla çözümlenmelidir.

Venedik Komisyonu, hükümete olağanüstü hâl rejimi esnasında mümkün olan en geniş kapsamda ve tehdidin başka türlü bertaraf edilemeyeceği zamanlarda, geçici münferit tedbirler, yani sınırlı süreli olan veya daha sonra iptal edilebilecek veya değiştirilebilecek tedbirler almasını önermektedir.

OHAL Kararnameleri ve Anayasa Mahkemesi

Cumhuriyet Halk Partisi milletvekilleri, 668, 669, 670 ve 671 sayılı OHAL KHK’ların Anayasa’nın Başlangıç maddesi ve 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 121. maddelerine aykırı olduğu gerekçesiyle iptallerine ve yürürlüklerinin durdurulmasına karar verilmesi talebi ile Eylül 2016 tarihinde Anayasa Mahkemesi’ne başvurmuştur.

Anayasa Mahkemesi bu başvuruları “Anayasa’nın 121. maddesi uyarınca çıkarılan dava konusu KHK hükümlerinin, Anayasa’nın 148. maddesinin birinci fıkrasının üçüncü cümlesinde yer alan “... olağanüstü hallerde, sıkıyönetim ve savaş hallerinde çıkarılan kanun hükmünde kararnamelerin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesi’nde dava açılmaz.” hükmü karşısında, esasa geçilerek yargısal denetiminin yapılmasının mümkün olmadığı ve iptal taleplerinin yetkisizlik nedeniyle reddedilmesi gerektiği” gerekçesiyle reddetmiştir (E: 2016/166, K: 2016/159, Karar Tarihi: 12 Ekim 2016).

Kanun Hükmünde Kararnamelerin TBMM de onaylandıktan sonra kanun haline gelmesinin ardından 25 kanunun iptali ile ilgili olarak 127 Milletvekili Anayasa Mahkemesine başvurdu. Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu yaptığı inceleme sonucu bu kanunların şekil bakımından Anayasa’ya aykırı olmadığı kararına vardı. Esastan incelemeye yönelik başvurular ise OHAL kaldırıldıktan (Temmuz 2018) bir yıl sonra 2019 ve 2020 yıllarında sonuçlandırıldı.

⁹ Paragraf 68: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdfid=CDL-AD\(2016\)037-tur](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdfid=CDL-AD(2016)037-tur)

Altıparmak ve diğerkleri bu dönemde çıkarılan ve Anayasa'nın ile uluslararası hukukun çizdiği olağanüstü hal sınırlarının dışına çıkan OHAL KHK'lerini "atipik" olarak nitelemektedirler ve kararnameleri ikiye ayırmaktadırlar¹⁰:

-
- a. OHAL ile ilgisi olmayan ve olağan yasalarla düzenlenmesi gereken konuları düzenleyen ve dolayısıyla yasama yetkisinin devri niteliğini taşıyan KHK'ler.
 - b. Genel, soyut ve kişilik dışı kurallar içermeyen, kişiselleştirilmiş cezalandırma niteliğinde olan ve bu nedenle yargı yetkisinin devri niteliğini taşıyan KHK'ler.
-

Anayasa Mahkemesi'nin kararı ile TBMM'nin yasama yetkisinin etrafından dolaşarak çıkarılan ve daha sonra yasalaşan her iki KHK grubu da yargı denetimi dışında bırakılmış, temel hak ve özgürlüklerin etkili şekilde korunması ve güvence altına alınması engellenmiştir. Bu durum da Türkiye'de gerek temel hak ve özgürlüklerin hem de insan hakları savunuculuğu faaliyetlerinin alanını daraltan bir durum ortaya çıkarmıştır.

Anayasa Mahkemesi, OHAL KHK'larını aynen kabul eden kanunlarla ilgili açılan davalarda ise çeşitli bazı konularda kısmi iptal kararları vermiştir. Ancak bu hususu bu çalışmanın kapsamını oldukça genişleteceğinden bu konuya detaylı olarak değinilmemiştir.

OHAL Kararnameleri ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

OHAL KHK'ları ile ihraç işlemleri başladıktan sonra Türkiye'de iç hukuk yolları kapalı olduğu için bir çok kişi AİHM'e doğrudan başvuru yolu ile başvuru yapmıştır. Çünkü OHAL KHK'ları ile tesis edilen işlemlerde Türkiye Anayasası 40. maddesi uyarınca kişilerin başvuru yapabilecekleri hiçbir kanun yolu ve yargı yolu ta ki 685 sayılı KHK çıkana kadar gösterilmemişti.

AİHM'in 2016 yılında yapılan başvuruların tümünde kabul edilemezlik kararları vermesi çok büyük hayal kırıkları yaratmıştır. Bu kararlardan ilki Mercan/Türkiye başvurusu (Başvuru no: 56511/2016)¹¹ diğerk ise Zihni/Türkiye başvurusudur (Başvuru No: 59061/2016)¹².

AİHM Avrupa Konseyi aracılığıyla Türkiye'ye iç hukukta başvuru yapılabilecek çeşitli yollar önermiştir. Nitekim OHAL İşlemleri İnceleme Komisyonu Avrupa Konseyi ve Venedik Konseyi'nin tavsiyeleri dikkate alınarak (ancak bu tavsiyelerden uzaklaşarak) 685 sayılı KHK ile 23 Ocak 2017 tarihinde kurulmuştur.

AİHM, 677 sayılı OHAL KHK'sı ile iş akdi feshedilen Hamit Pişkin başvurusunda ise, 15 Aralık 2020 tarihinde ihlal kararı vermiştir. Hamit Pişkin'in 667 sayılı OHAL KHK'sı ile iş akdi feshedilmiş, bunun üzerine yaptığı başvuru Ankara İş Mahkemesi'nde ve diğerk kanun

¹⁰ Altıparmak, Kerem, Dinçer Demirkent ve Murat Sevinç. "Atipik KHK'ler ve Daimi Hukuksuzluk: Artık Yasaları İdare Mi İptal Edecek?" İHOP: 8 Mart 2018. [https://www.ihop.org.tr/wp-content/uploads/2018/03/Atipik_OHAL_-KHKleri-1.pdf]

¹¹ https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#%22itemid%22:[%22003-5549956-6992608%22]

¹² https://hudoc.echr.coe.int/eng-press#%22itemid%22:[%22003-5571723-7028417%22]

yollarında reddedilmiştir. Bireysel başvuru yoluyla başvurduğu AYM de kabul edilemezlik kararı verilmiştir. Hamit Pişkin hakkında herhangi bir ceza davası açılmamıştır. Bunun üzerine Hamit Pişkin AİHM'e başvurmuş, AİHM'in Pişkin/Türkiye kararında (Başvuru No: 33399/18) 15 Aralık 2020 tarihinde sözleşmenin özel hayata saygı hakkını düzenleyen 8. maddesinde ihlal kararı verilmiştir¹³.

OHAL İşlemleri İnceleme Komisyonu

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne yapılan başvuruların yoğunluğu ve hacmi karşısında Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği tarafından Türkiye'ye "geçici bir çözüm" olarak yapılan "kamu görevlilerinin görevden alınmalarıyla ve ilintili diğer tedbirlerle ilgili münferit vakaların incelenmesinden sorumlu özel bir geçici kurul oluşturulması" teklifi, Avrupa Konseyi Venedik Komisyonu tarafından da desteklendi.

Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği ile yapılan istişareler sonucunda "olağanüstü hal kapsamında, terör örgütlerine veya Milli Güvenlik Kurulu'nca Devletin milli güvenliğine karşı faaliyette bulunduğu karar verilen yapı, oluşum veya gruplara üyeliği, mensubiyeti, aidiyeti, iltisakı veya bunlarla irtibatı olduğu gerekçesiyle başka bir idari işlem tesis edilmeksizin doğrudan kanun hükmünde kararname hükümleri ile tesis edilen işlemlere ilişkin başvuruları değerlendirmek ve karara bağlamak" amacıyla bir İnceleme Komisyonu'nun oluşturulması 23 Ocak 2017 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanan 685 sayılı KHK ile hüküm altına alındı.

OHAL İşlemleri İnceleme Komisyonu'na yapılacak başvurulara ve Komisyon'un çalışmalarına ilişkin usul ve esaslar Başbakanlık tarafından belirlenerek 12 Temmuz 2017 tarihli ve 30122 mükerrer sayılı Resmi Gazete'de yayınlandı. Komisyon'a yapılacak başvuruların alınmaya başlanacağı tarih Başbakanlık tarafından 17 Temmuz 2017 olarak ilan edildi. Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu tarafından yapılan açıklamalara göre, olağanüstü hal kapsamında doğrudan kanun hükmünde kararname hükümleri ile tesis edilen kamu görevinden çıkarma, öğrencilik bursunun kesilmesi, emekli güvenlik personelin rütbelerinin alınması ve kapatılan kurum ve kuruluşlara ilişkin başvuruları değerlendirip karara bağlamak üzere Komisyon bünyesinde 80'i Raportör (hâkim, uzman, müfettiş) olmak üzere toplam 230 personelin görevlendirildiği belirtilmektedir.

685 sayılı KHK'nın 1. Maddesinin 2. Fıkrasında Komisyonun 7 üyesinin olacağı, üyelerin üçünün kamu görevlileri arasından Başbakan tarafından, bir üyenin Adalet Bakanlığının merkez teşkilatı ile bağlı ve ilgili kuruluşlarında çalışan hâkim ve savcılar arasından Adalet Bakanı tarafından, bir üyenin mülki idare amirleri sınıfına mensup personel arasından İçişleri Bakanı tarafından , birer üye Yargıtay'da ve Danıştay'da görev yapan tetkik hâkimleri arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından belirleneceği yer almaktadır.

Mayıs 2017'de kurulan 7 üyeden oluşan Komisyon'un Başkanının Ekim 2017'de Adalet Bakanlığı Müsteşarı olarak atanarak Komisyondan ayrılmasının ardından yeni bir üye ataması gerçekleşmemiş, Komisyon 6 kişi olarak çalışmalarına devam etmiştir.

¹³ <https://hudoc.echr.coe.int/eng-press?i=003-6886711-9239474>

OHAL İşlemlerini İnceleme Komisyonu kurulması kararının alındığı 23 Ocak 2017 tarihinden ancak 6 ay sonra çalışmaya başlayan Komisyon kendisine yapılan başvuruları değerlendirmeye başlamış ve ilk kararlarını 18 Ocak 2018 tarihinde açıklamıştır. 31 Aralık 2021 tarihi itibarıyla Komisyona yapılan 126.883 başvurunun sadece 16.060'ı hakkında kabul kararı verilmiştir. Hakkında ret kararı verilen başvuru sayısı ise 104.643'dür. 6.080 başvuru ise halen karar bağlanmamıştır.¹⁴

685 Sayılı OHAL kararnamesinin Geçici 1. Maddesinin 3. Fıkrasında yetkilendirilmiş organlar tarafından meslekten çıkarılan ve ihraç edilenlerin Kararnamenin yayınından itibaren 60 gün içinde mahkemeye başvurmasının yolunu açtı. Özellikle HSK kararları ile meslekten çıkarılan ve ihraç edilen hakim ve savcılar için açılan bu itiraz yoluna ne kadar başvuru olduğu ve başvuruların nasıl sonuçlandığı konusunda kamusal alana açık bir bilgi bulunmamaktadır.

¹⁴ https://ohalkomisyonu.tccb.gov.tr/Docs/OHAL_BilgiNotu.pdf

OHAL İşlemleri İnceleme Komisyonu Kararlarına Karşı İtiraz Yolu

Ankara’da 19. ve 20. İdare Mahkemeleri OHAL İşlemleri İnceleme Komisyonu kararlarına açılacak iptal davalarının incelenmesi için yetkilendirildi. Hâkim ve Savcılar tarafından yapılan açıklamada 74 belirlenen bu mahkemelerin meslekten ihraç edilenler ve kapatılan kurumlar için OHAL komisyonuna yapılan başvuru sonucu komisyon tarafından verilen karara itiraz için açılacak davaları inceleyeceği belirtildi.

Kurumları tarafından doğrudan ihraç edilen kamu personelinin ise, idare mahkemesine (HSYK kararıyla ihraç edilen hakim ve savcıların ise Danıştay’a) süresi içinde başvurması gerekiyor. Başvuru süresi kuruma bağlı olarak 30 ila 45 gün arasında değişebiliyor. Başvuru süresi gecikirse, hukuken geri dönüş yolu tamamen kapanıyor. İdare mahkemesine başvuruların geri dönme konusunda “ret” kararı alması halinde, Danıştay’a gitme imkanı bulunuyor. Danıştay’dan da benzer bir karar çıkması halinde Anayasa Mahkemesi’ne “bireysel başvuru” hakkı doğuyor. Anayasa Mahkemesi’nden de bireysel başvurusu reddedilenlerin ise AİHM’e gitme imkanı var.

KHK'lar Döneminin Sivil Alana Etkileri

Olağanüstü Hal'in ilanının hemen ardından 23 Temmuz 2016 tarihinde yayınlanan 667 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, OHAL döneminde uygulanacak tedbirlerin işaretini verdi. Bu tedbirler Anayasanın 121'inci maddesi ile 25 Ekim 1983 tarihli ve 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu'nun 4'üncü maddesine göre, Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu'nca 22 Temmuz 2016 tarihinde kararlaştırılmıştır.

667 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname'de öngörülen tedbirler öncelikli olarak başarısız darbe girişimin ardında olduğu söylenen Gülen cemaatini hedef almaktaydı ve özetle şu alanlara yönelik tedbirleri içeriyordu:

- Kapatılan kurum ve kuruluşlara ilişkin tedbirler
- Yargı mensupları ile bu meslekten sayılanlara ilişkin tedbirler
- Kamu görevlilerine ilişkin tedbirler
- Yürütülen soruşturmalarda alınacak tedbirler
- Soruşturma ve kovuşturma işlemleri
- İrtifak ve intifa hakları ile kira sözleşmelerinin iptali

Ne var ki birkaç gün içinde hükümetin OHAL'i muhalif sayılabilecek herkesi kapsayacak şekilde baskı ve denetim aracına dönüştüreceği ortaya çıktı. 667 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname'den dört gün sonra yayınlanan 668 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kapsam genişletilmiş ve mevcut mevzuatta kalıcı değişikliklerin TBMM denetimine tabi tutulmaksızın KHK'lar yoluyla yapılmasının yolu açılmıştır. Bu iki kararnamenin ardından yayınlanan diğer 30 KHK ile alınan tedbirler, 1983 tarihli OHAL Kanunu'nda tanımlanan tedbirler listesinin dışına çıkmıştır. Zira 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu'nun 9'ncü ve 11'nci maddeleri olağanüstü hal ilanında alınacak tedbirleri saymaktadır.

KHK'larda bu yasaya referans verilmekle birlikte öngörülen tedbirler OHAL Kanunu'nun sınırlarının ötesine gitmiştir. Örneğin, 1983 tarihli OHAL Kanunu'nda olağanüstü hal ilanında alınacak tedbirler arasında "kamu görevlilerinin veya hakimlerin görevden alınması", "tüzel kişiliklerin kalıcı surette tasfiye edilmesi" gibi tedbirler yer almamaktadır.

OHAL'in İlan Sebebi ile İlişkisi Olmayan KHK Düzenlemeleri

OHAL'de alınacak tedbirler OHAL'in ilan sebebi ile ilişkisi kurulamayacak ve kalıcı olan mevzuat düzenlemeleri Kanun Hükmünde Kararnameler (KHK) ile gerçekleştirildi. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

1. 669 sayılı KHK ile Milli Savunma Üniversitesi adında yeni bir üniversite kuruldu.
2. 674 sayılı KHK ile 2547 sayılı Yükseköğretim Kanuna ek madde eklendi. Buna göre, Öğretim üyesi yetiştirme programı kapsamında araştırma görevlilerinin statüleri herhangi bir işleme gerek kalmaksızın 50(d) hükümleri uygulanmaya başlandı.
3. 676 sayılı KHK ile üniversitelerde rektörlük seçimleri kaldırıldı. KHK'ya göre,Devlet üniversitelerinde rektörler Cumhurbaşkanı tarafından atanacak.
4. 678 sayılı KHK. 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu'nda(63/1), 678 sayılı KHK ile değişiklik yapıldı. Buna göre, büyükşehir belediyelerinin şehir içi toplu taşıma hizmetlerinde ve bankacılık hizmetlerinde yapılacak grevler altmış gün süreyle ertelenebilecek.
5. 682 sayılı KHK. 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanunu'na 682 sayılı KHK ile kamu sendikalarına üye olamayacaklara ve sendika kurucusu olamayacaklar listesine” Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığında görevli subay, sözleşmeli subay, astsubay, sözleşmeli astsubay, uzman jandarma, uzman erbaş, sözleşmeli erbaş ve sözleşmeli erler” ifadesi eklendi.
6. 684 sayılı KHK. 6741 sayılı Türkiye Varlık Fonu Yönetimi Anonim Şirketinin Kurulması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'nun 4/1 fıkrasına 684 sayılı KHK ile bir bent eklenerek Türkiye Varlık Fonunun kaynakları ve finansmanının kapsamı genişletildi.
7. 687 sayılı KHK. Çoğu düzenlemelerin OHAL ilan edilme sebebi ile ilişkisi bulunmamaktadır. Söz gelimi , kış mevsiminde kar lastiği takılmasının terörle, milli güvenlik ile ve elbette darbe teşebbüsü ile ilişkisi kurulamaz ama OHAK KHK'larına konu olabilmıştır(9 şubat 2017 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 687 sayılı KHK'nın 2.maddesi).
8. 687 sayılı KHK ile 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanuna geçici maddeler eklendi. İşsizlik Sigortası Fonundan karşılanmak üzere işverenlerin alacağı her ilave işçi için sigorta primi desteği düzenlemesi KHK ile yapıldı.
9. 690 sayılı KHK ile Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'da değişiklik yapıldı. Evlilik programları yasaklandı.
- 10.696 Sayılı KHK ile 24 Aralık 2017'de Şeker Kurumu kapatıldı.
- 11.696 Sayılı KHK ile kamuda çalışan taşeron işçilerin kadroya alınmasına ilişkin düzenleme yapıldı.
- 12.674,676,680,684,694 ve 696 sayılı KHK'lar ile CMK'da kalıcı değişiklikler yapıldı.

KHK'lar ile hem ülkenin yönetim (idari) yapısı, güvenlik, savunma konuları düzenlenmiş hem de eğitim, yargı, sosyal güvenlik alanlarında köklü ve kalıcı değişiklikler yapılmıştır.¹⁵

Olağanüstü hâl kanun hükmünde kararnamelerinin, özellikle de bu gibi değişikliklerin Anayasa'da kesin ve açık ifadelerle belirtilmediği durumlarda, yasal kurumlara, usullere ve mekanizmalara kalıcı yapısal değişiklikler getirmemesi gerekmektedir.¹⁶ Türkiye Cumhuriyeti

¹⁵ KHK'ların “OHAL KHK'larının mevzuatta ‘torba yasa’ mantığıyla yaptığı değişiklik ve eklemeler” için *Olağanlaşan OHAL: KHK'ların Yasal Mevzuat Üzerindeki Etkileri* çalışmasına bakılabilir:

<https://tr.boell.org/tr/2018/01/10/olaganlasan-ohal-khklar-in-yasal-mevzuat-uezerindeki-etkileri>

¹⁶ Venedik Komisyonu'nun yukarıda anılan “Görüş”ünde de bu konuya değinilmektedir.

Anayasası'nın 2. maddesinde beyan edildiği üzere "Hukukun üstünlüğüyle yönetilen demokratik bir devlet" olma fikri, sınırlı hükümet ilkesini de içinde barındırmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, hükümetin insan hakları hükümlerinde ve yükümlülüklerinde kısıtlama ya da sınırlamaya gitmesi ancak olağanüstü hâl devam ettiği sürece ve "kati suretle gerekli olması" şartıyla izin vermekte olup bu yetkiyi, olağanüstü hâl sürecinin bitiminden sonra uygulanacak hukuk kurallarını kapsayacak şekilde genişletmemektedir. İnsan Hakları Komitesi'nin de belirttiği üzere "Sözleşmeden derogasyon [kısıtlama] yapan bir Taraf Devletin öncelikli amacı, insan haklarına yeniden tam saygı duyulacağı bir normallik durumunun geri kazanılması olmalıdır"

Uluslararası ve bölgesel insan hakları mekanizmaları dikkate alındığında yapısal (genel) tedbirler söz konusu olduğunda ise olağanüstü hal kanun hükmünde kararnamelerinin hükümleri, olağanüstü halin sona ermesiyle birlikte hukuki geçerliliğini yitirmesi gerekir. Bu nedenle olağanüstü hal döneminde kanun hükmünde kararnamelerle mevzuatta kalıcı değişiklikler yapılmaması beklenmektedir. Ancak iki yıl süren olağanüstü hal döneminde mevcut mevzuat içinde 1200'den fazla maddeyi içeren 32 KHK yürürlüğe girmiş ve bu KHK'lar ile 150'den fazla yasa üzerinde değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler, TBMM denetimi dışında ve bu değişikliklerin ortaya çıkaracağı sonuçlar bakımından etkili bir hukuk yolu yaratılmadan yapılmıştır.¹⁷

İki yılda yayınlanan KHK'larda yer alan tedbirlerin çoğunluğunun sonuçları bakımından olağanüstü hal süresini aşan tedbirler olduğu gözlenmektedir. Bu tedbirlerin pek çoğunun Türkiye'de sivil alan daralması üzerinde önemli etkileri olmuştur. Nitekim 667 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 2. maddesi, iki binden fazla özel kurumun kalıcı surette kapatılmasına hükmetmektedir. Söz konusu KHK çerçevesinde 35 sağlık kuruluşu, 934 okul, 109 öğrenci yurdu, 104 vakıf, 1125 dernek, 15 üniversite ve 19 işçi sendikası temelli olarak kapatılmıştır. Aynı KHK'nın 2. maddesinin 2. fıkrasına göre bu gibi tüzel kişiliklerin tüm malvarlıkları kalıcı surette ve bedelsiz olarak devlete devredilmektedir.

31 Aralık 2017 tarihi itibarıyla 667, 677, 679, 689 ve 695 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameler ile kapatılan dernek sayısı 1607'ye ulaşmış, yapılan itirazların sonucunda 183 Dernek için kapatma kararı kaldırılmıştır. 31 Aralık 2017 tarihi itibarıyla kapalı dernek sayısı 1424'tür. OHAL İşlemleri İnceleme Komisyonu da 31 Aralık 2021 tarihi itibarıyla kapatılan 61 dernek, vakıf, öğrenci yurdu, televizyon kanalı ve gazete ile ilgili başvuruyu kabul ettiğini duyurmuştur.¹⁸ Vakıflara yönelik kapatma kararları OHAL kararnameleri ve Vakıflar Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulan komisyon tarafından alınmıştır. 667, 689 ve 695 sayılı OHAL kararnameleri ve Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM) Komisyonu marifetiyle 168 vakıf kapatıldı. Kapatılan vakıflardan 23'ü hakkındaki kapatma kararı kaldırıldı. 31 Aralık 2017 tarihi itibarıyla kapatılan Vakıf sayısı 145'tir.

¹⁷ OHAL Kararnameleri ile yapılan mevzuat düzenlemelerinin tam bir dökümü için İHOP'un 21 Temmuz 2016-20 Mart 2018 Olağanüstü Hal Uygulamaları: Güncellenmiş Durum Raporu'na bakılabilir: s. 49-53.

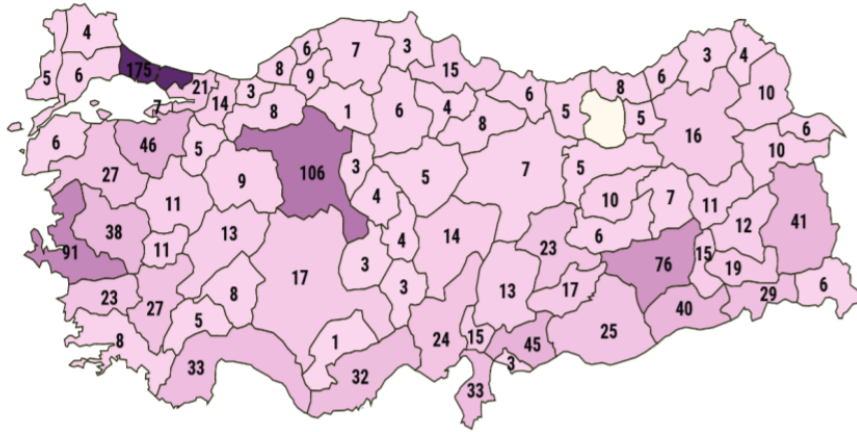
Ayrıca DİSK'in 21 Temmuz 2018 tarihli *OHAL'in İki Yılının ve Başkanlık Rejiminin Çalışma Hayatına Etkileri: OHAL ve Başkanlık Emeğe Zararlıdır* raporunun ekinde de KHK'lar ile değiştirilen kanunların bir listesi verilmiştir.

¹⁸ "Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu Faaliyet Raporu 2021", s. 23.

Çeşitli KHK'lar ile kapatılan dernekler arasında insan hakları alanında etkili çalışmalar yapan hukuk örgütleri (Çağdaş Hukukçular Derneği, Özgürlükçü Hukukçular Derneği, İnsan Hakları Araştırma Derneği) kadın hakları ve çocuk hakları alanında çalışan dernekler de bulunmaktadır. Örneğin, kapatılan kadın dernekleri arasında Adıyaman Kadın Yaşam Derneği, Anka Kadın Araştırmaları Derneği, Bursa Panayır Kadın Dayanışma Derneği, Ceren Kadın Derneği, Gökkuşluğu Kadın Derneği, KJA, Muş Kadın Çatısı Derneği, Selis Kadın Derneği, Van Kadın Derneği de yer alıyor.

Kapatılan çocuk dernekleri arasında , çocuk hakları konusunda etkili çalışmalar yapan Gündem Çocuk Derneği de bulunmaktadır. Yoksulluğun insan haklarının korunması ve kullanılmasındaki bir engel oluşturmamasından hareketle çalışmalar yapan Diyarbakır merkezli Sarmaşık Derneği, Van Kadın Derneği (VAKAD) ve Muş Kadın Çatısı da aynı zamanda çocuk hakları alanında çalışmaları olan derneklerdir.

Diyarbakır Sur ilçesinden göç eden çocuklarla çalışan Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Diyarbakır şubesi ile Ankara'daki Mutlu Çocuklar Derneği de kapatılan çocuk hakları alanında çalışan dernekler arasındadır.

31 Aralık 2017 tarihi itibarıyla kapatılan derneklerin illere göre dağılımı [Kaynak: İHOP]

18 aylık OHAL döneminde toplam 200 medya ve yayın organı kapatılmıştır. Bunların sadece 25'i hakkındaki kapatma kararı kaldırılmıştır. 31 Aralık 2017 tarihi itibarıyla kapatılmış kuruluş sayısı 175'tir. OHAL döneminde 668, 675, 677, 693 ve 695 sayılı KHK'lar ile 67 gazete için kapatma kararı verilmiştir. Kapatılan gazetelerin 17'si hakkında verilen kapatma kararları 675 ve 679 sayılı KHK'lar ile kaldırıldı. 31 Aralık 2017 tarihi itibarıyla 50 gazetenin kapatma kararı devam etmektedir. Bu dönemde 6 haber ajansı, 18 süreli yayın ve 29 yayınevi kapatılmıştır. OHAL döneminde 668, 677 sayılı KHK'lar ve RTÜK kararlarıyla 37 televizyon kanalı için kapatma kararı verilmiştir. Kapatılan televizyonlardan sadece 4'ü için verilen kapatma kararı 675 sayılı KHK ve RTÜK Komisyonu kararı ile kaldırıldı. 31 Aralık 2017 tarihi itibarıyla 33 televizyonun kapatma kararı devam etmektedir.

667 Sayılı KHK'nın 3. ve 4. maddeleri, hakimlerin ve diğer kamu görevlilerinin, ilgili yargı organlarının veya idare kurumlarının kararlarıyla görevden çıkarılmasını öngörmektedir.

Buradan hareketle örneğin 671 Sayılı KHK'nın 23. maddesinde, Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı kaldırılmakta ve görevleri Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumuna devredilmektedir. Söz konusu KHK'nın 25. maddesinde, haberleşmenin dinlenmesine ve elektronik veri arşivlerine erişim sağlanmasına izin verilmesine ilişkin yeni bir usul belirlenmektedir. Bu suretle, Elektronik Haberleşme Kanunu'nun mevcut 60. maddesi değiştirilmektedir.

674 Sayılı KHK'nın 16. maddesiyle, ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazı hakkındaki 5275 sayılı kanun değiştirilerek Cumhuriyet Başsavcılığı'na, tutukluların ceza infaz kurumlarından "geçici olarak çıkmalarını" kısıtlama yetkisi verilmiştir. Madde şöyle düzenlenmiştir:

Madde 16 - 13/12/2004 tarihli ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanunun 92'nci maddesinin birinci fıkrasına aşağıdaki cümle eklenmiştir:

9'uncu maddenin ikinci fıkrasında yazılı suçlardan hükümlü ve tutuklu olanların, ceza infaz kurumu düzeni ile toplum güvenliğini tehlikeye düşürebileceği, terör örgütü veya diğer suç örgütü üyelerinin örgütsel amaçlı faaliyet ve haberleşmelerine imkân sağlayabileceği, yol, kalınacak ceza infaz kurumu ya da sınav merkezi veya okulda güvenlik açısından sakınca bulunabileceği değerlendirildiği takdirde kurum dışına çıkmaları Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından kısıtlanabilir.

Bu KHK'nın 38. maddesi, belediyeler hakkındaki 5393 sayılı kanunu tadil ederek teröre yardım ve yataklık suçları sebebiyle görevlerinden uzaklaştırılan belediye başkanlarının yerine yenilerinin getirilmesine dair usulü belirlemektedir. Yerel seçimlerle işbaşına gelmiş olan belediye başkanları görevden alındı, önemli bir bölümü tutuklandı ve cezalandırıldı. Demokratik Bölgeler Partisine bağlı belediyelerin yönetim organları merkezi idarenin yerel temsilcilerine devredildi.

676 sayılı KHK'nın 1. maddesi, örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar bakımından yürütülen kovuşturmalarda duruşmada en çok üç avukatın hazır bulunması kuralını getirmektedir. Madde 3, Ceza Muhakemesi Kanunu hükümlerini değiştirerek bu gibi suçlar bakımından gözaltındaki şüphelinin müdafiiyle görüşme hakkını 24 saat süreyle kısıtlayabilmektedir. Madde 6, 5275 sayılı kanun hükümlerini değiştirmekte ve tutuklunun avukatıyla yaptığı görüşmelere ilişkin sınırlamalarla ilgili kuralları belirlemektedir.

Venedik Komisyonu, "Sendikal Haklar" konusunda da eleştiride bulunmaktadır. Bilindiği gibi kapatılan kuruluşlarda çalışan binlerce ücretli, kamu görevlisi değildi ve tamamen özel hukuk çerçevesinde, işçi olarak istihdam edilmekteydi. Bu işçilerin özel hukuk çerçevesindeki alacaklarının KHK ile ortadan kaldırılması, olağanüstü hâl ilanının amacını aşmakta ve iş hukukunda kalıcı değişiklik getirmektedir. OHAL-KHK ile bu tür değişiklikler yapılamaz. Ücret ve diğer işçi alacakları hem Borçlar Kanunu hem de İş Kanunu açısından işverenin borcudur.

Bu kuruluşlara el koyan devlet bu kuruluşlarda çalışan işçileri mağdur edemez. Bu kuruluşların kapatılması ile işçilerin ücret ve kıdem tazminatı alacakları ödenmelidir. Kapatılan kuruluşların sahiplerinin işlemiş olabileceği suçlardan dolayı çalışanlar sorumlu tutulamaz ve mağdur edilemez. Öte yandan bu kuruluşlarda çalışanların varsa işlediği suçlardan yargılanması ve cezalandırılması da ayrı bir sorundur. Ücret ve diğer işçi alacakları tamamen özel hukuk çerçevesindedir. Kaldı ki çalıştıkları yerler dışında işlenen suçlardan dolayı işçilerin

ücret ve benzeri alacakları ortadan kalkmaz. Kapatılan kuruluşlardaki işçiler, iş sözleşmeleri haklı nedene dayalı olarak feshedilmediği sürece kıdem tazminatından mahrum bırakılamazlar. Haklı nedenle fesih durumunda dahi işçilerin varsa ücret alacakları ödenmek durumundadır. Aksi angarya anlamına gelecektir. İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi'ne göre angarya OHAL koşullarında dahi yasaktır.” şeklinde değerlendirmede bulunmaktadır.

Sendikaların temelli kapatılması hem Anayasa'ya hem Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesine hem de Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı'na ve İLO sözleşmelerine (111 sayılı İş ve Meslekte Ayrımcılık) aykırıdır.

OHAL süreci ile birlikte KESK'e bağlı sendika üyelerinden 4283'ü OHAL KHK'larıyla ve 487'si kurumların yüksek disiplin kurulları kararlarıyla olmak üzere 4770'si çalışma hakkı ihlal edilerek ihraç edilmişlerdir. Aralık 2019 itibarı ile OHAL Komisyonu kararıyla 358 kişi görevlerine iade edilirken 1023'ünün başvurusu reddedilmiş, 2900 dolayında KESK üyesinin başvurularının incelemesi devam etmektedir.

Bunun en somut örneği ihraçların devamına olanak veren 375 sayılı KHK'nin geçici 35. maddesi eliyle yapılan ihraçlardır. Bu şekilde şu ana kadar SES üyesi 10, EĞİTİM SEN üyesi 4, HABER SEN üyesi 3 ve BES üyesi 1 olmak üzere 18 sendikalı bağlı oldukları bakanlıklar bünyesinde kurulan komisyonların kararı ve bakanlık onayı ile ihraç edilmişlerdir. Bu kişilerin tümünün ortak özelliği ya sendika yöneticileri olmaları ya sendikanın aktif üyeleri olmaları ya da sendikal eylem ve etkinliklere katılmalarıdır.

SES ise OHAL döneminde KESK'e bağlı sendikalara uygulanan baskılara maruz kalmıştır. OHAL döneminde KESK'e bağlı sendikalara üye çok sayıda kişi ihraç edildi. Bu ihraçlar, sendikalara üye olan kişilerin ayrılımları sonucunu doğurmuştur. Üye sayısı bakımından da SES'in kan kaybettiği belirtilmelidir. Mayıs 2016 itibarıyla SES'in toplam üye sayısı 39 bin 207 iken Mayıs 2019 tarihinde bu sayı 20 bin 304'e gerilemiştir. 796 SES üyesi de bu dönemde kamu görevinden ihraç edilmiştir. Bu kişilerden Şubat 2020 itibarıyla 162 üye daha sonra göreve iade edilirken 92 üyenin itirazları reddedilmiştir. Diğer üyeler için ise inceleme süreci devam etmektedir.¹⁹

Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu (KESK) tarafından 26 Aralık 2019 tarihinde açıklanan sendikal hak ihlalleri raporuna göre OHAL döneminde çıkarılan OHAL KHK'ları ile 4283 kamu görevlisi ihraç edilmiş, 487 kamu görevlisinin kurum yüksek disiplin kurulu kararı ile kamu görevlerinden çıkarılmışlardır.²⁰ KESK Konfederasyonu ve bağlı sendikaları 1989 yılından beri faaliyet göstermelerine ve darbe ile suçlanan FETÖ/PDY ile hiçbir ilgileri olmamasına rağmen, darbe teşebbüsü fırsat bilinmiş ve hiçbir hukuki güvence tanınmayarak en azından 4770 KESK'e bağlı sendikalara üye kamu görevlisinin işine son verilmiştir. Bu durum bile esasında Türkiye'de mevcut anayasal ve yasal güvencelerin OHAL döneminde rafa kaldırıldığı ve uygulamanın tamamen değiştiğini göstermektedir.

¹⁹ Sendikal haklar ve sendikaların maruz kaldığı ihlallere ilişkin iki rapora başvurulabilir:

Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu [KESK]. 15 Temmuz Darbe Girişimi Sonrası Sivil Darbe Sürecinde Yaşanan Hak İhlalleri. 19 Ocak 2018. [http://www.kesk.org.tr/wp-content/uploads/2018/01/19_01_2018-rapor.pdf]

Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu [DİSK]. OHAL'in İki Yılına ve Başkanlık Rejiminin Çalışma Hayatına Etkileri: OHAL ve Başkanlık Emeğe Zararlıdır. 21 Temmuz 2018. [http://arastirma.disk.org.tr/wp-content/uploads/2020/08/OHAL-2-Y%C4%B1l-ve-Ba%C5%9Fkanl%C4%B1k-Rejimi-Yeni-Rapor-TASLAK-SON.pdf]

²⁰ https://kesk.org.tr/2019/12/26/sendikal-hak-ihlalleri-raporumuzu-acikladik/

Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu (ITUC) tarafından hazırlanan küresel haklar endeksi 2020 raporunda dünyadaki 144 ülke arasında emekçiler bakımından en kötü 10 ülkenin listesi hazırlanmış olup bu 10 ülke arasında Türkiye’de bulunmaktadır.²¹ Bu rapor bile Türkiye’deki sendikal hakların bir parçası olan örgütlenme özgürlüğü alanında ciddi bir gerileme yaşandığını ortaya koymaktadır.

Türkiye’de özellikle birbiri yerine kullanılan ceza yasalarının uygulanma sorunu 20 Temmuz 2016 tarihinde ilan edilen OHAL ile birlikte giderek artmıştır. Avrupa Konseyi Venedik Komisyonu’nun 13 Mart 2017 tarihli 872/2016 sayılı Türkiye ile ilgili “Son dönemde çıkarılan KHK’larda yer alan medya özgürlüğüne ilişkin tedbirler hakkında görüş”ünde Cumhuriyet savcılarının başta gazeteciler olmak üzere hak savunucuları, sendikacılar ve aktivistler hakkında yaptıkları açıklamalar, katıldıkları gösteriler ve yazdıkları yazılar nedeni ile Ceza Kanununun 314 veya 220. maddesi, TMK 7. maddesi uyarınca suçlanmalarının hukuka aykırı olduğunu, suçtaki kanunilik unsurunun aranmadığını ve çok ciddi mağduriyetler meydana geldiğini belirten raporu oldukça önemlidir.²² Bu durum sendikal eylem ve etkinliklerde sıklıkla karşılaşılmaktadır.

İnsan Hakları Derneği’nin Dünya İşkence Karşıtı Örgütü (OMCT) ve Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu (FDIH) ile ortak olarak Temmuz 2020’de hazırladığı “Sürekli OHAL: Türkiye’de Toplantı ve Gösteri Özgürlüğüne Yönelik Saldırıları ve Sivil Topluma Yansımaları”²³ ile Mayıs 2021’de hazırladığı “Türkiye’de Tehlike Altındaki Sivil Toplum: Örgütlenme Özgürlüğü ve Sivil Alan”²⁴ raporları OHAL dönemi ve sonrasında getirilen yasal düzenlemelerin sivil alanı daralttığını, sürekli yıldırma çabalarının sivil toplum aktörlerini baskıladığını ve bu durumun da bir korku iklimine yol açtığını göstermektedir.

Devletin sivil alanı daraltmaya yönelik girişimleri doğrultusunda 1995 yılından beri İstanbul’un Beyoğlu ilçesinde yer alan Galatasaray Meydanı’nda 1980’lerde ve 90’larda zorla kaybedilen yakınlarının akıbetini soran Cumartesi Anneleri’nin 700. hafta buluşması da Beyoğlu Kaymakamlığı tarafından yasaklandı. O tarihten itibaren, Cumartesi Anneleri’nin yıllardır sorunsuz bir biçimde gerçekleştirdikleri haftalık oturma eylemlerini Galatasaray Meydanı’nda yapması yasaklandı ve eylemin sadece İnsan Hakları Derneği İstanbul Şubesi’nin önündeki küçük bir sokakta yapılmasına izin verildi.

²¹ <https://www.ituc-csi.org/ituc-global-rights-index-2020?lang=en>

²² https://www.ihop.org.tr/wp-content/uploads/2017/05/Venedik-Komisyonu_medya-1.pdf

²³ <https://www.ihd.org.tr/surekli-ohal-turkiyede-toplanti-ve-gosteri-ozgurlugune-yonelik-saldirilar-ve-sivil-topluma-yansimalari-2/>

²⁴ <https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-savunucularinin-korunmasi-icin-gozlemevi-obs-ve-ihd-raporu-suregelen-baskilar-sivil-toplumin-varligi-ve-isleyisini-tehlikeye-atiyor/>

OHAL KHK'ları ve İnsan Hakları Alanına Yönelik Baskı

Konu bakımından ihlal edilen ilgili insan haklarını, hukukun üstünlüğü ilkesi, adil yargılanma hakkı, mülkiyet hakkı, İLO 158 nolu Hizmet İlişkisine Son Verilmesi Sözleşmesi, iş ve meslekte ayrımcılık yasağı(111 sayılı İLO sözleşmesi), çalışma hakkı, eğitim hakkı, örgütlenme özgürlüğü, seyahat özgürlüğü, suçsuzluk karinesi(masumiyet karinesi), yargıç teminatı, akademik özgürlük, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı, adil yargılanma ve savunma hakkı, avukatın hukuksal yardımından yararlanma hakkı olarak belirtebiliriz.

2016-2018 OHAL döneminde çıkarılan KHK'lar ile, Anayasanın 10, 11, 20, 23, 24, 25, 34, 35, 36, 40, 49, 50, 51, 53, 121, 125, 129, 130, AİHS 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13.14, İLO 111, 158, BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 7. ve Komite'nin 18 nolu genel yorum kararları ihlal edilmiştir.

21 Temmuz 2016 tarihinde başlayan ve 2017 yılı boyunca devam edip 18 Temmuz 2018 günü sona eren OHAL koşullarında İHD tespitlerine göre bilanço şöyledir:

23 Temmuz 2016'da yürürlüğe giren 667 sayılı KHK ile gözaltı süresi 30 güne çıkarılmış, 27 Temmuz'da yürürlüğe giren 668 sayılı KHK ile gözaltının ilk 5 gününe avukat ile görüş yasağı getirilmiştir. Bu uygulama 6 ay boyunca kesintisiz uygulanmıştır.

23 Ocak 2017'de yürürlüğe giren 682 sayılı KHK ile gözaltı süresi 30 günden 14 güne indirilmiş, gözaltında avukat görüş yasağı ilk 1 güne indirilmiştir.

OHAL süresince KHK'larla 135.147 kamu görevlisinin kamu görevinden çıkarılmıştır. Kapatılan özel kuruluşlarda görev yapan ve çoğunluğu öğretmen olan 22.474 kişinin çalışma izinleri iptal edilmiştir.

OHAL süresince büyük çoğunluğu HSK kararı olmak üzere AYM kararı ve askeri hakim ve savcılar için YAŞ kararları ile toplam 4.395 hâkim ve savcı ihraç edilmiştir. Kapatılan özel sağlık kuruluşu 48 dir.

Kapatılan özel eğitim/öğretim kurumları (okul, kurs, pansiyon, yurt gibi) 2.281'dir.

15 özel üniversite kapatılmış, 19 sendika ve konfederasyonun faaliyetlerine son verilmiştir.

Kapatılan 15 Üniversitenin toplam 3.041 kadrolu personeli işsiz kalmıştır.

OHAL döneminde devlet tarafından el konularak kayyum atanan şirket sayısı 985'tir. Bu şirketlerde çalışan işçi sayısının 49.587 kişidir. OHAL döneminde yazılı ve görsel medya başta olmak üzere kapatılan basın yayın kuruluşu 201'dir.

İHD'nin OMCT ve FIDH ile ortak olarak hazırladığı "Sürekli OHAL: Türkiye'de Toplantı ve Gösteri Özgürlüğüne Yönelik Saldırıları ve Sivil Topluma Yansımaları" raporu OHAL'in Güneydoğu'da faaliyet yürüten insan hakları savunucuları, LGBTI+ hakları savunucuları ve kadın hakları savunucuları başta olmak üzere bütün hak savunucularının çok ağır bir baskı altında olduğunu, faaliyetlerinin polis tarafından her yerde izlendiğini ve neredeyse açık alanda düzenledikleri hiçbir etkinliğe izin verilmediğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, insan hakları savunucularının kamusal alanda gerçekleştirdikleri neredeyse tüm faaliyetleri nedeniyle cezai soruşturma ve kovuşturmayla maruz kaldıkları görülmektedir.

OHAL süresince çok sayıda gazeteci tutuklanmıştır. OHAL sona erdiğinde 172 gazeteci tutuklu olarak cezaevlerinde bulunmaktaydı. OHAL süresince 1607 dernek, 168 vakıf kapatılmıştır.

Adalet Bakanlığı resmi istatistiklerine göre 2016 yılında Cumhurbaşkanına hakaretten yani TCK 299. maddeden dolayı 4187 kişiye dava açılmış iken bu sayı 2017 yılında 6033 kişiye yükselmiştir. Türklüğe hakareti düzenleyen TCK 301. maddeden ise 2016 yılında 482 dava açılmış iken bu sayı 2017 yılında 753 kişiye yükselmiştir. Bununla birlikte yasadışı örgüt propagandası yapmaktan dolayı 2016 yılında 17.322 kişiye dava açılmış iken bu sayı 2017 yılında 24.585 kişiye yükselmiştir.

22 Mayıs 2017 tarihinde oluşturulan OHAL İşlemleri İnceleme Komisyonu'nun ağır işleyişi ve aldığı yetersiz kararlar ile OHAL sonuçlarının kalıcı etkisini arttırmaktadır. Söz konusu Komisyon, 9 Kasım 2018 tarihinde yaptığı duyuru ile OHAL kapsamında yayınlanan KHK'lar ile 125.678'i kamu görevinden çıkarma olmak üzere toplam 131.922 işlem gerçekleştirildiğini belirtmektedir. Bu işlemlerden 2.761'i kurum/kuruluş kapatma işlemidir. Komisyona yapılan başvuru sayısı 126.000'dir.

Her ne kadar OHAL uygulaması 18 Temmuz 2018 itibariyle sona ermiş ise de olağanüstü halde uygulanagelen önemli uygulamaların en az üç yıl daha yürürlükte kalmasını öngören 25 maddelik 7145 sayılı "Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" 25 Temmuz 2018 tarihinde TBMM de kabul edilerek OHAL tüm sonuçlarıyla birlikte kalıcı hale getirilmiş oldu. Cumhurbaşkanı tarafından 31 Temmuz 2018 günü onaylanarak yürürlüğe giren bu kanun ile olağandışı rejim uygulamalarını önemli ölçüde kalıcı hale getiren OHAL KHK'larının yetmediği kimi boşluklar da giderilmeye çalışılmıştır. Gerekçe bölümünde iki yıldır süren OHAL'in artık uzatılmayacağı için bu değişikliklerin gerekli olduğuna yer verilen bu kanun ile aşağıdaki ek düzenlemeler yapılmıştır:

Gözaltı süresinin hâkim kararıyla dörder günlük sürelerle uzatılarak toplamda 12 güne çıkarılabileceği düzenlenmiştir. Ancak, Anayasa'nın 19. maddesine göre toplu suçlarda bile gözaltı süresi, savcının talebi ve hâkimin kararı üzerine uzatılarak en fazla 4 gün olabileceğinden açıkça Anayasa ihlal edilmiştir. Anayasa'nın 19. maddesinde gözaltı

sürelerinin OHAL ve savaş halinde uzatılabileceği yazmaktadır. Bu düzenleme OHAL'in fiilen devam ettiği anlamına gelmektedir.

Valilere kentin belli yerlerine belli kişilerin 15 gün boyunca giriş ve çıkışını yasaklama yetkisi verildiği gibi süre belirtilmeksizin belli yerlerde ve belli saatlerde kişilerin sokağa çıkmasını, araçların trafiğe çıkmasını yasaklama yetkisi de verilmiştir. Bu yetki kullanılarak Anayasa'nın 19. maddesindeki kişi hürriyeti ve güvenliği ile 23. maddesindeki yerleşme ve seyahat hürriyetinin ihlal edileceği kuşkusuzdur. Bu yetkinin kullanılmasında, bu hakların yanı sıra bu haklarla bağlantılı çok sayıda hak da ihlal edilmiş olacaktır.

Valilere toplantı ve gösteri yürüyüşlerini sınırlama, erken dağıtma gibi yeni yetkiler tanınarak Anayasa'daki toplantı ve gösteri hakkını düzenleyen 34. maddenin ihlalini doğuracak işlem ve uygulamalara zemin hazırlanmıştır.

Tüm kamu kurum ve kuruluşlarında kurulacak komisyon ve ilgili bakanın onayı ile kişileri kamu görevinden çıkarma işlemlerinin devam edeceği düzenlenmiştir. Tıpkı OHAL KHK'larındaki gibi milli güvenliği tehdit eden yapı ve oluşumlar ile terör örgütleriyle iltisaklı olan kişiler kavramı getirilerek aslında OHAL düzeni sürdürülmek istenmektedir. İhraç edilenler ile edileceklerin pasaport iptallerinin devam edeceği düzenlenmiştir. Akademisyenler bakımından ise göreve iade kararı çıkarsa bile eski görev yerlerine iade edilmeyecekleri düzenlenmiştir.

Bir kişinin aynı olayla ilgili olarak yeniden ifadesinin alınması ihtiyacı ortaya çıktığında bu işlemin, savcının yazılı emriyle kolluk tarafından yapılabileceği, tutukluluğa itiraz ve tahliye taleplerinin dosya üzerinden karara bağlanabileceği şeklinde usul güvencelerini ve adil yargılama hakkını ortadan kaldıran pek çok düzenleme yapılmıştır.

7145 sayılı kalıcı OHAL kanunu ile pek çok hak ihlal edilmiştir. Bunlar sırasıyla;1. Kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı, 2. Yerleşme ve seyahat özgürlüğü, 3. Masumluk karinesi, 4. Adil yargılanma hakkı, 5. Eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı, 6. Düşünce ve kanaat özgürlüğü, 7. İfade özgürlüğü, 8. Örgütlenme özgürlüğü, 9. Özel hayatın ve aile hayatının gizliği ilkesine saygı, 10. Akademik özgürlük, 11. Çalışma hakkı başta olmak üzere hak ve özgürlüklerin daraltılıp iktidarın yetkilerini sınırsızca genişleten yukarıda yer verilen ve benzeri diğer maddeler ile OHAL kalıcılaştırılmıştır.

20 Temmuz 2016'da ilan edilen ve üç aylık sürelerle 7 kez uzatılan OHAL'den önce de var olan haksız gözaltı ve tutuklamalar ile adil yargılanma hakkı ihlal edilerek sona erdirilen yargılamalar sonucu insan hakları savunucularının hapis cezalarına mahkûm edilmesi, artarak devam etmektedir.

Öyle ki, BM İnsan Hakları Uzmanları (David Kaye, Düşünce ve İfade Özgürlüğü Özel Raportörü; Fionnuala D. Ní Aoláin, Terörle Mücadele Esnasında İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesine Dair Özel Raportör; Agnes Callamard, Yargısız ve Keyfi İnfazlara Dair Özel Raportörü; Michel Forst, İnsan Hakları Savunucularının Durumuna İlişkin Özel Raportör; Diego García-Sayán, Hâkimlerin ve Avukatların Bağımsızlığına İlişkin Özel Raportör; José Antonio Guevara Bermúdez, Keyfi Gözaltılara Dair Çalışma Grubu Raportörü; Léo Heller, Temiz Su ve Arıtmaya Yönelik İnsan Hakları Özel Raportörü; Nils Melzer, İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele Dair Özel Raportör; Ahmed Shaheed, Din ve İnanç Özgürlüğüne Dair Özel Raportör ve Alfred De Zayas, Uluslararası Demokratik ve Eşit

Düzenin Teşvik Edilmesine Dair Bağımsız Uzman.) 17 Ocak 2018 tarihinde Türkiye'ye OHAL'in sona erdirilmesi için çağrıda bulunmuşlar ve şöyle demişlerdir²⁵:

Hükümetin attığı adımlar uluslararası insan hakları hukuku altındaki yükümlülüklerine aykırılık oluşturduğundan darbe girişiminden beri duyduğumuz kaygı devam etmektedir. Gazeteciler, medya, insan hakları savunucuları, hukukçular, akademisyenler ve devlet memurları da dâhil olmak üzere sivil topluma yönelik ciddi baskılardan ve ayrıca bir takım yetkilerin Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi altındaki yükümlülüklerle bağdaşmayan şekilde kullanılmasından ötürü ciddi endişe duymaktayız.

Uluslararası Af Örgütü'nün 26 Nisan 2018 tarihli "Fırtınaya Göğüs Germek: Türkiye'deki Korku İkliminde İnsan Haklarını Savunmak" başlıklı raporunda da belirtildiği gibi "Türkiye'de 21 aydır devam eden olağanüstü hal altındaki insan hakları alanı, kitlesel gözaltılar, davalar, yıldırma ve bağımsız sivil toplumun susturulmasıyla tahrip edilmiş durumda. İnsan hakları için seslerini yükseltmeye ve mücadele etmeye devam edenler de ağır bir bedel ödüyor. Türkiye, bu raporda yer verildiği üzere, muhalif görüşleri susturarak ve sivil toplumu hedef alarak uluslararası insan hakları hukuku çerçevesindeki yükümlülüklerini hiçe sayıyor."²⁶

İHD'nin içerisinde yer aldığı İnsan Hakları Ortak Platformu'nun (İHOP), 21 Temmuz 2016-20 Mart 2018 tarihlerini kapsayan OHAL Güncellenmiş Durum Raporu incelendiğinde Türkiye'deki OHAL rejiminin kalıcı bir rejim haline geldiği ve bu rejimin temel hak ve özgürlükleri kısıtlayarak cezalandırdığı kolaylıkla anlaşılabilir.²⁷ Özellikle kapatılan hak ve hukuk örgütleriyle OHAL rejiminin insan hakları savunucuları üzerindeki baskıları rahatlıkla görülebilir.

İHD'nin 2017 yılı Türkiye İnsan Hakları İhlalleri Raporu'na baktığımızda, 2017 yılının sürekli OHAL altında geçtiği, Türkiye'nin insan hakları ekseninin kaydığı ve Türkiye'nin tek kişi yönetimine dayalı rejim değişikliğine gittiği tespiti yer almaktadır. Böylesi bir ortamda başta insan hakları savunucuları olmak üzere hak ve hukuk mücadelesi yürüten kesimlerin ciddi bir baskı altında olduğu anlaşılmaktadır. İHD'nin çeşitli özel raporlarına bakıldığında da belirli toplumsal kesimlere yönelik baskıların artarak devam ettiği anlaşılabilir.²⁸

Kasım 2016 da HDP eş başkanları ve milletvekillerinin gözaltına alınması ve tutuklanması, ÇHD genel başkanı dahil ÇHD'li 16 avukatın tutuklanması, iş insanı Osman Kavala'nın gözaltına alınması ve tutuklanması, İhtar Gözaydın ve Turgut Tarhanlı gözaltıları, İHD eş başkanı Öztürk Türkdoğan'ın gözaltına alınması, 25 civarında gözaltında kayıp iddiası ve bunlardan iki kişinin akıbeti hakkında hala bilgi alınamamış olması dikkat çekici gelişmelerdir.

²⁵ <http://www.un.org.tr/humanrights/images/pdf/BM-insan-haklari-uzmanlari-Turkiyeye-olaganustu-halin-uzatilmamasi-cagrisinda-bulunuyor.pdf>

²⁶ <https://www.amnesty.org/download/Documents/EUR4482002018TURKISH.PDF>

²⁷ <http://www.ihop.org.tr/2018/04/17/olaganustu-hal-uygulamalari-guncellestirilmis-durum-raporu/> (İngilizcesi için <http://www.ihop.org.tr/2018/04/25/updated-situation-report-state-of-emergency-in-turkey-21-july-2016-20-march-2018/>)

²⁸ <https://www.ihd.org.tr/2017-insan-haklari-ihlalleri-raporu-ohal-altinda-gecen-bir-yil/>

15 Temmuz 2016 darbe teşebbüsünden sonra, Galatasaray Lisesi önünde ve Diyarbakır'da İnsan Hakları Parkı'nda gerçekleştirilen zorla kaybedilenlerin bulunması için gerçekleştirilen oturma eylemleri yasaklandı.

İHD Genel Kurulu'nda soykırımların tanınması için verilen önergeler ile bu doğrultuda alınmış Yönetim Kurulu kararları nedeniyle (2014 ve 2016 genel kurulları) müfettişlerin raporları doğrultusunda ve Mart 2016 Cizre Raporu nedeniyle de Genel Kurmay Başkanlığı'nın isteği üzerine, İHD Genel Başkanı Öztürk Türkdoğan ile yönetim kurulu üyeleri hakkında TCK 301. maddeden ve TMK 7. maddeden soruşturmalar açıldı.²⁹

İHD İstanbul Şubesi Irkçılık ve Ayrımcılığa Karşı Komisyon, 24 Nisan 2018 günü İstanbul Sultanahmet meydanında, 30 kişilik bir grup olarak "Ermeni soykırımını tanı, af dile, tazmin et" yazısının bulunduğu bir pankartı açmış, Güvenlik kuvvetleri basın açıklamalarının Valilik kararıyla yasaklandığını bildirmiş, basın açıklaması yap(a)madan dağılmış, emniyetçe üç kişinin ifadesi alınmıştır. İstanbul Cumhuriyet Savcılığı'nca, üç komisyon üyesi Gamze Özdemir, Jıyan Tosun ve Leman Yurtsever hakkında yürütülen soruşturma sonunda, 4 Mayıs 2018 tarihinde "kovuşturmaya yer olmadığına dair karar" verilmiştir. Kararda, "AİHM'in ifade özgürlüğünün yalnızca lehte olduğu kabul edilen veya zararsız ya da ilgilenmeye değmez görülen bilgi ve ya düşünceler için değil, aynı zamanda devletin veya nüfusun bir bölümü için saldırgan, şok edici veya rahatsız edici bilgi ve düşünceler için de geçerli olduğunu kabul ettiğini, pankartta yazarların kabul edilmeyecek ve rahatsız edici nitelikte olsa da esasen tarihçileri ilgilendiren konuların farklı yorumlanış biçimlerinin genel olarak ve bir bütün halinde TCK 301.maddede düzenlenen suçu oluşturmayacağı..." gerekçesiyle kovuşturulmasına yer olmadığına karar verilmiştir.." denilmektedir.

OHAL döneminde KHK'lar ile toplam 93 İHD yöneticisi ve üyesi de kamu görevinden ihraç edilmişlerdir. Bu kişiler arasında o dönemde İHD Genel Sekreteri olan Osman İşçi ile MYK üyesi Adnan Vural da bulunmaktadır. İHD Genel Merkezi ve şube yöneticilerine yönelik sayısız yüzlerle ifade edilecek davalar açılmıştır.³⁰ Bu gelişmelerin yanısıra insan hakları alanında çalışan çok sayıda kişi ve kuruma, Türkiye'de insan hakları ve demokrasi mücadelesine katkı sunan kişi ve kurumlara yönelik yargı yoluyla baskı uygulandığına tanık olunmuştur. Baskının ne kadar yaygın olduğunu göstermesi bakımından öne çıkan bazı davaları anmak isteriz.

Emire Eren Keskin Davaları

İnsan hakları avukatı ve İnsan Hakları Derneği (İHD) eş başkanı Eren Keskin'e karşı adli taciz uzun yıllardır devam etmektedir. Paris Barosu onursal üyesi olan Eren Keskin, barış ve insan hakları çalışmaları nedeniyle aralarında 2018 Helsinki Sivil Toplum Ödülü de bulunan

²⁹ Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgilere İHD'nin "İnsan Hakları Savunuculuğu ve İHD'ye Baskılar Özel Raporu"na bakılabilir: <https://www.ihd.org.tr/insan-haklari-savunuculugu-ve-ihdye-baskilar-ozel-raporu/>

³⁰ Bu dönemde İHD'ye yönelik baskılar için hazırlanan rapora başvurulabilir: <https://ihd.org.tr/en/report-on-increased-pressures-on-human-rights-defenders-human-rights-association-and-its-executives/>

çok sayıda uluslararası ödöl almış ve ayrıca 2018 Martin Ennals İnsan Hakları Savunucuları Ödülü finalist olmuştur.

OHAL KHK'sı ile kapatılan Özgür Gündem gazetesi ana davasının 14 Şubat 2020 tarihinde görülen son duruşmasında Necmiye Alpay ve Bilge Aykut'un tüm suçlamalardan beraatine, yazar Aslı Erdoğan'ın "devletin birliğini ve bütünlüğünü bozma ve örgüt üyeliği" suçlamalarından beraatine, propaganda suçu yönünden de Basın Kanunu'ndaki dört aylık sürenin aşılması nedeniyle suçlamanın düşmesine karar verildi. Haklarında yakalama emri bulunan ve henüz ifadesi alınmamış olan Filiz Koçali ve Ragıp Zarakolu'nun dosyalarının ayrılmasına; Zana Kaya, İnan Kızılkaya, Kemal Sancılı ve Eren Keskin yönünden de süre talep edildiği için dosyanın ayrılmasına karar verildi.

15 Şubat 2021 günü görülen davada, Eren Keskin, İnan Kızılkaya ve Kemal Sancılı'ya "Yasa dışı silahlı terör örgütü üyesi olmak" suçundan 6 yıl 3'er ay hapis, Zana Bilir Kaya'ya ise "PKK/KCK terör örgütü propagandası yapmak" suçundan 2 yıl 1 ay hapis cezası verdi.

2013 yılından 2016 yılına kadar Eren Keskin, Özgür Gündem gazetesinin genel yayın yönetmenliği unvanını taşımış ve ayrıca 2016 yılının Mayıs ve Ağustos ayları arasında gazetenin cezaevindeki çalışanlarına destek verme amacıyla düzenlenen "nöbetçi genel yayın yönetmeni" kampanyasına katılmıştır. Özgür Gündem gazetesi, 29 Ekim 2016 tarihinde "terör örgütü propagandası yapma" iddiasıyla 675 sayılı KHK ile kapatılmıştır.

Gazetede ki yayın yönetmenliği nedeniyle Eren Keskin hakkında bir kısmı daha sonra birleştirilen toplam 150'ye yakın dava açılmıştır. 2021 yılı başı itibariyle, Keskin toplamda 24 yıl hapis cezası ve 400.000 TL (yaklaşık 60.000 Avro) tutarında para cezası verilmiştir. Keskin'e verilen para cezaları ile ilgili dosyalardan, yaklaşık 300.000 TL (yaklaşık 45.000 Avro) tutarındaki ceza için istinaf ve temyiz yolları tükenmiş olduğundan Keskin söz konusu tutarı ulusal ve uluslararası dayanışma ile ödemeye başlamıştır. Hapis cezaları ve kalan para cezası için dosyalar halen İstinaf Mahkemesi ve Yargıtay'da incelenmektedir.

Murat Çelikkan ve Nöbetçi Genel Yayın Yönetmenleri Davaları

İnsan hakları savunucusu ve gazeteci Murat Çelikkan, "Özgür Gündem Nöbetçi Genel Yayın Yönetmenliği" kampanyasına katıldığı ve bir günlük genel yayın yönetmenliği yaptığı gerekçesiyle, gazetenin o günkü nüshasında yer alan bazı haberler gerekçe gösterilerek 16 Mayıs 2017 tarihinde Terörle Mücadele Kanunu kapsamında "terör örgütü propagandası yapmak" suçlamasıyla 18 ay hapis cezasına çarptırılmıştı. Murat Çelikkan'ın hapis cezasına yönelik itiraz 6 Haziran 2017 tarihinde İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi'ne yapılmış, mahkeme yapılan istinaf başvurusunu 20 Haziran 2019 tarihinde reddetmiştir. Bunu üzerine Murat Çelikkan, 14 Ağustos 2017 tarihinde Kırklareli E Tipi Kapalı Cezaevi'ne teslim olmuştu. Ceza İnfaz Kanunu 105/A maddesi kapsamında denetimli serbestlikten faydalanarak 21 Ekim 2017 tarihinde şartlı tahliye edilmiştir.

2013 yılında başlayıp 2015 yılında sona eren Çözüm Süreci'nin ardından, 24 Temmuz 2015'le başlayan çatışmalı süreçte, Kürt basınının en önemli yayın organlarından Özgür Gündem sayısız soruşturma, dava ve sansürle karşı karşıya kaldı.

Bu baskı politikasına karşı 3 Mayıs 2016'da Basın Özgürlüğü Günü'nde "Nöbetçi Genel Yayın Yönetmenliği" kampanyası başlatıldı. Kampanya başlangıcında yapılan basın toplantısında gazetenin Genel Yayın Koordinatörü Ahmet Birsin, 2015 Temmuz ayından itibaren Özgür Gündem'e dönük 80 dava açıldığını duyurdu. Birsin'in verdiği bilgilere göre Terörle Mücadele Kanunu kapsamında açılan 99 soruşturmadan 51'inin, basın savcılığının 301. maddeden açtığı 47 soruşturmadan da 29'unun davaya dönüşmüştü.

20 Haziran 2016'da üç Nöbetçi Genel Yayın Yönetmeni, Erol Önderoğlu, Ahmet Nesin ve Şebnem Korur Fincancı tutuklandı, 10 gün tutuklu kaldılar.

7 Ağustos 2016'da sonuçlanan bu kampanyaya dayanışma amaçlı katılan 100 kişiden 49'una soruşturma açıldı. Bu soruşturmalardan 11'i takipsizlikle sonuçlandı, 38 dosya davaya dönüştü. 38 nöbetçi genel yayın yönetmeninin yargılaması 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun (TMK) 7/2 maddesi (terör örgütü propagandası yapmak) ve 6. maddesi (terör örgütlerinin bildiri veya açıklamalarını basma veya yayınlamak) ihlali üzerinden yapıldı.

Kampanya döneminde görev yapan eski Özgür Gündem Genel Yayın Yönetmeni Hüseyin Aykol ile gazete yazarları Mehmet Ali Çelebi ve Hüseyin Bektaş'ın davaları Ayşe Düzkan, Ragıp Duran'ın davalarıyla birleştirildi.

Bu süreçte ayrıca Celal Başlangıç'ın yayın yönetmenliğinde yayımlanan bir yazıdan dolayı Ömer Ağın, Cengiz Baysoy'un yayın yönetmenliğinde yayımlanan bir yazıdan dolayı İmam Canpolat ve Jülide Kural'ın yayın yönetmenliğinde yayımlanan bir makaleden dolayı İlham Bakır hakkında da dava açıldı.

Nöbetçi genel yayın yönetmenlerine ilişkin süren davalarda bugüne dek, 18 kişi hakkında 62 bin lira ve 220 ay 15 gün hapis cezası verildi. Nöbetçi yayın yönetmenlerinden Murat Çelikkann'a verilen 18 ay ceza ile yayımlanan yazısı nedeniyle yargılanan İmam Canpolat'a verilen 15 ay ceza ertelenmedi. Diğer cezalarda hükmün açıklanmasının geri bırakılması yoluyla ertelemeye gidildi.

Büyükada Davası

5 Temmuz 2017 tarihinde İstanbul Büyükada'da hak savunucularının güvenliği konulu bir çalışma toplantısına katılan 10 insan hakları savunucusu kaldıkları otelden "üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işlemek (TCK 220/6)", "silahlı terör örgütüne üyelik (314/2 ve 314/3)" iddialarıyla gözaltına alındı:

Gözaltına Alınan ve Yargılanan İnsan Hakları Savunucuları

Uluslararası Af Örgütü Türkiye Direktörü İdil Eser, Helsinki Yurttaşlar Derneği'nden Özlem Dalkıran, Nalan Erkem, İnsan Hakları Gündemi Derneği'nden Günal Kurşun, Veli Acu, Kadın Koalisyonu'ndan İlknur Üstün, Eşit Haklar İzleme Derneği'nden Nejat Taştan, Hak İnisiyatifi'nden Şeyhmus Özbekli, bilişim güvenliği uzmanları (İsviçre vatandaşı) Ali Garawi, (Almanya vatandaşı) Peter Steudtner.

Gözaltına alınanların avukatlarıyla görüşmesi (bu süreyi 24 saatle kısıtlayan yasal düzenlemeye aykırı bir şekilde) 28 saatten uzun bir süre boyunca engellendi. İnsan hakları savunucularının nerede tutulduğu da 6 Temmuz 2017 saat 15.00 sularına kadar açıklanmadı. Daha sonra İdil Eser ve İlknur Üstün'ün Maltepe'deki bir karakolda, yabancı uyruklu iki kişinin Büyükkada'da, diğerlerinin ise İstanbul'un çevre semtlerinde üç ayrı yerde tutulduğu ortaya çıktı. Bu arada gözaltına alınanların evleri de polis tarafından basıldı.

Hak savunucularıyla ilgili gözaltı kararının gözaltına alınmalarından tam beş saat sonra verildiği ortaya çıktı. Hak savunucuları için verilen yedi günlük gözaltı süresi daha sonra 14 güne uzatıldı.

Gözaltına alınanlar, 12 Temmuz 2017 tarihinde mahkemeye sevk edildi. Mahkeme, İdil Eser, Özlem Dalkıran, Günal Kurşun, Veli Acu, Ali Garawi ve Peter Steudtner'in tutuklanmasına; İlknur Üstün, Nalan Erkem, Nejat Taştan ve Şeyhmus Özbekli'nin adli kontrol şartıyla serbest bırakılmasına karar verdi. Serbest bırakılan dört insan hakları savunucusu hakkında, savcılığın itirazı üzerine 21 Temmuz 2017 tarihinde yakalama kararı çıkarıldı. Bunun üzerine yeniden gözaltına alınan İlknur Üstün ve Nalan Erkem, 23 Temmuz 2017 tarihinde tutuklandı, Nejat Taştan ve Şeyhmus Özbekli ise adli kontrol şartıyla serbest bırakıldı.

10 hak savunucusu hakkındaki iddianame 2017 yılı Ekim ayında hazırlandı. Haziran 2017'de tutuklanan Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi Yönetim Kurulu Başkanı Avukat Taner Kılıç da iddianameye "şüpheli" olarak eklendi. 10 hak savunucusuna "örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işlemek", "silahlı terör örgütüne üyelik" suçlamaları; Taner Kılıç'a ise "silahlı terör örgütüne üyelik" suçlaması yöneltildi. Kılıç'ın "terörizmin finansmanı ve casusluk" suçlamasıyla yargılanmasına ise İzmir 16. Ağır Ceza Mahkemesi'nde devam edildiği belirtildi. İddianamede hak savunucularının üye oldukları iddia edilen örgütler "FETÖ/PDY, PKK/KCK ve DHKP/C" olarak sıralandı.

Dava, 25 Ekim 2017 tarihinde İstanbul 35. Ağır Ceza Mahkemesi'nde başladı. Duruşmada, Taner Kılıç dışındaki "sanıklar" tahliye edildi. Taner Kılıç ise 15 Ağustos 2018 tarihinde dosyasının aylık incelemesi sonucunda tahliye edildi.

3 Temmuz 2020 tarihinde sonuçlanan davada, Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi Onursal Başkanı Taner Kılıç'a "silahlı terör örgütü üyeliği" suçlamasından 6 yıl 3 ay, Günal Kurşun, İdil Eser, Özlem Dalkıran'a "örgüte yardım" suçlamalarından 1 yıl 13 ay hapis cezası verildi. Diğer sanıklar Nalan Erkem, İlknur Üstün, Ali Gharavi, Peter Steudtner, Veli Acu, Nejat Taştan ve Şeyhmus Özbekli hakkında ise beraat kararı çıktı.

Büyükkada Davası istinaf incelemesinden sonra Yargıtay 3. Ceza Dairesi'nde halen görüşülmeyi beklemektedir.

Bariş Akademisyenlerine Gözaltı ve Davalar

Sur'da, Silvan'da, Nusaybin'de, Cizre'de, Silopi'de sokağa çıkma yasakları ve ardından yerleşim yerlerinin ağır silahlarla tahrip edilmesi üzerine 11 Ocak 2016 tarihinde "Bariş İçin Akademisyenler" in "Bu suça ortak olmayacağız" başlıklı bildirisi yayımlandı. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın akademisyenleri hedef alan açıklamasının ardından ilk olarak Kocaeli Üniversitesi'nden akademisyenler gözaltına alındı.

Bu arada 2016 Mart ayından itibaren Diyarbakır Barosu, İHD, Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV), Özgür Hukukçular Derneği (ÖHD) ve diğer insan hakları örgütleri Cizre'deki operasyonlardaki insan hakları ihlallerini rapor etmeye başladılar. 15 Temmuz 2016 darbe teşebbüsünün ardından ilan edilen OHAL ile de hak ve özgürlükler büyük ölçüde kısıtlandı. OHAL ilanından 2018 yılı Temmuz ayına kadar geçen sürede 117 üniversiteden "Bariş İçin Akademisyenler" bildirisine imza veren 406 ismin de aralarında olduğu en az 6.081 akademisyen görevinden ihraç edildi. Ayrıca 150'ye yakın imzacı da istifaya etmeye ya da emekli olmaya zorlandı, işten çıkarıldı.³¹

Bariş akademisyenlerine bildiri nedeniyle "terör örgütü propagandası" iddiasıyla açılan davalar 2018 ve 2019 yıllarında sürdü. 763'ü ilk imzacılardan ve 59'u ikinci imzacılardan olmak üzere toplam 822 akademisyen hakkında dava açıldı. Hakkında hüküm verilen 204 kişiden 164'ü hakkında HAGB, 4'ü hakkında erteleme ve 36'sı hakkında ceza kararı çıktı.

Ancak Anayasa Mahkemesi, mahkûm edilen 10 akademisyenin başvurusunu 26 Temmuz 2019 tarihinde sonuçlandırdı. "İfade özgürlüğünün ihlal edildiğine" karar veren Anayasa Mahkemesi, akademisyenlere 9'ar bin TL tazminat ödenmesine ve yargılamaların yenilenmesine hükmetti. AYM kararının ardından akademisyenler hakkında beraat kararı verilirken, OHAL Komisyonu imzacılar hakkında karar vermedi.

2021 yılı sonunda OHAL Komisyonu, imzacılar ile ilgili ilk kararını açıkladı. Anayasa Mahkemesi'nin kararına ve mahkemelerin verdiği beraat kararlarına karşın komisyon, akademisyenlerin başvurularını reddetti Raporun tamamlandığı tarihe kadar 343 akademisyenin başvurusu OHAL Komisyonu tarafından reddedilmişti.

Şebnem Korur Fincancı

İHD üyesi ve TİHV Başkanı Prof. Dr. Şebnem Korur Fincancı'nın "Bu suça ortak olmayacağız" bildirisi nedeniyle yargılandığı dava ise diğerlerinden farklı gelişmelere sahne

³¹ OHAL döneminde insan hakları alanında çalışan akademisyenlerin durumuna ilişkin Ülkü Doğanay ile Ozan Değer'in 2019 tarihli *OHAL'de İnsan Hakları Alanında Akademisyen Olmak* raporuna başvurulabilir. İnan Özdemir Taştan ile Aydın Ördök'in *OHAL Döneminde Türkiye'de Akademik Özgürlükler Araştırması Raporu* da akademisyenlerin karşılaştığı güçlükleri anlamak için önemli veriler içeriyor.

oldu. Prof. Dr. Fincancı'nın sokağa çıkma yasaklarında meydana gelen sivil ölümlerine ilişkin "Cizre Raporu" davaya ve karara konu edildi.

Cizre'de sokağa çıkma yasakları sırasında yaşananlar nedeniyle demokratik kitle örgütleri ortak bir rapor açıkladılar. Bu raporlarda sivil can kayıplarına ilişkin bilgilere yer verilmişti.

Şebnem Korur Fincancı ise TİHV Başkanı ve adli tıp uzmanı olarak, 5 Mart 2016 tarihli "Cizre Ziyareti Ön İnceleme Raporu" hazırladı. Raporda, "gidiş amacı ilk ziyaret, genel değerlendirme olduğundan gerekli ve yeterli inceleme yapabilecek, belgelemede kullanılabilecek malzeme götürülmemiş olduğundan sınırlı olanaklarla yapılmış olsa da bir çocuğa ait alt çene kemiğinin bulunduğu ilk bodrum da dâhil, tespit edilememiş ölümler yapılacak ayrıntılı bir incelemeyle ortaya konulmalıdır" denildi.

"Bu suça ortak olmayacağız" bildirisi nedeniyle İstanbul 37. Ağır Ceza Mahkemesi'nde yargılanan Fincancı'nın dosyasına Özgür Gündem ve Evrensel gazetelerine verdiği röportajlar ile Cizre raporu da delil olarak eklendi. Raporu yaşam hakkı ihlalleri açısından suç duyurusu olarak kabul etmek yerine "düşünceyi ifade suçu"nun delili olarak değerlendiren mahkeme Fincancı'ya, toplam 2 yıl 6 hapis cezası verdi. Kararda şöyle dendi:

Sanığın üzerine atılı 'Terör örgütü propagandası suçundan' eylemine uyan suçun işleniş şekli ve özelliği sanığın suç tarihinden hemen önce ve sonrasında vermiş olduğu röportajlarında kullanmış olduğu ifadeler, suça konu bildiri içeriğiyle örtüşecek şekilde TSK'nin tamamen savunma ve güvenlik amaçlı bölgedeki faaliyetini vahşet, soykırım girişimi, savaş suçu ve Kürt halkına topyekûn saldırı olarak ifade etmesi, bölgede PKK/KCK silahlı terör örgütü tarafından yapılan hendek kazma eylemlerini övmesi, öz yönetim anlayışına sahip çıkması bir bütün olarak değerlendirildiğinde sanığın güttüğü amaç ve saiki, sanığın kastının yoğunluğu, bildiriden sonraki bildiriye sahiplenme ve kabullenme iradesi, suç konusunun önem ve değeri, oluşan tehlikenin boyutu dikkate alınarak takdiren cezanın yasal alt sınırından ayrılarak teşdit uygulanmasıyla sanığın 1 yıl 8 ay hapis cezası ile cezalandırılmasına, Suça konu bildirinin basın ve yayın yoluyla kamuoyuna duyurulmuş olması nedeniyle cezanın yarı oranında arttırılarak 1 yıl 18 ay hapis cezası ile cezalandırılmasına karar verildi.

TTB Merkez Konseyi

2018 yılı Ocak ayında Suriye'ye "Afrin Harekâtı"nın başlamasından sora Türk Tabipleri Birliği (TTB) Merkez Konseyi tarafından "Savaş bir halk sağlığı sorunudur" başlıklı bir açıklama yapıldı. Bunun üzerine TTB Merkez Konseyi Başkanı Raşit Tükel, Merkez Konseyi Genel Sekreteri Sezai Berber, Merkez Konsey üyeleri Hande Arpat, Selma Güngör, Funda Obuz, Taner Gören, Yaşar Ulutaş, Bülent Nazım Yılmaz, Sinan Adıyaman, Ayfer Horasan ve Şeyhmus Gökalp 30 Ocak 2018 tarihinde gözaltına alındı.

Sinan Adıyaman, Ayfer Horasan ve Şeyhmus Gökalp, 2 Şubat 2018, Raşit Tükel, Sezai Berber, Hande Arpat, Selma Güngör, Funda Obuz, Taner Gören, Yaşar Ulutaş ve Bülent Nazım Yılmaz ise 5 Şubat 2018 tarihinde adli kontrol şartıyla serbest bırakıldı.

Ankara Cumhuriyet Savcılığı tarafından hazırlanan iddianamede, TTB yöneticilerinin bildirinin yanısıra 1 Eylül 2016 Dünya Barış Günü nedeniyle yapılan açıklama (“terör örgütü propagandası”) nedeniyle de cezalandırılması istendi.

TTB yöneticileri hakkında açılan dava, 3 Mayıs 2019 tarihinde sonuçlandı. Ankara 32. Ağır Ceza Mahkemesi, hekimleri “halkı kin ve düşmanlığa kışkırtma suçunu iki kez işledikleri gerekçesiyle 1 yıl 8’er ay hapis cezasına mahkûm etti. Ayrıca Hande Arpat’a “sosyal medya paylaşımlarında örgüt propagandası yaptığı” iddiasıyla 1 yıl 6 ay 22 gün hapis cezası verildi. Sosyal medya paylaşımları nedeniyle cezalandırılması istenen Şeyhmus Gökalp ise bu suçlamadan beraat etti. Dava istinafta devam ediyor.

Ömer Faruk Gergerlioğlu

İzmit SEKA Devlet Hastanesi’ndeki görevinden sosyal medyada paylaştığı bir fotoğraf nedeniyle 14 Ekim 2016 tarihinde açığa alınan Mazlum-Der eski Genel Başkanı Dr. Ömer Faruk Gergerlioğlu, 7 Ocak 2017 tarihli 679 sayılı KHK ile hekimlik mesleğinden ihraç edildi.

Daha sonra da Ömer Faruk Gergerlioğlu hakkında sosyal medya paylaşımı nedeniyle dava açıldı. Ömer Faruk Gergerlioğlu hakkında “PKK/KCK propagandası yaptığı (TMK 7/2)” iddiasıyla açılan dava, 21 Şubat 2018 tarihinde sonuçlandı. Kocaeli 2. Ağır Ceza Mahkemesi, Gergerlioğlu’na 2 yıl 6 ay hapis cezası verdi. Yargıtay 16. Ceza Dairesi, HDP’den milletvekili seçilen Ömer Faruk Gergerlioğlu’na “terör örgütü propagandası yapma” iddiasıyla verilen hapis cezasını onaması üzerine dosyası TBMM’ye geldi ve Gergerlioğlu’nun milletvekilliği düşürüldü. Gergerlioğlu 2 Nisan 2021 tarihinde tutuklandı.

Anayasa Mahkemesi, Ömer Faruk Gergerlioğlu’nun bireysel başvurusunu 1 Temmuz 2021 tarihinde sonuçlandırdı. AYM, Gergerlioğlu’nun “seçilme ve siyasi faaliyette bulunma hakkı” ile “kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı”nın ihlal edildiğine karar verdi. Kararın ardından 6 Temmuz 2021 tarihinde tahliye olan Gergerlioğlu’nun milletvekilliği de iade edildi.

ÇHD Üyesi Avukatlar

667 sayılı KHK ile kapatılan Çağdaş Hukukçular Derneği (ÇHD) üyesi, Halkın Hukuk Bürosu çalışanı çok sayıda avukat 12 Eylül 2017 tarihinde gözaltına alındı, 20 Eylül 2017 tarihinde de tutuklandı.

İstanbul Cumhuriyet Savcılığı'nın hazırladığı iddianamede, 17'si tutuklu (Ahmet Mandacı, Aycan Çiçek, Ayşegül Çağatay, Aytaç Ünsal, Barkın Timtik, Behiç Aşçı, Didem Baydar Ünsal, Ebru Timtik, Engin Gökoğlu, Naciye Demir, Özgür Yılmaz, Selçuk Kozağaçalı, Süleyman Gökten, Şükriye Erden, Yağmur Ererken, Yaprak Türkmen, Zehra Özdemir), tutuksuz Ezgi Çakır ve ikisi aranan (Oya Aslan, Günay Dağ) 20 avukatın “yasadışı örgüt yöneticisi” ve “yasadışı örgüt üyesi” oldukları iddiasıyla cezalandırılması istendi.

İstanbul 37. Ağır Ceza Mahkemesi'nde 14 Eylül 2018 tarihinde yapılan duruşmada, 17 avukatın da adli kontrol şartıyla tahliyesine karar verildi. Ancak savcılığın tahliye kararına itirazı üzerine 15 Eylül günü mahkeme, Aytaç Ünsal, Aycan Çiçek, Engin Gökoğlu, Behiç Aşçı, Ahmet Mandacı, Barkın Timtik, Ebru Timtik, Naciye Demir, Özgür Yılmaz, Selçuk Kozağaçalı, Süleyman Gökten ve Şükriye Erden hakkında yakalama kararı verdi. Ayşegül Çağatay, Yağmur Ereren Evin, Didem Baydar Ünsal, Yaprak Türkmen ve Zehra Özdemir hakkındaki itiraz ise reddedildi.

676 sayılı KHK'nin 1. maddesi ile 5271 sayılı CMK'nın 149. maddesinin ikinci fıkrasına “Örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar bakımından yürütülen kovuşturmalarda, duruşmada en çok üç avukat hazır bulunabilir” cümlesi eklendi. Böylece, soruşturma aşamasında yalnızca ifade alırken üç avukatın hazır bulunabileceği kuralı genişletildi, sanığın mahkemedeki etkili savunma ve adil yargılanma hakkı kısıtlandı.

Dava 20 Mart 2019 tarihinde sonuçlandı. Karara göre, Barkın Timtik “örgüt kurmak ve yönetmek” gerekçesiyle 18 yıl 9 ay; Özgür Yılmaz, Ebru Timtik “yasadışı örgüt üyeliği” gerekçesiyle 13 yıl 6 ay; Behiç Aşçı, Şükriye Erden 12 yıl; Selçuk Kozağaçalı 11 yıl 3 ay; Engin Gökoğlu, Aytaç Ünsal, Süleyman Gökten 10 yıl 6 ay; Aycan Çiçek, Naciye Demir 9 yıl; Ezgi Çakır 8 yıl hapis cezasına mahkum edildi. Ezgi Çakır'ın cezasının küçük yaşta çocuğu olması nedeniyle ev hapsi olarak uygulanmasına karar verildi.

Tutuksuz yargılanan Ayşegül Çağatay, Yağmur Ereren, Didem Baydar Ünsal, Yaprak Türkmen “yasadışı örgüte yardım” gerekçesiyle 3 yıl 9'ar ay, Ahmet Mandacı ve Zehra Özdemir ise aynı gerekçeyle 3 yıl 1 ay 15'er gün hapis cezasına mahkum edildi. Firari sanıklar Oya Aslan ile Günay Dağ'ın dosyaları ise ayrıldı. Karara itiraz 8 Ekim 2019 tarihinde İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 2. Ceza Dairesi tarafından reddedildi.

Uluslararası Barolar Birliği İnsan Hakları Enstitüsü'nün “Tehlike Altındaki Avukatlar Günü” nedeniyle 24 Ocak 2018'de yaptığı açıklamaya göre, Türkiye'de OHAL boyunca 1.488 avukat zulme varan kötü muameleye maruz kaldı, 572 avukat tutuklandı, 79 avukat ise hapis cezasına mahkûm oldu.

Adil yargılanma hakkını, keyfi ve yasadışı baskılar ile yasakların önlenmesini de içeren temel hakların korunmasını sağlamak amacıyla 3 Şubat 2020 tarihinde açlık grevine başlayan ÇHD üyesi avukat Ebru Timtik, 27 Ağustos 2020 tarihinde, açlık grevinin 238. gününde öldü.

ÇHD üyesi avukatlarla ilgili çeşitli davalar birleştirilerek İstanbul 37. ACM'de devam etmektedir. Bu davada ÇHD Genel Başkanı avukat Selçuk Kozağaçalı ve önceki aşamalarda ceza alan avukatların tutukluluğu halen devam etmektedir.

Osman Kavala ve Gezi Parkı Davası

Anadolu Kültür A.Ş. Yönetim Kurulu Başkanı Osman Kavala, 19 Ekim 2017 tarihinde gözaltına alındı. Kavala'nın Gezi Direnişi bağlamında "Türkiye Cumhuriyeti hükümetini ortadan kaldırmaya teşebbüs" ve 15 Temmuz darbe girişimi bağlamında "anayasal düzeni ortadan kaldırmaya teşebbüs" iddialarıyla gözaltına alındığı öğrenildi.

Açık Toplum Vakfı, TESEV, TEMA Vakfı, Tarih Vakfı, Diyarbakır Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü, Türkiye Sinema ve Anadolu Kültür Vakfı'nda da kurucu ya da yönetici olan Osman Kavala, 14 gün gözaltında tutulduktan sonra İstanbul Cumhuriyet Savcılığı tarafından ifadesi alınmadan tutuklama istemiyle mahkemeye sevk edildi. 1 Kasım 2017 tarihinde de İstanbul 1. Sulh Ceza Hâkimliği tarafından TCK'nın 309. maddesinde düzenlenen "anayasal düzeni ortadan kaldırmaya teşebbüs" ve 312. maddesinde düzenlenen "hükümeti ortadan kaldırmaya" iddialarıyla tutuklandı.

Tutuklama kararının ardından avukatları tahliye talebinde bulundu, ancak reddedildi. Avukatlar, 2017 yılı Aralık ayında "tutuklama kararının Anayasa'ya aykırı olduğu" gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yaptı. Anayasa Mahkemesi Genel Kurulu 22 Mayıs 2019 tarihinde, "Mehmet Osman Kavala (B. No: 2018/1073) başvurusunda Anayasa'nın 19. maddesinde güvence altına alınan kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edilmediğine karar verdi."

Tutuklama kararı 8 Haziran 2018 tarihinde de AİHM'e taşındı. Başvuruda, tutukluluk kararının, kararın uzatılmasının ve Anayasa Mahkemesi sürecinin uzunluğunun AİHS'nin "emniyet ve güvenlik" haklarıyla ilgili 5. maddesine aykırı olduğu belirtildi. Başvuruda, ayrıca tutukluluk kararının siyasi nedenlerle verilmesinin AİHS'nin 18'inci maddesine aykırı olduğu da vurgulandı.

Başvuruyu "öncelikle" görüşen AİHM, Kavala dosyasını hızlandırılmış prosedürle işleme koyma kararı alırken Türkiye Hükümeti'nden "suç işlendiğine ilişkin somut delillere dayanan kuvvetli şüphe" kavramı, "tutuklama kararı alındığı sırada dosyada bulunan kanıtların yeterli olup olmadığı konularında" bilgi istedi.

AİHM kararı 2019 yılı Aralık ayında açıklandı. Kararda, "makul şüphe olmadan Osman Kavala'nın siyasi sebeplerle tutuklanması" ve "Anayasa Mahkemesi'nin başvuru makul bir sürede incelememesi" gerekçeleriyle AİHS'in 5/1, 5/4 ve 18. maddelerinin ihlal edildiği vurgulandı. Kararda, "derhal serbest bırakılmasına" gerektiği açıklandı (HDP Eşgenel Başkanı Selahattin Demirtaş'tan sonra 18. maddeden Türkiye hakkındaki ikinci ihlal kararı).

Kavala tutuklandıktan bir yıl sonra da (16 Kasım 2018) Anadolu Kültür A.Ş. yöneticisi ve çalışanı 13 kişi gözaltına alındı. Gözaltına alınanların adları şöyle: Boğaziçi Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Betül Tanbay, Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Turgut Tarhanlı, Anadolu Kültür Yönetim Kurulu Başkanvekili Yiğit Ekmekçi, Yönetim Kurulu üyesi Ali Hakan Altınay, Genel Koordinatör Asena Günel, Hafıza Merkezi Eş Direktörü Meltem Aslan, Bernard Van Leer Vakfı Türkiye Temsilcisi ve İstanbul Bilgi Üniversitesi STK Eğitim ve Araştırma Birimi çalışanı Yiğit Aksakoğlu, Anadolu Kültür üyeleri/çalışanları Bora Sarı, Ayşegül Güzel, Hande Özhabaş, Yusuf Cıvır, Filiz Telek, yapımcı Çiğdem Mater...

İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nden yapılan açıklamada gözaltına alınanların "Osman Kavala ile hiyerarşik düzen içinde oldukları, Gezi Parkı olaylarını derinleştirmek ve yaygınlaştırmak için Anadolu Kültür A.Ş.'ye ait DEPO isimli yerde toplantılar düzenledikleri, 'Sivil İtaatsizlik ve Şiddetsiz Eylem' başlıkları altında Gezi Parkı olaylarının devamlılığını sağlamak için yurt dışından aktivizm eğiticileri, kolaylaştırıcılar ve profesyonel eylemciler getirttikleri, yeni medya oluşturma faaliyetleri içerisine girdikleri, Gezi Parkı olaylarında gündeme gelen biber gazının Türkiye'ye ithalinin durdurularak, yasaklanması için çalışmalar yaptıkları" iddia edildi.

Gözaltına alınanlardan Yiğit Aksakoğlu 18 Kasım 2018 tarihinde tutuklandı, 12 kişi tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakıldı. Aksakoğlu, Silivri Cezaevi'nde yaklaşık 3 ay boyunca tek kişilik hücrede tutuldu.

Bu arada Aksakoğlu, tutuklandıktan yaklaşık bir hafta sonra soruşturmayı ilk açan savcının "Fethullah Gülen Örgütü üyeliği" gerekçesiyle ihraç edilen firari Muammer Akkaş olduğu ortaya çıktı. Emniyet Müdürlüğü'nde ise soruşturmayı aynı nedenle tutuklanan eski Organize Suçlarla Mücadele Şube Müdürü Nazmi Ardic'ın yürüttüğü öğrenildi.

Ayrıca yurtdışında bulunan sanatçı Mehmet Ali Alabora, gazeteci Can Dünder, Ayşe Pınar Alabora, Gökçe Yılmaz, Handan Meltem Arıkan, Hanzade Hikmet Germiyanoglu ve İnanç Ekmekçi hakkında da yakalama kararı çıkarıldı.

İstanbul Cumhuriyet Savcılığı'nın 16 kişi hakkında hazırladığı 657 sayfalık iddianame 20 Şubat 2019 tarihinde İstanbul 30. Ağır Ceza Mahkemesi'ne gönderildi.

İddianamede, Osman Kavala, Yiğit Aksakoğlu, Ali Hakan Altınay, Mücella Yapıcı, Ayşe Pınar Alabora, Can Dünder, Çiğdem Mater, Gökçe Yılmaz, Handan Meltem Arıkan, Hanzade Hikmet Germiyanoglu, İnanç Ekmekçi, Mehmet Ali Alabora, Mine Özerden, Can Atalay, Tayfun Kahraman ve Yiğit Ali Ekmekçi'nin "hükümeti ortadan kaldırmaya veya görevini yapmasını engellemeye teşebbüs (TCK 312/2-ağırlaştırılmış ömür boyu hapis)" suçlaması yöneltildi.

Dava, 24-25 Haziran 2019 tarihinde Silivri Cezaevi kampüsünde başladı. Duruşmada, Yiğit Aksakoğlu tahliye edildi.

Bu arada Gezi Parkı davasının 2019 Ekim ayındaki üçüncü duruşmasından önce Alman hükümetinin İnsan Hakları Politikaları ve İnsani Yardım Komiseri Bärbel Kofler ve Fransa Dışişleri Bakanlığı İnsan Hakları Özel Elçisi François Croquette ortak bir açıklama yaparak, "Türkiye'ye hukuk devleti standartlarına uyma" çağrısında bulundu. Açıklamada, "Türkiye'de sivil toplum ve insan hakları aktivistlerinin durumunu büyük bir endişe ile takip ediyoruz" dendi.

Dava, 18 Şubat 2020 tarihinde yapılan altıncı duruşmada sonuçlandı. Sanıkların son sözlerinin sorulmasının ardından dokuz sanık hakkında beraat ve Osman Kavala'nın tahliyesine karar verdi. Yurtdışında bulunan yedi sanığın dosyası ise ayrıldı. Yurtdışındaki sanıklar hakkındaki yakalama kararı da kaldırıldı.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Gezi Davası'nda beraat kararı verilmesine ilişkin görüşünü açıklarken şu ifadeleri kullandı:

Adamın çok zengin olmasının, zengin sosyalist olmasının onu kurtarmaya yetmemesi lazım. Çünkü Gezi bu ülkeye bir ihanet olayıdır. Bu vatana ihanet olayıdır. Bunu en kritik anda yaşayan şahsımdır. Zira Dolmabahçe'deki ofisimizin girmeye çalıştılar ve ofisin karşısına çok çirkin adice sloganlar yazdılar. Bezmialem Valide Sultan Camii'ni 3 gün işgal ettiler. İçeriden bira kutuları çıktı. Kimsenin umurunda değil. İlla silah mı olması lazım? Bunlar bir şekilde girecekler ve ondan sonra da elini kolunu sallayarak devam edecekler? Şimdi kim bunların arkasında olanlar? Daha neler var bunların arkasında.

Bu açıklamanın ardından Kavala'nın tahliye edilmesi beklenirken darbe girişimine ilişkin bir soruşturmada gözaltı kararı verildiği ortaya çıktı. Silivri Cezaevi çıkışında gözaltına alınan Osman Kavala, 19 Şubat 2020 tarihinde Nöbetçi Sulh Ceza Hâkimliği tarafından tutuklandı. Nöbetçi Sulh Ceza Hâkimliği'nin tutuklama kararından önce İstanbul 5. Sulh Ceza Hâkimliği tarafından hakkında yurt dışına çıkış yasağı konulduğu daha sonra ortaya çıktı. Ağır Ceza Mahkemesi'nde beraat ve tahliye kararı verildikten sonra alınan karar, Kavala'ya, cezaevine girmesinin ardından 26 Şubat 2020 tarihinde tebliğ edildi.

Silivri Cezaevi'nde tutuklu bulunan Osman Kavala, hakkında açılan “siyasal veya askeri casusluk” soruşturması kapsamında 9 Mart 2020 akşamı bir kere daha tutuklandı. Kavala'ya yönelik suçlamalar yeni bir soruşturma ile ilgili değil. Kavala, 13 günlük gözaltının ardından TCK 309. madde uyarınca “darbecilik” suçlaması yöneltilerek, 1 Kasım 2017'de tutuklanıp 11 Ekim 2019'da re'sen tahliye edildiği dosyada yeni delil bulunduğu gerekçesiyle yeniden tutuklandı.

Bu arada Gezi Parkı davasında 9 kişi hakkında verilen beraat kararı İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 3. Ceza Dairesi tarafından bozuldu. Yargıtay'ın da 6 yıl sonra Çarşı Grubu davasında verilen beraat kararlarını bozmasının ardından iki dava birleştirildi. Kavala, Gezi Parkı ve Çarşı Grubu'nun davaların birleştirilmesi ile toplam 52 sanıklı davada tek tutuklu olarak Osman Kavala bulunmaktadır.

AK Bakanlar Komitesi'nin 2 Aralık 2021 tarihli Kavala dosyasında verdiği kararla, Osman Kavala'nın 19 Ocak 2022 tarihine kadar tahliye edilmemesi halinde Türkiye hakkında ihlal prosedürü başlatılacağı belirtilmiştir³². Halen İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesi'nde devam eden davada 17 Ocak 2022 tarihinde yapılan duruşmada Osman Kavala tahliye edilmemiştir.

M.Raci Bilici – Demokratik Toplum Kongresi Davası/Davaları

İHD MYK üyesi ve Diyarbakır Şube Başkanı Raci Bilici hakkında 17 Nisan 2017 tarihinde “yasadışı örgüt üyeliği” iddiası ile soruşturma açıldı. Soruşturma neticesinde 2017/5267 esas ve 2017/1616 iddianame numarası ile iddianame düzenlenmiş, 2017/453 dava numarası ile Diyarbakır 5. Ağır Ceza Mahkemesi'nde aynı suçlama ile dava açılmıştır. İddianamede Raci Bilici'ye yöneltilen suçlamalar şu şekildedir:

³² https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=0900001680a4b3d4

DTK'nın (Demokratik Toplum Kongresi) toplantılarında faaliyetleri olduğu, DTK'nın birkaç toplantısına katıldığı, Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı'nca yürütülen 2010/2499 sayılı soruşturma kapsamında Cemal Coşkun isimli şahıs tarafından kullanıldığı değerlendirilen "dtknavend@hotmail.com" e-posta adresine 6 Eylül 2011 tarihinde yakalanan veri içeriğinde "Demokratik Topluk Kongresi Tüzük Taslağı" şeklinde başlayan ve örgüt yönetimince DTK yapılanmasının işleyişinin belirlendiği tüzük taslağı dokümanının ele geçirildiği, taslak içeriğinde "IV. Kongrenin İşleyişi ve Organları - Genel Kurul Tanım ve Oluşumu Madde 5: Genel Kurul, Demokratik Toplum Kongresi'nin karar organıdır. En az 800 delegeden oluşur. Bunun %60'ı bileşenlerimize ait sivil demokratik meclislerce oluşturulmuş ve il, ilçe, belde ile köylerin nüfus oranlarına göre belirlenmiş, seçilmiş delegelerden müteşekkildir. Geriye kalan ve %40'ı ise seçilmiş milletvekili, belediye başkanı, il genel meclisi üyeleri, belediye meclis üyeleri ve muhtarlarla siyasi parti, siyasi grup, sivil toplum örgütleri ve bölgedeki etnik ve dinsel grupların temsilcileriyle akademisyenler, entelektüel şahsiyetler ve kanaat önderlerinden oluşur" şeklinde bir bölümün yer aldığı, şüpheli M. Raci Bilici'nin olay tarihinde İHD Diyarbakır Şube Başkanı olması terör örgütünün yasama meclisi olarak kabul edilen Demokratik Toplum Kongresi'nde üye pozisyonunun olduğunun diğer bir kanıtı olduğu ve DTK düzenlendiği değerlendirilen göç konferansında moderatör olarak görev yaptığı, Abdullah Öcalan'ın cezaevi koşullarının iyileştirilmesi ve muhatap alınması için düzenlenen eylemlere katıldığı ve DTK'nın içerisinde üye olarak aktif bir şekilde bulunması, buna bağlı olarak eylem ve faaliyetlerde bulunduğu...

Raci Bilici 2004 yılından itibaren İHD Diyarbakır Şubesi'nde yöneticilik yapmış ve 2014 ile 2018 yılları arasında Şube Başkanlığı görevinde bulunmuştur. İddianamede isnat edilen suçlamaların hepsi de insan hakları alanında sürdürdüğü faaliyetleridir. Mülki ve idari amirlerce de muhatap kabul edilen DTK'nın üyesi, temsilcisi ya da delegesi olmamıştır. İddianamede yer alan görüşmeler ise kendisinin sivil toplum üyesi olmasından kaynaklanan konuşmalardan ibarettir. Katıldığı toplantılar ile saha gözlemleri de insan hakları alanındaki sorumluluklarının yerine getirilmesidir.

Diğer taraftan Raci Bilici'ye karşı açılan davaya benzer davalarda daha önceden alınmış kararlar bulunmaktadır. Sivil toplum örgütlerinin toplantı ve etkinliklerine katılımın mevzuat çerçevesinde suç oluşturmadağı çeşitli yargı kararlarında sabittir. Ayrıca Yargıtay'ın yerleşik içtihadı haline gelmiştir.

Sözgelimi Tümbelsen Diyarbakır Şubesi Başkanı benzer gerekçelerle "silahlı terör örgütüne üye olma", "Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası'na muhalefet" ve "suçu ve suçluyu övmek" iddiasıyla açılan ve Diyarbakır 10 Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülen davada beraat etmiştir. SES Diyarbakır Şubesi Başkanı hakkında açılan benzer gerekçelere dayanılarak açılan ve Diyarbakır 8. Ağır Ceza Mahkemesi'nde görülen davada ise savcı esas hakkındaki mütalaasında "dosya kapsamında tape kaydından başka bir delil bulunmadığı" ve "isnat edilen suçu işlediğine ilişkin dosya kapsamında her türlü şüpheden uzak, kesin ve somut bir delil bulunmadığı" gerekçesiyle beraat talep etmiştir. Gazeteci, sivil toplum örgütü üyesi ya da meslek örgütü üyelerine karşı açılan örnek davalar çoğaltılabilir ve bu davalarda sanıklar hakkında beraat kararları verilmiştir.

Yargıtay'ın da bu yönde kararları bulunmaktadır. Bu kararlarda özellikle sanıklar üzerine atılı suçun içeriği maddi bulgularla desteklenmeyen telefon görüşmelerine dayalı iletişim

kayıtları dışında delil olmaksızın verilen cezaları bozmuş, örgüt kurma ve örgüte üye olma suçları yönünden telefon konuşmaları dışında hiçbir delil olmaması durumunda bu suçlara delil olarak kullanılamayacağına karar vermiştir.

Anayasa Mahkemesi ise Ahmet Urhan kararında, “Bir örgütlenme içinde yer almanın terör örgütüne üye olma suçundan mahkûmiyette delil olarak değerlendirmeye alınmış olması örgütlenme özgürlüğü kapsamında değerlendirilecek bir husustur. Bununla birlikte örgütlerin düzenlemiş oldukları toplantılara katılma şeklindeki eylemlerin terör örgütüne üye olmak suçundan mahkûmiyette delil olarak değerlendirmeye alınmış olması da toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı ışığında, Anayasa’nın 33. maddesi çerçevesinde ve örgütlenme özgürlüğü kapsamında ele alınmalıdır. Dolayısıyla mevcut başvurunun çözümlenmesinde, söz konusu özgürlüğün kullanımından ibaret olduğu ileri sürülen eylemlerin başvurusunun terör örgütü üyesi olma suçundan mahkûmiyetinde delil olarak kullanılmasının ilgili ve yeterli bir gerekçeyle ortaya konulup konulmadığı değerlendirilecektir... Başvurucunun örgütlenme özgürlüğü kapsamında kalan eylemlerinin terör örgütü üyeliğinin delili olarak kabul edilmesiyle başvurusunun söz konusu hakkına bir müdahalede bulunulduğu kabul edilmiştir.” demiştir.

Bütün bu açıklamalar bağlamında, Raci Bilici’nin DTK ile kişisel bir ilişkisinin olmadığı, bahse konu toplantılara katılması ve telefon görüşmelerini yapması İHD’nin yönetiminde yer almasından kaynaklanmaktadır. Bütün bu faaliyetler bir insan hakları savunucusu olmanın ve sivil toplum örgütü temsilcisi olmanın gerekliliklerindendir. Anayasa Mahkemesi’nin, Yargıtay’ın ve yerel mahkemelerin Raci Bilici hakkında açılan davaya benzer ya da çok yakın davalarda aldıkları kararlarında da bu duruma vurgu yapılmaktadır.

Raci Bilici hakkında, İHD Diyarbakır Şube Başkanı ve İHD Genel Başkan Yardımcısı olarak yürüttüğü faaliyetler gerekçe gösterilerek açılan davanın karar duruşması Diyarbakır 5. Ağır Ceza Mahkemesi’nin 12 Mart 2020 tarihinde görülmüştür. Yukarıda özetlendiği üzere benzer dosyalarda benzer suçlamalarla yargılananlar hakkında beraat kararları olmasına rağmen savcılık esas hakkındaki mütalaasında Raci Bilici hakkında cezalandırma talep etmiştir. Mahkeme, Raci Bilici’ye “örgüt üyesi olmak” iddiasıyla 6 yıl 3 ay hapis cezası vermiştir. Bu karar istinaf üzerine Diyarbakır Bölge Adliye Mahkemesi 2. Ceza Dairesi tarafından bozulmuştur. Bunun üzerine Diyarbakır 5. Ağır Ceza Mahkemesi’nde yeniden yargılama yapılmıştır. Diyarbakır 5. Ağır Ceza Mahkemesi’nin 16 Eylül 2021 tarihli kararı ile Raci Bilici’ye yeniden aynı ceza verilmiştir. Bu kararın istinaf edilmesi üzerine Diyarbakır Bölge Adliye Mahkemesi 2. Ceza Dairesi’nin 12 Ocak 2022 tarihli 2021/1282 esas sayılı dosyasında beraat karar verilmiştir. Ancak savcı kararı temyiz etmiştir.

Diyarbakır merkezli olarak yürütülen DTK soruşturmaları tüm doğu ve güneydoğu Anadolu kentlerine yaygınlaştırılarak yüzlerce kişi hakkında onlarca davaya dönüşmüş durumdadır. Kürt aktivist ve insan hakları savunucuları ile siyasetçilerine 2009 yılında başlatılan KCK isimli soruşturma ve davalardan sonra şimdi de DTK bahanesi ile aynı isimle aynı zihniyetle soruşturma ve davalar yürütülmektedir.

Yukarıda M. Raci Bilici ile ilgili dava sadece bir örnek olarak anlatılmıştır. Bu durumda olan yüzlerce kişi olduğunu özellikle belirtmek isteriz. HDP ve DBP yönetici ve üyesi Kürt siyasetçilere yönelik yürütülen soruşturma ve davalar ise binlerle ifade edilmektedir.

OHAL döneminde KHK ile kapatılan Roza Kadın Derneği yönetici ve üyelerine yönelik çok sayıda çok sayıda ceza davası açıldığını ve bu davaların birçoğunun tutuklu olarak yürütüldüğünü özellikle belirtmek isteriz.

Gazeteciler Davaları ve Cumhuriyet Gazetesi Davası

İnsan hakları savunucusu grubu içerisinde yer alan gazetecilerin Türkiye’de karşılaştıkları idari ve yargı baskısı kesintisiz olarak devam etmektedir.

31 Ekim 2016 tarihinde Cumhuriyet gazetesi yönetici ve yazarları hakkında “FETÖ ve PKK terör örgütlerine üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işlemek” iddiasıyla soruşturma başlatıldı, gazetenin yönetici ve yazarları gözaltına alındı. Cumhuriyet gazetesi yönetici ve yazarları hakkında “PKK/KCK, FETÖ/PDY ve DHKP/C’ye müzahir oldukları” iddiasına ilişkin yürütülen soruşturma sonucunda hazırlanan iddianame, 18 Nisan 2017 tarihinde İstanbul 27. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından kabul edildi.

25 Nisan 2018’de Cumhuriyet gazetesi davasında nihai karar açıklandı. Mahkeme, Akın Atalay’a 7 yıl 13 ay 15 gün, Murat Sabuncu ve Ahmet Şık’a ise 7 yıl 6’şar ay hapis cezası verdi. 7 yıl 3 ay 15 gün hapis cezası alan Akın Atalay’ın tahliyesine karar verildi. Mahkumiyet alan tüm tutuksuz sanıklara (Bülent Utku, Mustafa Kemal Güngör, Hacı Musa Kart, Güray Tekin Öz, Turhan Günay, Önder Çelik ve Hakan Karasinir) adli kontrol uygulanmasına karar verildi. Can Dünder ve İlhan Tanır’ın dosyaları ayrıldı. Yargıtay’ın bozma kararı üzerine dava İstanbul 27. Ağır Ceza Mahkemesi’nde görüldü ve mahkeme kararında ısrar etti. Dosya yeniden Yargıtay’a gönderildi. Bu arada 5 yıldan az ceza alan gazetecilerin cezası İstanbul İstinaf Mahkemesi tarafından onanmış ve hapis yatmışlardı. 26 Ekim 2019 tarihli 1. Yargı Paketi ile 5 yıldan az ceza verilen ifade özgürlüğü kapsamındaki suçlara Yargıtay’a temyiz yolu açılmış olup bu kişiler bakımından da dava Yargıtay’da devam etmektedir.

LGBTI+ hakları savunucularına yönelik baskılar

Toplumsal baskıdan ve OHAL rejiminden en fazla etkilenen kesimler arasında LGBTI+ hak savunucuları yer almaktadır. LGBTI+ hak savunucularına yönelik baskılar 2014 yılındaki Gezi Parkı protestoları sırasında ve sonrasında LGBTI+ hareketinin Türkiye genelinde görünürlüğünün artmasıyla başladı ve OHAL’in ilanı ile beraber bu baskı daha da arttı. İHD’nin OMCT ve FIDH ile birlikte hazırladığı “Sürekli OHAL: Türkiye’de Toplantı ve Gösteri Özgürlüğüne Yönelik Saldırı ve Sivil Topluma Yansımaları Raporu” OHAL’in LGBTI+ hakları alanında faaliyet yürüten kurumlara olan olumsuz etkilerini açıkça ortaya koymaktadır.³³

³³ https://www.ihd.org.tr/wp-content/uploads/2020/11/20201125_OBSTURKEYTURCweb.pdf

Son olarak 2014 yılında izinli olarak gerçekleştirilen İstanbul Onur Yürüyüşü o tarihten itibaren yasaklı durumdadır. Yetkililerin yasaklamaya ilişkin ilk gerekçeleri Onur Yürüyüşü'nün Ramazan ayına denk gelmesiydi. Onur Yürüyüşü 2017'de artık Ramazan ayına denk gelmemesine rağmen bu defa güvenlik gerekçesiyle yasaklandı. Bu yasaklama kararları, aslında Ramazan ayının LGBTI+ topluluğuna yönelik yasaklar için yalnızca bir bahane olarak kullandığına işaret etmektedir. Aynı yıl, Alperen Ocakları İstanbul Şube Başkanı televizyonda LGBTI+ hakları meselesinin “aile kurumunu” hedef alan “kapitalist, komünist ve emperyalist bir projenin” gündemi olduğunu ve “yetkililer izin verse bile kendilerinin bu etkinliğin gerçekleşmesine izin vermeyeceğini” söyleyerek Onur Yürüyüşü'nü açıkça tehdit etti.³⁴ Böylesi güvenlik tehditleri karşısında, yetkililer pozitif yükümlülüklerini yerine getirmek ve bu toplantı ve gösteri özgürlüğünün serbest bir biçimde kullanılması için gerekli tedbirleri almak yerine Onur Yürüyüşü'nü yasaklamayı tercih etmiştir. 2018 ve 2019 yıllarında, Onur Yürüyüşü'nün Ramazan ayına denk gelmemesine ve yürüyüşü hedef alan somut tehditler olmamasına rağmen yürüyüş İstanbul'da yine yasaklandı.

2015 yılından itibaren İstanbul'da her yıl yapılan Onur Yürüyüşü'ne izin verilmezken OHAL ile birlikte LGBTI+ hareketi üzerindeki baskılar ve kısıtlamalar belirgin bir şekilde artış göstermiştir. OHAL sürecinde ve sonrasında LGBTI+ grupların yalnızca düzenlediği açık alan etkinlikleri değil aynı zamanda film gösterimi ve söyleşi gibi kapalı mekan etkinlikleri de yetkililer tarafından yasaklanmaya başlanmıştır. Bu durum OHAL koşullarının bahane edilerek toplantı ve gösteri hakkının gasp edildiğini açık bir biçimde ortaya koymaktadır.

³⁴ <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/alperen-ocaklari-onur-yuruyusunu-yine-tehdit-etti-yurutmeyecegiz-764178>

OHAL KHK'larının Sonuçlarının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Öneriler

Raporumuzda açıklamaya çalıştığımız üzere OHAL döneminde çıkarılan KHK'ların bu dönemi aşan etkileri olmuştur. Ayrıca pek çok bakımından temel hak ve özgürlüklerin ihlaline neden olan sonuçlar doğurmuşlardır. Üstelik Türkiye'de demokrasi ve insan hakları mücadelesi veren aktörlerin hareket alanını daraltacak pek çok uygulamaya da zemin hazırlamışlardır.

İHD olarak demokrasiden uzaklaşan, temel hak ve özgürlüklerin keyfi bir biçimde kısıtlandığı, hukukun üstünlüğü ilkesinden uzaklaşan Türkiye'nin içinden geçmekte olduğu baskı rejiminin sonlanması ancak toplumsal barışın yeniden inşa edilmesi ile mümkün olduğu kanaatindeyiz. Bu nedenle tüm toplumsal tarafların dahil olacağı yeni bir barış sürecinin başlatılması zorunludur.

Anayasada yer alan kuvvetler ayrılığı ilkesi hayata geçirilerek hukukun üstünlüğü ilkesine uygun yeni bir yargı yapılanması sağlanmalıdır. Bunlarla birlikte, olağanüstü yönetim usullerinde çıkarılan KHK'ların anayasa yargısına tabi tutulmasını içerecek anayasa değişikliğinin yapılması ve olağanüstü yönetim usullerinde yargı yolunu engelleyen yasaların ortadan kaldırılması için gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

OHAL'i kalıcı hale getiren düzenlemeler iptal edilmeli, Türkiye'nin uluslararası yükümlülüklerine dayanan ve insan hakları temelli düzenlemelere gidilmelidir. OHAL KHK'ları ile değiştirilen mevzuatın gözden geçirilerek temel haklara aykırı düzenlemelerin tamamının mülga edilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda OHAL KHK'larının OHAL döneminden sonra da uygulanmasına son verilecek yasal düzenlemeler yapılmalıdır. OHAL'in devamını sağlayan 7145 sayılı kanunla yapılan düzenlemelerin geri alınması sağlanmalıdır.

Bu bağlamda KHK'lar tüm sonuçları ile birlikte iptal edilmelidir. İşlevsiz ve siyasi olan OHAL İşlemleri İnceleme Komisyonu lağvedilmeli, komisyonun ret kararları geçersiz kılınmalı, devlet adına güç ve yetki kullananlar (hakim, savcı, üst düzey emniyet ve istihbarat görevlisi ve üst düzey askerler) dışında kalan kamu görevlilerin tamamının kamu görevine iade edilmesi ve devlet adına güç ve yetki kullananlar bakımından ise AİHM içtihatlarının kullanılacağı adil yargılanma hakkının tanınması, bu haklar kapsamında gerekirse yargılamaların tamamının yenilenmesi sağlanmalıdır.

Türkiye'nin demokratikleşmesine katkıda bulunan kişi ve kurumlara yönelik OHAL koşullarında yaratılan baskı ortamı sona ermeli, bu kişi ve kurumlara yönelik siyasi saiklerle başlatılmış her türden işlem sonlandırılmalı, alınmış kararlar iptal edilmelidir.

İltisak ve irtibat gibi muğlak kavramlar kullanılarak kapatılan kuruluşların açılması ve mal varlıklarının iade edilmesi, varsa suçlama konusu yapılacak durumlar için yargılama sonrası karar verilmesi gerekmektedir.

OHAL döneminde ve OHAL'in devamında OHAL KHK'ları ile mağdur edilen kişilere maddi ve manevi tazminat yolu açılmalıdır. OHAL KHK'ları ile mağdur edilen ve sonrasında hastalık veya intihar nedeniyle yaşamını yitiren kişilerin ailelerine maddi ve manevi tazminat ödenmeli, bu kişilerin itibarları iade edilmelidir.

Barış için Akademisyenler bildirisini imzaladıkları nedeniyle ihraç edilen kişiler görevlerine derhal iade edilmeli, haklarındaki soruşturmalar ve davalar Anayasa Mahkemesi'nin kararı doğrultusunda hemen sonlandırılmalıdır.

Başarısız darbe girişimi ve OHAL bahane edilerek insan hakları savunucuları ve örgütlerine ilişkin alınan tüm tedbirler iptal edilmelidir. Bu kişilerin ve örgütlerin ifade özgürlüğü ve örgütlenme özgürlüğü başta olmak üzere temel hak ve özgürlükleri Türkiye'nin de taraf olduğu uluslararası sözleşmelere uygun biçimde yeniden düzenlemeli ve bu hakların kullanımı üzerindeki engeller derhal kaldırılmalıdır.

Kaynakça

- Akça, İsmet, Süreyya Algül, Hülya Dinçer, Erhan Keleşoğlu, Barış Alp Özden. *Olağanlaştan OHAL: KHK'ların Yasal Mevzuat Üzerindeki Etkileri*. Heinrich Böll Stiftung, Ocak 2017.
- Altıparmak, Kerem, Dinçer Demirkent ve Murat Sevinç. "Atipik KHK'ler ve Daimi Hukuksuzluk: Artık Yasaları İdare Mi İptal Edecek?" İHOP: 8 Mart 2018. [https://www.ihop.org.tr/wp-content/uploads/2018/03/Atipik_OHAL_-KHKleri-1.pdf]
- Altıparmak, Kerem, Dinçer Demirkent ve Murat Sevinç "Atipik KHK'ler ve Daimi Hukuksuzluk: OHAL KHK'si ile erkeği kadın, kadını erkek yapamazsınız!" İHOP: 27 Nisan 2018. [http://www.ihop.org.tr/wp-content/uploads/2018/04/Atipik-OHAL-KHKleri_II-1.pdf]
- Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu [DİSK]. *OHAL'in İki Yılına ve Başkanlık Rejiminin Çalışma Hayatına Etkileri: OHAL ve Başkanlık Emeğe Zararlıdır*. 21 Temmuz 2018. [<http://arastirma.disk.org.tr/wp-content/uploads/2020/08/OHAL-2-Y%C4%B1l-ve-Ba%C5%9Fkanl%C4%B1k-Rejimi-Yeni-Rapor-TASLAK-SON.pdf>]
- Doğanay, Ülkü ve Ozan Değer. *OHAL'de İnsan Hakları Alanında Akademisyen Olmak*. İHOP / İnsan Hakları Okulu: 2019. [<https://insanhaklariokulu.org/wp-content/uploads/2019/12/OHALde-AkademisyenOlmak-Son.pdf>]
- Gemalmaz, M. Semih. *Olağanüstü Rejim Standartları*, İstanbul: BDS Yayınları, 1991.
- İnsan Hakları Derneği [İHD]. "Sürekli OHAL'i Düzenleyen 7145 Sayılı Kanun Hakkında" 1 Ağustos 2018. [<https://www.ihd.org.tr/surekli-ohali-duzenleyen-7145-sayili-kanun-hakkinda/>]
- İnsan Hakları Ortak Platformu [İHOP]. *21 Temmuz 2016-20 Mart 2018 Olağanüstü Hal Uygulamaları: Güncellenmiş Durum Raporu*. 17 Nisan 2018. [http://www.ihop.org.tr/wp-content/uploads/2018/04/Ola%C4%9Fan%C3%BCst%C3%BC-Hal_17042018.pdf]

- Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu [KESK]. *15 Temmuz Darbe Girişimi Sonrası Sivil Darbe Sürecinde Yaşanan Hak İhlalleri*. 19 Ocak 2018. [http://www.kesk.org.tr/wp-content/uploads/2018/01/19_01_2018-rapor.pdf]
- Muiznieks, Nils. [Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri] “Türkiye’de Olağanüstü Hal Tedbirlerinin İnsan Hakları Etkilerine İlişkin Memorandum” [<https://ihop.org.tr/avrupa-konseyi-insan-haklari-komiseri-nils-muiznieks-turkiye-ziyareti-memorandumunu-yayinladi/>]
- “Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu Faaliyet Raporu 2021”, 30 Aralık 2021.
- Olağanüstü Hal Kanunu.
[<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2935.pdf>]
- Özdemir Taştan, İnan ve Aydın Ördök. *OHAL Döneminde Türkiye’de Akademik Özgürlükler Araştırması Raporu*. İHOP / İnsan Hakları Okulu: 2019. [<https://insanhaklariokulu.org/wp-content/uploads/2019/12/Akademik-O%CC%88zgu%CC%88rlu%CC%88kler-Raporu-2019.pdf>]
- Venedik Komisyonu. “15 Temmuz 2016 Başarısız Darbe Girişimi Sonrasında Çıkarılan 667 ilâ 676 Sayılı Olağanüstü Hal Kanun Hükmünde Kararnameleri Hakkında Görüş” 12 Aralık 2016. [[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2016\)037-tur](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2016)037-tur)]

EK:

OLAĞANÜSTÜ HAL DÖNEMİ

KANUN HÜKMÜNDE KARARNAMELERİ (KHK),

RESMİ GAZETE'DE YAYINLANMALARI VE KISACA İÇERİKLERİ

Tüm Türkiye'yi kapsayan Olağanüstü Hal (OHAL) 20 Temmuz 2016 tarihinde ilan edilmişti. Bu dönemde ilki 667 sayılı KHK olmak üzere toplam 32 KHK yayınlandı. Bu KHK'lar toplam 1282 maddeyi içeriyordu. KHK'lar ile toplamda 154 yasada değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerle mevzuat alanındaki yeni düzenlemelerin sayısı da 1000'nin üzerine çıkmıştır.

2016 yılında çıkarılan 12 KHK'nın 5'i, 2016 yılı içinde TBMM Genel Kurulu'nda görüşülmüş ve kanunlaştırılmıştır. 2016 yılında görüşülmeyen 7 KHK ile 2017 yılında çıkarılan 18 KHK ve 2018 yılının başında çıkarılan bir KHK, 31 Ocak 2018 - 13 Şubat 2018 tarihleri arasında TBMM Genel Kurulu'nda görüşülerek kanunlaştırıldı. 8 Temmuz 2018 tarihinde çıkarılan 701 sayılı son KHK ise 3 Kasım 2018 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak kanunlaştı.¹

Olağanüstü Hal döneminde yayınlanan OHAL KHK'larında mevzuat düzenlemelerinin yanı sıra kişi ve kurumlara yönelik uygulanacak tedbirler de yer aldı. Tanımlanan tedbirler ve mevzuata yönelik olarak yapılan düzenlemelerin çoğunluğu OHAL dönemi ile sınırlandırılmadı. Bu dönemde yayınlanan 32 OHAL KHK'sında yüzlerce kanunda yapılan binlerce değişikliğin hemen hemen tamamı kalıcı değişikliklerdir. Yani OHAL sona erdikten sonra uygulamaya devam eden değişikliklerdir. Sadece OHAL sona erdiğinde gözaltı süresi, valilerin yetkileri ve kamudan ihraçlar konusunda iktidar herhangi bir uygulama içerisine giremeyecektir.

21 Temmuz 2016'dan beri uygulanan OHAL uzatılmayarak, 18 Temmuz 2018 günü sona erdi. Ancak, siyasal iktidar OHAL'i kalıcı hale getirecek 7145 sayılı "Bazı Kanun ve KHK'lerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"u 25 Temmuz 2018 günü TBMM'de kabul etti. Bu kanun, Cumhurbaşkanı tarafından 31 Temmuz 2018 günü onaylanarak yürürlüğe girdi.²

Olağanüstü Hal döneminde yayınlanan OHAL KHK'larında kişilere ve kurumlara yönelik olarak uygulanacak tedbirlerin alınması ve icrası süreçlerine katılmış olanların cezai sorumluluğu olmayacağı genel bir hüküm olarak bütün OHAL kararnamelerinde yer aldı.

KHK'larda haklarında tedbir uygulanan kişilerin kimlikleri açık bir biçimde yer almıştır. Bu uygulama hukukun üstünlüğü ilkesine, suçsuzluk/ masumluk karinesine aykırıdır. İnsanlar herhangi bir kesinleşmiş yargı kararı olmaksızın damgalanmışlardır.

¹ İHOP, "OHAL Uygulamaları: Güncellenmiş Durum Raporu":

http://www.ihop.org.tr/wp-content/uploads/2018/04/Ola%C4%9Fan%C3%BCst%C3%BC-Hal_17042018.pdf

² İHD, "Sürekli OHAL'i Düzenleyen 7145 Sayılı Kanun Hakkında":

<https://www.ihd.org.tr/surekli-ohali-duzenleyen-7145-sayili-kanun-hakkinda/>

OHAL Döneminde Alınan Tedbirlerin KHK'lara Göre Dağılımı³

KHK	Kamudan İhraç	Kamudan İhraç Kararı Kaldırılanlar	Yurtdışı Bursu Kesilen	Yurtdışı Bursu İade Edilen	Rütbesi Alınan	Madalyası Alınan	Kapatılan Kurum	Kapatma Kararı Kaldırılan Kurum	Mevzuat değişikliği ⁴
667							✓		✓
668	✓						✓		✓
669	✓								✓
670	✓								✓
671									✓
672	✓								
673			✓					✓	✓
674									✓
675	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓
676									✓
677	✓	✓					✓	✓	
678									✓
679	✓	✓		✓	✓		✓	✓	✓
680									✓
681									✓
682									✓
683	✓	✓					✓		
684									✓
685									✓
686	✓	✓	✓	✓	✓				
687									✓
688									
689	✓	✓	✓				✓	✓	
690									✓
691									✓
692	✓	✓	✓		✓	✓		✓	
693	✓	✓			✓		✓	✓	
694									✓
695	✓	✓	✓		✓			✓	
696									✓
697	✓	✓		✓	✓		✓		
701	✓	✓			✓		✓		

³ Aktaran İHOP, "OHAL Uygulamaları: Güncellenmiş Durum Raporu": sayfa 8-9

⁴ Olağanüstü Hal döneminde çıkartılan kararnameler ile en az 154 yasada 300'ün üzerinde değişiklik yapıldı. Bu değişiklikler, yeni kurum ihdas etmek, mevcut kurumları kaldırmak, ek madde koymak, mevcut maddede ekleme, çıkarma yapmak, yetki değiştirmek gibi biçimlerde tezahür etti. Yapılan değişiklikler mevzuata eklendi. Yapılan değişikliklerin ayrıntılı tam bir dökümü için İHOP'un hazırladığı ve 17 Nisan 2018 tarihinde güncelleyerek yayınladığı "OHAL Uygulamaları: Güncellenmiş Durum Raporu"na başvurulabilir: sayfa 68-74.

Resmî Gazete’de 29 Ekim 2016 tarihinde 6749 Sayılı Kanun olarak yayınlanmıştır.⁵

12 maddeden oluşan 667 Sayılı KHK, OHAL döneminde çıkarılan en kapsamlı KHK’lardan biridir. Bu özelliği le yeni OHAL rejiminin kurucu düzenlemesi olduğu söylenebilir. “İkinci Bölüm” alt başlığı altında, “Olağanüstü Halin Uygulanmasına İlişkin Tedbirler” yer alır.

667 sayılı KHK’nın ekinde kapatılan kurum ve kuruluşlar ile ilgili 5 liste yayınlanmıştır. 1 sayılı ekli listede, 35 özel sağlık kurum ve kuruluşu, 2 sayılı listede 934 özel öğretim kurum ve kuruluşu ile 109 öğrenci yurdu ve pansiyonu, 3 sayılı listede 104 vakıf ve 1125 dernek ile bunların iktisadi işletmeleri, 4 sayılı listede 15 vakıf yükseköğretim kurumu ve 5 sayılı listede 19 sendikanın adı yazılıdır. Kapatılan yüksek öğretim kurumlarındaki öğrenciler, başka vakıf ve devlet üniversitelerine yerleştirilmiştir.

667 sayılı KHK’nın 2. maddesinde kapatılan kurum ve kuruluşların malvarlıklarına ilişkin şu tedbirin uygulanacağı hüküm altına alınmıştır:

Kapatılan vakıfların her türlü taşınır ve taşınmazları ile her türlü mal varlığı, alacak ve hakları, belge ve evrakı Vakıflar Genel Müdürlüğüne bedelsiz olarak devredilmiş sayılır. Kapatılan vakıf yükseköğretim kurumlarının sağlık uygulama ve araştırma merkezleri ve kapatılan diğer kurum ve kuruluşlara ait olan taşınırılar ile her türlü mal varlığı, alacak ve haklar, belge ve evrak Hazineye bedelsiz olarak devredilmiş sayılır, bunlara ait taşınmazlar tapuda resen Hazine adına, her türlü kısıtlama ve taşınmaz yükünden ari olarak tescil edilir. Birinci fıkrada sayılanların her türlü borçlarından dolayı hiçbir şekilde Hazineden bir hak ve talepte bulunulamaz. Devire ilişkin işlemler ilgili tüm kurumlardan gerekli yardımı almak suretiyle ilgisine göre Maliye Bakanlığı veya Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yerine getirilir.

KHK’nın 3. maddesine göre ekli listede yer almayan ama milli güvenliğe tehdit oluşturduğu düşünülen yapı, oluşum veya gruplara üyeliği, irtibatı, iltisakı belirlenen kuruluşlar, ilgili bakanlıklarda bakan tarafından oluşturulan komisyonların teklifi ve bakan onayı ile kapatılacak ve KHK’nın 2. fıkrasındaki hükümler uygulanacaktır. KHK’nın “Yargı mensupları ile bu meslekten sayılanlara ilişkin tedbirler” başlıklı 3. maddesi ilgili kurumlarda oluşturulacak kurul kararlarıyla meslekten çıkarma işlemlerinin yapılacağı hüküm altına alınmıştır. Meslekten çıkarılanlar silah ruhsatları, hususi damgalı pasaportları iptal edilecek ve bu kişiler oturdukları kamu konutlarından veya vakıf lojmanlarından 15 gün içinde tahliye edileceklerdir. KHK’nın “Kamu görevlilerine ilişkin tedbirler” başlıklı 4.maddesinde de Türk Silahlı Kuvvetleri personeli Milli Savunma Bakanı’nın, Jandarma Genel Komutanlığı ile Sahil Güvenlik Komutanlığı personelinin da İçişleri Bakanı’nın onayı, Milli Savunma Bakanı’na bağlı personel de bakan onayı ile ihraç edileceği ilan edilmiştir.

⁵ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/07/20160723-8.htm>

Yüksek Öğretim Personel Kanunu'na tabi personelin Yükseköğretim Kurulu kararıyla, mahalli idareler personelinin vali başkanlığındaki kurulun teklifi ile İçişleri Bakanı'nın onayı ile kamu görevinden çıkarılacağı hüküm altına alınmıştır. 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ile diğer mevzuata tabi personel ilgili kurum ya da kuruluşun en üst yöneticisi başkanlığındaki kurulun önerisi ile bakan onayı ile kamu görevinden çıkarılacaktır. Kamu görevinden çıkarılanlar bir daha kamu hizmetinde çalışamayacak, doğrudan ya da dolaylı olarak görevlendirilemeyeceklerdir.

Gözetiler süresi Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlar ve toplu işlenen suçlar bakımından, olağanüstü halin devamı süresince yakalama anından itibaren otuz günü çıkarılmıştır. Tutuklu-avukat görüşmesi, tutuklunun yakınlarıyla görüşmesi ve tutuklunun kaç avukatla temsil edilebileceğine ilişkin görüşlerin kaydedilmesi, nezaret edilmesi, kesilmesi de dahil olmak üzere tedbirler alınmıştır.

KHK ile kamu görevlilerine getirilen sorumsuzluk / cezasızlık hükmü de 667 sayılı KHK'da yer almaktadır. Ayrıca açılan davalarda yürütmenin durdurulması kararı verilemeyeceğine dair düzenleme getirilmiştir:

Sorumluluk

Madde 9 – (1) Bu Kanun Hükmünde Kararname kapsamında karar alan ve görevleri yerine getiren kişilerin bu görevleri nedeniyle hukuki, idari, mali ve cezai sorumluluğu doğmaz.

Yürürlüğün durdurulması

Madde 10 – (1) Bu Kanun Hükmünde Kararname kapsamında alınan kararlar ve yapılan işlemler nedeniyle açılan davalarda yürütmenin durdurulmasına karar verilemez.

Sonuç olarak 667 Sayılı KHK ile ihlal edildiği gözlenen insan hakları standartlarını, hukukun üstünlüğü ilkesi, adil yargılanma hakkı, mülkiyet hakkı, Hizmet İlişkinine Son Verilmesi Sözleşmesi (158 sayılı ILO Sözleşmesi), İş ve meslekte ayırimcılık yasağı (111 sayılı İLO sözleşmesi), çalışma hakkı, eğitim hakkı, örgütlenme özgürlüğü, seyahat özgürlüğü, suçsuzluk karinesi(masumiyet karinesi), yargıç teminatı, akademik özgürlük, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı, adil yargılanma ve savunma hakkı, avukatın hukuksal yardımından yararlanma hakkı olarak belirtebiliriz

11-668 Sayılı KHK

27 Temmuz 2016

Resmî Gazete'de 24 Kasım 2016 tarihinde 6755 Sayılı Kanun olarak yayınlanmıştır.⁶

KHK, 40 maddeden oluşmaktadır. 668 Sayılı KHK'nın 2 .maddesine göre "Milli güvenliğe tehdit oluşturduğu tespit edilen Fethullahçı Terör Örgütüne (FETÖ/PDY)

⁶ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/07/20160727M2.htm>

aidiyeti, iltisakı veya irtibatı olan” ekli listelerdeki kişiler ve kurumlar ile ilgili tedbirler ilan edilmiştir.

Buna göre KHK ile 1 sayılı listede adları yazılı olan 1684 general, amiral, subay (askeri hakimler hariç), astsubay ihraç edilmiş, 2 sayılı listede yer alan 3 haber ajansı, 16 TV kanalı, 23 radyo, 3 sayılı listede yer alan 45 gazete, 15 dergi, 29 yayınevi ve dağıtım kanalı da kapatılmıştır.

Bu KHK ile bir suç isnadı nedeniyle uygulanan gözaltı süresi de 24 saatten 30 güne çıkarılmıştır.

668 Sayılı KHK, TBMM’de kısmen değiştirilerek, 6755 sayılı Kanun olarak 24 Kasım 2016 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Bu kararnamede yapılan düzenlemeler ile ilgisi bulunan insan hakları standartları, çalışma hakkı, kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı, savunma ve adil yargılanma hakkı, suçsuzluk karinesi, mülkiyet hakkı, ifade özgürlüğü, basın yayın-iletişim- özgürlüğü, seyahat özgürlüğü olarak sayılabilir.

III - 669 Sayılı KHK

1 Temmuz 2016

Resmî Gazete’de 24 Kasım 2016 tarihinde 6756 Sayılı Kanun olarak yayınlanmıştır.⁷

669 Sayılı KHK 115 maddeden oluşmaktadır. KHK ile 1 sayılı listede Türk Silahlı Kuvvetleri’nden (TSK) 125 subay, 2 sayılı listede 68 astsubay ve 3 sayılı listedeki Jandarma Genel Komutanlığı’ndan 1196 kişi ihraç edilmiştir. KHK ile Harp Akademileri ve askeri okullar kapatılmış, Milli Savunma Üniversitesi kurulmuş, askeri hastaneler Sağlık Bakanlığı’na devredilmiştir. Yüksek Askeri Şura’da sivil üye sayısı çoğunluk oluşturacak şekilde arttırılmıştır.

IV - 670 Sayılı KHK

17 Ağustos 2016

Resmî Gazete’de 08 Mart 2018 tarihinde 7091 Sayılı Kanun olarak yayınlanmıştır.⁸

670 Sayılı KHK 12 maddeden oluşmaktadır. KHK ile ekli 1 sayılı listedeki Bilgi Teknolojisi ve İletişim Kurumu’ndaki 196 kişi kamu görevinden, ekli 2 sayılı listedeki Milli Savunma Bakanlığı Kara, Hava ve Deniz kuvvetleri komutanlıklarında görevli 63 subay, 44 Astsubay TSK’dan, ekli 3 numaralı listede yer alan 44 kişi Sahil Güvenlik Komutanlığı teşkilatından, ekli 4 sayılı listede yer alan 2360 kişi Emniyet Genel Müdürlüğü teşkilatından ihraç edilmiştir.

⁷ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/07/20160731-5.htm>

⁸ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/08/20160817-17.htm>

İlk KHK’da olduğu gibi bu kişiler ilgili kurumlarında ve başkaca kamu kurum ve kuruluşlarında görev alamayacaklardır. Haklarında bir mahkumiyet kararı aranmayacaktır. Silah ruhsatları, gemi adamlığı ya da pilot ruhsatları iptal edilmiştir. Oturdıkları konut ve lojmanları 15 gün içinde tahliye edeceklerdir. Özel güvenlik şirketlerde kurucusu, çalışanı, ortağı olamayacaklardır. Pasaportları da iptal edilecektir. Bu kişilerin unvanlarını kullanmaları da engellenmiştir.

Haklarında ihraç kararı verilenlerin eş ve çocuklarına ilişkin Bankalar Kanunu’na göre müşteri sırrı kabul edilenler hariç her türlü telekomünikasyon yoluyla iletişimin tespiti dahil her türlü bilgi ve belge özel ve kamu kuruluşlarınca vakit geçirmeksizin, soruşturma yürüten kurul ya da komisyonlara verilecektir.

V - 671 Sayılı KHK

17 Ağustos 2016

*Resmi Gazete’de 24 Kasım 2016 tarihinde 6757 Sayılı Kanun olarak yayınlanmıştır.*⁹

671 Syılı KHK 35 maddeden oluşmaktadır. KHK ile Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı kapatıldı. 2006 yılından sonra kurulan devlet üniversitelerde öğretim elemanlarının emeklilik yaşı 75’e yükseltildi. Denetimli serbestlik süresi 1 Temmuz 2016 tarihine kadar işlenen suçlar bakımından 1 yıldan 2 yıla çıkarıldı.

Mahpuslar için koşullu salıverilme, bazı suçlarda, hapis cezasının yarısını çekenler için mümkün hale getirildi.

Madde 32- 13/12/2004 tarihli ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanuna aşağıdaki geçici madde eklenmiştir.

Geçici Madde 6- 1/7/2016 tarihine kadar işlenen suçlar bakımından; 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun kasten öldürme suçları (madde 81, 82), üstsoya, altsoya, eşe veya kardeşe ya da beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye karşı işlenen kasten yaralama ve neticesi sebebiyle ağırlaştırılmış yaralama suçları, cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar (madde 102, 103, 104, 105), özel hayata ve hayatın gizli alanına karşı suçlar (madde 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138), uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti suçu (madde 188) ve İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar ile 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlar hariç olmak üzere, bu Kanunun;

- 105/A maddesinin birinci fıkrasında yer alan “bir yıl”lık süre “iki yıl”,
- 107 nci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “üçte iki”lik oran “yarısı”, olarak uygulanır.

⁹ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/08/20160817-18.htm>

VI - 672 Sayılı KHK

1 Eylül 2016

Resmî Gazete’de 8 Mart 2018 tarihinde 7080 Sayılı Kanun olarak yayınlanmıştır.¹⁰

672 Sayılı KHK 4 maddeden oluşmaktadır. KHK ile ekli 4 listede Milli Eğitim Bakanlığı’ndan 28 bin 163, Sağlık Bakanlığı’ndan 2 bin 18 ve çeşitli üniversitelerden 2 bin 346 ve TBMM Başkanlığı başta olmak üzere, Sayıştay, Danıştay, Atatürk Dil ve Tarih Kurumu, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Diyanet İşleri Başkanlığı, Toplu Konut idaresi Başkanlığı, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu, Avrupa Birliği Bakanlığı gibi 100’den fazla kamu kurumundan 42 binden fazla kamu görevlisi ihraç edildi.

VII - 673 Sayılı KHK

1 Eylül 2016

Resmî Gazete’de 8 Mart 2018 tarihinde 7081 Sayılı Kanun olarak yayınlanmıştır.¹¹

673 Sayılı KHK 12 maddeden oluşmaktadır. KHK ile 8 Nisan 1929 tarihli ve “1416 sayılı Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkında Kanun”a tabi olarak yurtdışında burslu olarak öğrenim gören 158 öğrencinin öğrencilik ile ilişkileri ve bursları kesildi.

Yine 673 sayılı KHK ile kamuya ait iştiraklerde çalışan ve sözleşmesi feshedilen işçilerin başka kamu kurumlarında çalışamayacaklarına dair düzenleme yapıldı.

VIII - 674 Sayılı KHK

1 Eylül 2016

Resmî Gazete’de 24 Kasım 2016 tarihinde 6758 Sayılı Kanun olarak yayınlanmıştır.¹²

674 Sayılı KHK, 53 maddelik bir KHK’dir. KHK’nın başlıkları, eğitim, yargı, kayyumluk yetkisinin devri, tasarruf mevduatı fonunun satış ve tasfiyeye ilişkin

¹⁰ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/09/20160901M1-1.htm>

¹¹ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/09/20160901M2-1.htm>

¹² <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/09/20160901M2-2.htm>

yetkileri, güvenlik ile ilgili düzenlemeler, milli savunma ile ilgili düzenlemeler, çeşitli ve son hükümler, pilotlara ödenecek tazminat şeklindedir.

KHK ile Belediye Kanunu'nda değişiklik yapılmış ve bu değişiklikten sonra yapılan yerel seçimlerde halkın oylarıyla seçilmiş belediye başkanları terör suçu gerekçesi ile görevden alınmış ve yerlerine kayyumlar atanmıştır.

21 Temmuz 2016 - 28 Şubat 2018 döneminde kayyum atanan belediye sayısı 99'dur. Kayyum atanan belediyelerin 94'ü Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde ve Demokratik Bölgeler Partisi'nden, diğer 5 il Adana, Giresun, Iğın (Konya), Safranbolu (Karabük) ve Mersin'dir. 4 belediye Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP), 1 belediye ise Milliyetçi Hareket Partisi'ne (MHP) aittir.

Kayyum atanan belediyelerin başkanlarının, OHAL ilan edilmesine neden olan darbe teşebbüsü suçu ile alakası olmamasına rağmen görevden alınmışlardır. Görevden almaların hemen ardından da gözaltına alınmış ve pek çoğu da tutuklanmıştır. Ayrıca belirtmeli ki 27 Ocak 2017 tarihinde Güneydoğu Anadolu Belediyeler Birliği'ne de Kayyum atanmıştır.

KHK'nın 14 ve 15 maddeleriyle CMK'nın 277, 278 ve 280. maddelerinde istinaf aşamasında savcı görüşü alınmadan dosyanın doğrudan ilgili daireye intikali yolu benimsenmiştir. KHK'nın 13.maddesi CMK 129. maddeye 10. fıkra eklenmiştir. Buna göre el konulan taşınmaz, hak ve alacaklarla ilgili kayyım atanması imkanı getirilmiştir.

IX - 675 Sayılı KHK

29 Ekim 2016

Resmî Gazete'de 8 Mart 2018 tarihinde 7082 Sayılı Kanun olarak yayınlanmıştır.¹³

675 Sayılı KHK 19 maddeden oluşmaktadır. KHK ile 8 ekli liste yayınlanmıştır. Bu listelerde isimleri yazılı çeşitli kamu kurumlarından 10 bin 131 kamu görevlisi ihraç edilmiştir. 1 sayılı listede isimleri yazılı kamu görevlilerinin çeşitli kamu kurumlarındaki görevleri listede şöyle yazılıdır:

Garson, sıvacı, memur, yasama uzmanı, teknisyen, koruma memuru, ilave yardımcı personel, zabıt katibi, yazı işleri müdür, denetçi, uzman denetçi, mütercim, basın müşaviri, redaktör, bankacılık uzmanı, imam hatip, müezzin, cezaevi vaizi, şoför, hazine uzmanı, mühendis, mimar, işçi,adli tıp uzmanı, aşçı, avukat, bekçi, bilgisayar işletmeni, biyolog, diyetisyen, hizmetli, icra müdürü, idare memuru, infaz ve koruma memuru, kaloriferci, kimyager, mübaşir, öğretmen, sosyolog, şef, şoför, tekniker, baş araştırmacı, şehir plancısı, hemşire, ambar memuru, muayene memuru, istatistikçi, heykeltıraş, müze müdürü, memur, uzman tabip, ebe, sağlık memuru...

¹³ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/10/20161029-4.htm>

675 sayılı KHK ile 10 gazete, 2 haber ajansı ve 3 derginin kapatılmasına da karar verilmiştir. KHK ile daha önceki KHK'larda (668 ve 672) görevlerinden çıkarılanların iadelerine dair de listeler yayınlanmıştır.

X - 676 Sayılı KHK

29 Ekim 2016

Resmî Gazete’de 8 Mart 2018 tarihinde 7070 Sayılı Kanun olarak yayınlanmıştır.¹⁴

676 Sayılı KHK 92 maddeden oluşmaktadır. KHK ile “yargı ile ilgili düzenlemeler”, “güvenlikle ilgili düzenlemeler” yapılmıştır.

KHK’nın 1. maddesiyle CMK 149/2. fıkraya örgüt davalarında duruşmalarda en çok üç avukat bulundurulması hükmü getirildi. 3. maddesiyle CMK 154/2. maddesine “cumhuriyet savcısının talebi ile gözetimindeki şüphelinin gözetiminde avukatıyla görüşmesine hakim kararıyla 24 saat kısıtlama getirilmesi” hükmü getirildi. 2. maddesiyle CMK 151/3. fıkrasında avukat görüşüne kısıtlama getirildi. Hakkında maddede sayılan suçlardan soruşturma yürütülen avukatlar tutuklu olmayan şüpheli ya da sanıkların avukatlığını yapamayacaklardır. Avukat hükümlü görüşmesine sınırlama getirildi.

Memuriyete girişte güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması zorunlu hale getirildi. KHK’nın 4. maddesiyle CMK 178/1 fıkraya ekleme yapıldı. Tanığın çağrılarak mahkemeye getirilmesi reddedildiğinde doğrudan mahkemeye gelmesi halinde dinlenilmesi kuralı, davayı uzatmaya matuf olması değerlendirilerek, bu gerekçeyle reddedilebilecektir. 5.maddesiyle, CMK 188/1 müdafî (avukat) mazeretsiz olarak duruşmayı terk ederse duruşmaya devam edilebilir hükmü getirildi.

Geçici köy korucularının unvanı “güvenlik korucusu” yapıldı. İçişleri Bakanlığı’na yurtdışı teşkilatı kurma yetkisi verildi. Üniversitelerdeki eğilim yoklaması kaldırıldı. Rektörlerin YÖK’ün önerdiği üç aday arasından Cumhurbaşkanı’nca atanması kararlaştırıldı.

XI - 677 Sayılı KHK

22 Kasım 2016

Resmî Gazete’de 8 Mart 2018 tarihinde 7083 Sayılı Kanun olarak yayınlanmıştır.¹⁵

677 Sayılı KHK 10 maddeden oluşmaktadır. KHK ile Resmi Gazete’de yayımlanan ekli listelerde ihraç edilen 15 bin 613 kamu görevlisinin, ad ve soyadlarına, sicil

¹⁴ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/10/20161029-5.htm>

¹⁵ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/11/20161122-1.htm>

numaralarına yer verildi. Bu kişilerin terör örgütlerine mensubiyetleri, irtibatları, iltisakları değerlendirilerek kamu görevinden ihraç edildiği yazıldı.

Türk Silahlı Kuvvetleri'nden 1987 askeri personel, Jandarma Genel Komutanlığı'ndan 403 jandarma personeli, Emniyet Genel Müdürlüğü'nden 7586 emniyet mensubu, diğer kamu kuruluşlarından 5637 kamu görevlisi ihraç edildi. Daha önce ihraç edilen 154 kamu görevlisi iade edildi. 375 dernek, 9 basın yayın kuruluşu kapatıldı. 1 özel sağlık kuruluşu, 175 dernek ve 18 vakıf yeniden açıldı.

"Sınavlara ilişkin tedbirler" başlığı altında 4. maddede düzenleme yapılmış ve belli bazı suçlar terör olaylarına karışmak, yasa dışı örgütlere üye olma, devlete karşı işlenmiş suçlara karışmış olma iddiasıyla tutuklu olarak cezaevlerinde bulunanların eğitim ve öğretim kurumlarınca yapılacak sınavlara , "barındırıldıkları süre zarfında" giremeyecekleri hüküm altına alınmıştır.

KHK'lar ile kapatılan kurum ve kuruluşlar hiçbir suretle tazminat talebinde bulunamayacaklardır. Daha önce kayyım atanmış şirketlerin kayyımlarının görevi bu KHK ile sona ermiş ve şirketlerin yönetimi Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmiştir.

XII - 678 Sayılı KHK

22 Kasım 2016

Resmî Gazete'de 8 Mart 2018 tarihinde 7071 Sayılı Kanun olarak yayınlanmıştır.¹⁶

678 Sayılı KHK, 39 maddeden oluşmaktadır. KHK ile konaklama yerleri (oteller) ile ilgili düzenleme yapıldı. Konaklamaya gelenler ile ilgili bilgiler anlık olarak güvenlik birimlerine bildirilecektir. 15 Temmuz darbe teşebbüsü sırasında yaşamını yitirenlerin yakınları askerlikten muaf tutulmuştur. Belediyelerdeki grevler 60 gün süreyle ertelenebilmesi sağlanmıştır.

KHK ile kayyım atanan belediyelerde, belediye hizmetleri başka bir belediye tarafından yerine getirilebilecek. KHK ile kayyım atanan belediyelere iş yapan şirketlerin sözleşmelerinin tek taraflı olarak feshedilmesinin de önü açılmıştır.

XIII - 679 Sayılı KHK

6 Ocak 2017

Resmî Gazete'de 8 Mart 2018 tarihinde 7084 Sayılı Kanun olarak yayınlanmıştır.¹⁷

679 Sayılı KHK 8 maddeden oluşmaktadır. KHK ekinde 7 liste yayınlanmıştır. Listelerde, Kamu görevinden çıkarılanlar, kamu görevine iade edilenler, kapatılan

¹⁶ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/11/20161122-2.htm>

¹⁷ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/01/20170106M1-1.htm>

dernekler, açılmasına karar verilen dernekler ve daha önce KHK ile kapatılan ve bu KHK ile açılmasına karar verilen gazeteler yer aldı.

1 sayılı ekli listenin 1. kısmında çeşitli bakanlıklara bağlı kuruluşlarda çalışanlar ile çoğunluğu emniyet müdürlüğü personeli (emniyet müdürleri, polis memurları, mahalle bekçileri) olmak üzere, 2 bin 687 emniyet çalışanı ve 1699 Adalet Bakanlığı çalışanı olmak üzere toplam 4829 kamu görevlisi ihraç edildi. 1 sayılı ekli listenin 2. kısmında ise çeşitli bakanlıklara bağlı kuruluşlardan 631'i akademisyen olmak üzere 3573 kamu çalışanı ihraç edildi. 2 sayılı ekli liste ile 60 emniyet müdürü ihraç edildi. 3 sayılı ekli liste ile 42'si akademisyen olmak üzere 235 kamu görevlisi görevine iade edildi: 4 sayılı listede 1 burslu öğrenci hakkında verilen öğrencilikle ilişki kesilmesi kararı kaldırıldı, 5 sayılı listede adları yazılı 83 dernek kapatıldı. 6 sayılı ekli listede daha önceki KHK'lar ile kapatılan 7 derneğin açılmasına karar verildi. 7 sayılı ekli liste ile daha önce KHK ile kapatılan 11 gazetenin açılmasına karar verildi.

XIV - 680 Sayılı KHK

6 Ocak 2017

Resmî Gazete’de 8 Mart 2018 tarihinde 7072 Sayılı Kanun olarak yayınlanmıştır.¹⁸

680 Sayılı KHK 87 maddeden oluşmaktadır. KHK ile Kamu kurumlarından 367 kişi ihraç edildi, 124 kişi görevine iade edildi. Yayın yasaklarına aykırı yayın yapan kuruluşların yayınının geçici olarak durdurulmasına karar verildi. Emniyet tarafından yürütülen araç tescil hizmetleri noterliklere devredildi. Hakkında soruşturma veya kovuşturma yürütülen ve yabancı ülkede bulunması nedeniyle kendisine ulaşamayan Türkiye vatandaşlarının; Resmi Gazete’de yapılan “Yurda dön” ilanına rağmen üç ay içinde yurda dönmemeleri halinde vatandaşlıktan çıkarılabilmesine yönelik düzenleme yapıldı. At yarışı, şans oyunları lisans hakkı 1 Ocak 2018 tarihinden itibaren 49 yıl süreyle Türkiye Varlık Fonu’na verildi.

XV - 681 Sayılı KHK

6 Ocak 2017

Resmî Gazete’de 8 Mart 2018 tarihinde 7073 Sayılı Kanun olarak yayınlanmıştır.¹⁹

681 Sayılı KHK 100 maddeden oluşmaktadır. KHK’nın tam adı, “Olağanüstü Hal Kapsamında Milli Savunma ile İlgili Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun

¹⁸ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/01/20170106M1-2.htm>

¹⁹ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/01/20170106M1-3.htm>

Hükmünde Kararname” şeklindedir. KHK ile TSK İç Hizmet Kanunu’nda değişiklik yapıldı. Genelkurmay Başkanı’nın subayların sınıflandırılması, general kadrolarının belirlenmesi, görev süreleri gibi konulardaki yetkileri kısıtlandı. YAŞ kararlarındaki yetki Milli Savunma Bakanı’na devredildi. TSK’daki üst düzey atamalarda, diğer kamu görevlilerinin atanmasında uygulanan esaslar öngörüldü. Erbaş olmakta “lise mezunu” şartı kaldırıldı, ilkokul mezunlarına erbaşlık yolu açıldı. Milli Savunma Bakanlığı’na TSK mensuplarına yönelik disiplin soruşturması yapma hakkı verildi. Sivil otoritenin yetki alanının güçlendirilmesine dönük düzenlemeler yapıldı.

XVI - 682 Sayılı KHK

23 Ocak 2017

Resmî Gazete’de 8 Mart 2018 tarihinde 7068 Sayılı Kanun olarak yayınlanmıştır.²⁰

682 Sayılı KHK 39 maddeden oluşmaktadır. “Genel Kolluk Disiplin Hükümleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”, Emniyet, Jandarma ve Sahil Güvenlik teşkilatlarında görevli personel hakkında uygulanacak disiplin ile ilgili düzenlemeleri içermektedir. Bu kuruluşlarda görevli personelin dernek ve sendika kurma, toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılma konularındaki düzenlemeler, personelin ifade özgürlüğü ve toplanma, örgütlenme özgürlüğü haklarına belirsiz ve aşırı sınırlama getirmektedir.

XVII - 683 Sayılı KHK

23 Ocak 2017

Resmî Gazete’de 8 Mart 2018 tarihinde 7085 Sayılı Kanun olarak yayınlanmıştır.²¹

683 Sayılı KHK 9 maddeden oluşmaktadır. KHK 1., 2. ve 3. maddesinde kamu görevinden çıkarılanlarla ilgili düzenleme yer almaktadır. Bu düzenlemelere dayalı olarak, ekli listelerde haklarında tedbir uygulanan insanların adları yazılıdır.

1 sayılı ekli listede, sayılı çeşitli kamu kurumlarından ihraç edilen 367 kamu görevlisinin adları yer almıştır.

²⁰ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/01/20170123-1.htm>

²¹ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/01/20170123-2.htm>

XVIII - 684 Sayılı KHK

23 Ocak 2017

Resmî Gazete’de 8 Mart 2018 tarihinde 7074 Sayılı Kanun olarak yayınlanmıştır.²²

684 Sayılı KHK 13 maddeden oluşmaktadır. Kararname ile gözaltı süresi 30 günden 7 güne düşürüldü. Ancak ilk 7 günden sonra 7 gün daha uzatma yetkisi tanındı. KHK’nın ilgili maddesi şöyledir :

Madde 10 – 18/10/2016 tarihli ve 6749 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Alınan Tedbirlere İlişkin Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Edilmesine Dair Kanunun 6’ncı maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“a) Gözaltı süresi, şüphelinin yakalama yerine en yakın hâkim veya mahkemeye gönderilmesi için zorunlu süre hariç, yakalama anından itibaren yedi günü geçemez. Delillerin toplanmasındaki güçlük veya şüpheli sayısının çokluğu nedeniyle Cumhuriyet savcısı, gözaltı süresinin yedi gün süreyle uzatılmasına yazılı olarak emir verebilir.”

KHK’nın 41.maddesi ile CMK 102/2. fıkrasında değişiklik yapılarak, “terör suçları”ndaki azami tutukluluk süresi 5 yıla çıkarıldı.

XIX - 685 Sayılı KHK

23 Ocak 2017

Resmî Gazete’de 8 Mart 2018 tarihinde 7075 Sayılı Kanun olarak yayınlanmıştır.²³

685 Sayılı KHK 15 maddeden oluşmaktadır. KHK ile OHAL KHK’ları ile ilgili kararları incelemek üzere 7 kişilik Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu kuruldu. Komisyon, Venedik Komisyonu’nun tavsiyesi doğrultusunda oluşturulmuştur.

2 yıl çalışacağı öngörülen komisyonun 1 ay içinde üyelerinin atanması hükme bağlandı. Komisyon kararlarına karşı HSYK tarafından belirlenecek Ankara İdare Mahkemelerinde iptal davası açılması düzenlendi.

Komisyon’un internet sitesinde yer alan 28 Ekim 2021 tarihli duyuruda verilen bilgiye göre KHK’lar ile 125.678 kişi kamu görevinden çıkarılmıştır. 3213 rütbe alma, 270 yurtdışı öğrencilik ile ilişkisi kesme, 2761 kurum ve kuruluş kapatma olmak üzere toplam 131.922 tedbir işlemi gerçekleştirilmiştir. Komisyona, 126.758 başvuru yapılmıştır. Komisyon 27 Aralık 2017 tarihinden itibaren başvurular

²² <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/01/20170123-3.htm>

²³ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/01/20170123-4.htm>

hakkında karar vermiştir. 118.415 başvuru hakkında karar verilmiştir. Bu kararlardan 15.050 kabul, 103.365 ret kararıdır. Buna göre 28 Ekim 2021 tarihi itibariyle toplam başvuruların yüzde 93'ü hakkında karar verilmiştir.²⁴

XX - 686 Sayılı KHK

7 Şubat 2017

*Resmî Gazete’de 8 Mart 2018 tarihinde 7086 Sayılı Kanun olarak yayınlanmıştır.*²⁵

686 Sayılı KHK 6 maddeden oluşmaktadır. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi ve İletişim Fakültesi dahil olmak üzere çeşitli üniversitelerden 330 akademisyen ve çeşitli kamu kurumlarından, 4 bin 464 kişi kamu görevinden ihraç edildi.

Daha önce kamu görevinden çıkarılan 17 memur görevlerine iade edildi. 242 emekli polis memurunun rütbeleri geri alındı.

XXI - 687 Sayılı KHK

9 Şubat 2017

*Resmî Gazete’de 8 Mart 2018 tarihinde 7076 Sayılı Kanun olarak yayınlanmıştır.*²⁶

687 Sayılı KHK 14 maddeden oluşmaktadır. KHK ile kış lastiği zorunluğu getirildi. Bu konunun OHAL ilanı ile ilgisi anlaşılmadı.

KHK ile TMSF’nin kayımlık yetkisini kullandığı şirketlerin satılması veya tasfiye edilmesi, OHAL ile kapatılan özel radyo ve televizyonların lisans ve haklarının satılması düzenlendi. Bankacılık ile ilgili olarak, “Bankacılık mevzuatı ile bankacılık usul ve prensiplerine uygun kredi kullandırma, bu kredileri temdit etme veya ek kredi kullandırma, taksitlendirme, teminata bağlama yahut sair yöntemlerle yeniden yapılandırma işlemleri zimmet suçunu oluşturmaz.” hükmü getirildi. Bu gibi işlemlerde zimmet suçu ortadan kaldırıldı.

Öğrenci etüt eğitim merkezlerinin özel öğretim kurumlarına dönüşümüne karar verildi. Dönüşümü 1 Temmuz 2017 tarihine kadar gerçekleştirmeyen kurumların kapatılması kararlaştırıldı.

²⁴ <https://ohalkomisyonu.tccb.gov.tr/>

²⁵ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/02/20170207M1-1.htm>

²⁶ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/02/20170209-8.htm>

XXII - 688 Sayılı KHK

29 Mart 2017

Resmî Gazete’de 8 Mart 2018 tarihinde 7087 Sayılı Kanun olarak yayınlanmıştır.²⁷

688 Sayılı KHK 3 maddeden oluşmaktadır. KHK ekli listesinde daha önce görevine son verilen İçişleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı gibi bakanlıklar ve bağlı kuruluşlardan ve Diyanet İşleri Başkanlığı’ndan toplam 407 kamu görevlisi iade edildi. Tazminat isteyemeyecekleri de maddede yer aldı.

XXIII - 689 Sayılı KHK

29 Nisan 2017

Resmî Gazete’de 8 Mart 2018 tarihinde 7088 Sayılı Kanun olarak yayınlanmıştır.²⁸

689 Sayılı KHK 7 maddeden oluşmaktadır. KHK’nın ekinde 5 liste yayınlandı. 1 sayılı listede ihraç edilen 3 bin 974 kamu görevlisinin adları, 2 sayılı listede göreve iade edilen 235 kişinin adları, 3 sayılı listede kapatılan 14 dernek, 1 gazete, 1 dergi, 18 vakıf, 13 sağlık kurum ve kuruluşunun adları, 4 sayılı listede açılmasına izin verilen 5 dernek ve 5 sayılı listede de yurt dışındaki öğrencilik ile ilişkisi kesilen burslu 59 öğrencinin adlarına yer verildi.

XXIV - 690 Sayılı KHK

29 Nisan 2017

Resmî Gazete’de 8 Mart 2018 tarihinde 7077 Sayılı Kanun olarak yayınlanmıştır.²⁹

690 Sayılı KHK 77 maddeden oluşmaktadır. KHK uyarınca HSK üyelerinin soruşturması Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından yapılacaktır. Millî Savunma Bakanlığı personelinin güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması MİT ve Emniyet tarafından gerçekleştirilecektir.

KHK ile yine OHAL ile ilgili olmayan düzenlemeler de yapılmıştır. Bu kapsamda 6112 sayılı yasada değişiklik yapıldı ve şöyle bir düzenleme getirildi.

²⁷ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/03/20170329M1-1.htm>

²⁸ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/04/20170429-M1-1.htm>

²⁹ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/04/20170429-M1-2.htm>

“Madde 60 – 6112 sayılı Kanunun 8 inci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “koruyucu sembol kullanılmadan” ibaresi “koruyucu sembol kullanılsa dahi” şeklinde değiştirilmiş ve aynı maddeye aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

“(4) Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde, arkadaş bulma amacıyla kişilerin tanıştırıldığı ve/veya buluşturulduğu türden programlara, takviye edici gıdalar ve benzeri destekleyici ürünler de dâhil olmak üzere herhangi bir ürünün ilgili mevzuatına aykırı olarak sağlık beyanıyla satışına, pazarlanmasına ve/veya reklamına, sohbet, arkadaşlık ve eş bulma hatlarının ve hizmetlerinin tanıtımına yer verilemez. Katma değerli elektronik haberleşme hizmet numaraları, yerel aranır numaralar, benzeri özel içerikli hizmetlere ilişkin numaralar ile özel ücrete tabi diğer sabit ve mobil numaralar kullanılmak suretiyle, izleyici ve dinleyicileri yanıltıcı ve/veya haksız kazanca neden olacak şekilde yarışma, çekiliş, lotarya ve benzeri adlar altında ödül ve ikramiye taahhüt edilemez ve bu yöntemle ürün tanıtımı, satışı ve pazarlaması yapılamaz.”

KHK ile rektörlerin yurt dışına çıkışı YÖK iznine bağlandı. 52-58 arası maddelerde OHAL Komisyonu ile ilgili düzenlemeler yapıldı. Komisyon kararlarına karşı açılacak iptal davalarında husumetin yöneltileceği kurumlar sayıldı.

XXV - 691 Sayılı KHK

22 Haziran 2017

*Resmî Gazete’de 8 Mart 2018 tarihinde 7069 Sayılı Kanun olarak yayınlanmıştır.*³⁰

691 Sayılı KHK, 14 maddeden oluşmaktadır. Uçuş güvenliği ile ilgili Harita Genel Komutanlığı Kanunu’nda ek madde düzenlemesi yapılmıştır. Askerlik Kanunu’na ek madde, Askeri Ceza Kanunu, Türk Silahlı Kuvvetler Personel Kanunu, Noterlik Kanunu, Terörle Mücadele Kanunu, Türk Ticaret Kanunu gibi bazı kanunlara ek madde düzenlemeleri yapıldı.

XXVI - 692 Sayılı KHK

14 Temmuz 2017

*Resmî Gazete’de 8 Mart 2018 tarihinde 7089 Sayılı Kanun olarak yayınlanmıştır.*³¹

692 Sayılı KHK 8 maddeden oluşmaktadır ve ekinde 6 liste yayınlanmıştır. 1 sayılı liste ihraç edilen personel listesi, 2 sayılı liste göreve iade edilen listesi, 3 sayılı

³⁰ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/06/20170622M2-1.htm>

³¹ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/07/20170714M1-1.htm>

liste rütbeleri alınan emekli TSK personel listesi, 4 sayılı liste açılan dernek listesi, 5 sayılı liste öğrencilik ile ilişkisi kesilenlerin listesi, 6 sayılı liste öğrencilikleri iade edilenlerin listesi, 7 sayılı liste madalya ve nişanları alınanların listesidir.

KHK ile Emniyet Genel Müdürlüğü'nden 2 bin 303 , İçişleri Bakanlığı'ndan bin 486 olmak üzere toplam 7 bin 348 kamu görevlisi ihraç edildi. Eski milli futbolculardan ve eski milletvekili Hakan Şükür ve yine eski Galatasaraylı milli futbolcu Arif Erdem'e verilen madalyaların geri alınmasına karar verildi. KHK ile daha önce kapatılan 1 derneğin açılmasına ve daha önceki KHK'lar ile ihraç edilmiş olan, 85 kamu görevlisinin göreve iade edilmesine karar verildi.

XXVII - 693 Sayılı KHK

15 Ağustos 2017

Resmî Gazete’de 8 Mart 2018 tarihinde 7090 Sayılı Kanun olarak yayınlanmıştır.³²

693 Sayılı KHK 6 maddeden oluşmaktadır ve 6 liste ile yayınlanmıştır. 1 sayılı listede adları yer alan 928 kamu görevlisi ihraç edildi. Ekli 2 ve 3 sayılı listede yer alan 60 kamu görevlisi ise göreve iade edildi. 4 sayılı listede yer alan Hava Kuvvetleri Komutanlığı'ndan emekli askeri personelin (10 tuğgeneral) rütbeleri ve emekli kimlikleri geri alınmıştır. Bu kişiler unvanlarını kullanamazlar, silah ruhsatları, pilotluk belgeleri, pasaportları iptal edilmiştir. Bu kişiler güvenlik şirketi kurucusu, ortağı olamazlar. Ekli 5 sayılı listede yer alan 3 dernek, 2 gazete ve 1 haber ajansı “devletin milli güvenliğine karşı faaliyette bulunduğuna karar verilen yapı, oluşum veya gruplara aidiyeti, iltisakı veya bunlarla irtibatı olduğu” iddiasıyla kapatılmıştır. Kapatılan kurum ve kuruluşlara ait olan taşınır ve her türlü malvarlığı, alacak ve haklar, belge ve evrak hazineye bedelsiz olarak devredilmiş sayıldı, bunlara ait taşınmazlar tapuda resen hazine adına, her türlü kısıtlama ve taşınmaz yükünden ari olarak tescil edildi. Bu kurumların her türlü borçlarından dolayı hiçbir şekilde hazineden bir hak ve talepte bulunulamayacağı hükme bağlandı. 6 sayılı ekli listede yer alan 3 kuruluşun da açılmasına karar verilmiştir.

XXVIII - 694 Sayılı KHK

15 Ağustos 2017

Resmî Gazete’de 8 Mart 2018 tarihinde 7078 Sayılı Kanun olarak yayınlanmıştır.³³

694 Sayılı KHK 205 maddeden oluşmaktadır. KHK'nın 142. maddesiyle CMK 139/3 fıkrasına gizli soruşturmacının kovuşturma aşamasında tanık olarak dinlenilmesi

³² <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/08/20170825-12.htm>

³³ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/08/20170825-13.pdf>

zorunlu olması halinde özel ortamlarda dinlenebilmesine imkan sağlayan düzenleme yapıldı. KHK'nın 144.maddesi ile CMK 142. maddesine 9. fıkra eklendi. Tazminat davalarındaki avukatlık ücreti ile ilgili düzenleme yapıldı. KHK'nın 145. maddesiyle CMK 158. maddeye 6 nolu fıkra eklendi. "Soruşturmaya yer olmadığı kararı" bu fıkra ile düzenlendi. Düzenleme ile şikayetçiye bu karar bildirilecek ve şikayet edilen kişiye şüpheli sıfatı verilmeyecek. İhbar ya da şikayette bulunan CMK 173'teki usule göre itiraz edebilecektir.

CMK 146. madde ile CMK 161. maddesine 9 nolu fıkra eklendi. Dokunulmazlığı kaldırılan milletvekilleri hakkında Ankara Cumhuriyet Savcılığı yetkili başsavcılık olarak tanımlandı. Yetkili ve görevli mahkemesi de Ankara Ağır Ceza mahkemesidir. Soruşturmayı bizzat Ankara Cumhuriyet Savcılığı ya da yetkilendirdiği vekili cumhuriyet savcısı yapacaktır.

XXIX - 695 Sayılı KHK

27 Aralık 2017

Resmî Gazete’de 8 Mart 2018 tarihinde 7092 Sayılı Kanun olarak yayınlanmıştır.³⁴

695 Sayılı KHK 7 maddeden oluşmaktadır. KHK ile 6 liste yayınlanmıştır. 1 sayılı listede adları yazılı toplam 2 bin 756 kişi kamu görevinden çıkarıldı, 2 sayılı liste ile 115 kişi göreve iade edildi. 3 sayılı ekli listede adları yazılı olan, emekliye sevk, kendi isteğiyle emekli olan, istifa eden ya da başka sebeplerden ayrılmış olan emekli (hava kuvvetleri 3, deniz kuvvetleri 2 ve karar kuvvetlerinden 17) 22 subayın rütbeleri alındı. Bu kişilerin unvanları, pasaportları, ruhsatları iptal.

4 sayılı ekli liste ile 7 dernek, 7 vakıf, 2 gazete ve 1 sağlık kuruluşu olmak üzere 17 kurum kapatıldı. 5 sayılı ekli liste ile daha önce kapatılan 1 vakıf açıldı.

6 sayılı ekli liste ile yurt dışında öğrenim gören 6 öğrencinin öğrencilikle ilişkisi ve bursu kesildi. KHK ayrıca şu hükmü taşımaktadır: “Bunların bu kapsamda gördükleri eğitime ilişkin olarak denklik işlemleri yapılmaz ve bunlar söz konusu eğitimleri kapsamındaki akademik unvan ve derecelerine bağlı haklardan yararlanamazlar.”

XXX - 696 Sayılı KHK

27 Aralık 2017

Resmî Gazete’de 8 Mart 2018 tarihinde 7079 Sayılı Kanun olarak yayınlanmıştır.³⁵

696 Sayılı KHK 137 maddeden oluşmaktadır. “Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”nin 93.maddesi ile

³⁴ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/12/20171224-20.htm>

³⁵ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/12/20171224-22.htm>

CMK 104/2. fıkra değiştirildi ve salıverme kararlarına karşı cumhuriyet savcısının itiraz etmesine imkan sağlandı.

KHK'nın 94. maddesiyle CMK 129. maddeye 3. fıkra eklendi. Bazı suçlarda el koyma kararı verilmesi halinde gönderilerin cumhuriyet savcısı talimatıyla kolluk tarafından açılmasına imkan sağlandı. KHK 96. madde ile de CMK 188/1'de yapılan değişiklik ile avukat mazeretsiz duruşmaya gelmediği takdirde duruşmaya devam etme imkanı getirildi. KHK, 97. maddeye belgelerin duruşmada "okunması" yerine anlatılma sözcüğü getirilmiştir. 99. maddede geçen tutanak ve raporların okunması ifadesi, "anlatılır" şeklinde değiştirilmiştir. KHK, 100.madde ile CMK 299/1 değişiklik yapılarak 10 yıl ve daha fazla ceza gerektiren suçlarla ilgili Yargıtay temyiz incelemesinin duruşmalı yapılması zorunluluğu kaldırılmış ve duruşmalı inceleme yapılması Yargıtay dairesinin takdirine bırakılmıştır.

XXXI - 697 Sayılı KHK

12 Ocak 2018

Resmî Gazete’de 8 Mart 2018 tarihinde 7098 Sayılı Kanun olarak yayınlanmıştır.³⁶

697 Sayılı KHK 6 maddeden oluşmaktadır. KHK ile 6 liste yayınlanmıştır. Buna göre, 1 sayılı listede TSK, bazı üniversiteler ve çeşitli kamu kurumlarından toplam 324 kamu görevlisi ihraç edilmiştir. 2 sayılı listede adları yazılı daha önce kamu görevinden çıkarılmış 1896 kişi kamu görevine iade edilmiştir. 3 sayılı listede adları yazılı iki burslu öğrencinin kesilen öğrencilik ilişkisi ve bursları iade edilecektir. 4 sayılı listede adları yazılı ihraç edilen 24 kişi ve deniz kuvvetlerinden 8 kamu görevlisi ve 22 Kara Kuvvetleri mensubu görevlerine iade edilmiştir. 5 sayılı listede adları yazılı Hava Kuvvetleri’nden 1 ve Deniz Kuvvetleri’nden 4 kişinin rütbeleri alınmıştır. Ekli 6 sayılı listede yer alan birer televizyon ve radyo kanalı kapatıldı.

XXXII - 701 Sayılı KHK

8 Temmuz 2018

Resmî Gazete’de 3 Kasım 2018 tarihinde 7150 Sayılı Kanun olarak yayınlanmıştır.³⁷

701 Sayılı KHK 9 maddeden oluşmaktadır ve ekleriyle 461 sahifedir. KHK ekinde 8 liste bulunmaktadır. 1 sayılı ekli liste kamu görevinden çıkarılanların, 2 ve 3 sayılı ekli liste göreve iade edilenlerin, 4 sayılı ekli liste TSK’dan emekliye sevk edilen ve rütbeleri alınanlarla ilgili, 5 sayılı liste emniyet teşkilatından emekliye sevk edilenlerin rütbeleri ve unvanlarının alınmasıyla, 6 sayılı liste jandarma teşkilatından

³⁶ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/01/20180112-1.htm>

³⁷ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180708.htm>

emekliye sevk edilen, emekli olanların kimliklerinin iptali ile ilgili, 7 sayılı liste burslu olup öğrencilikle ilişkisi kesilen bir kişi ile ilgili ve 8 sayılı liste de kapatılan kurum ve kuruluşlarla ilgilidir.

1 sayılı ekli liste ile 18 bin 632 personel kamudan ihraç edildi. 148 personel kamudaki görevlerine iade edildi. KHK ile 12 dernek, 3 gazete ve 1 televizyon kanalı kapatıldı.

Bu rapor, OMCT'nin dahil olduğu ProtectDefenders Programı kapsamında Avrupa Birliği finansal desteği ile üretilmiştir. İçeriğinden yalnızca İnsan Hakları Derneği sorumludur ve hiçbir şekilde OMCT ile Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmamaktadır

İnsan Hakları Derneği | Aralık 2021